

รายงานการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

คณะผู้วิจัย

จินดา	เนืองจำนงค์	ที่ปรึกษา
อารียา	บุญทวี	ที่ปรึกษา
ณัฐพนนท์	สิงห์ยศ	ที่ปรึกษา
สุรพล	ไต่ะสีดา	ผู้วิจัย

ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา

๒๕๕๕

รายงานการวิจัย

เรื่อง

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

คณะผู้วิจัย

จินดา	เนื่องจำนงค์	ที่ปรึกษา
อารียา	บุญทวี	ที่ปรึกษา
ณัฐพนนท์	สิงห์ยศ	ที่ปรึกษา
สุรพล	ไต่ะสีดา	ผู้วิจัย

ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ฉะเชิงเทรา

๒๕๕๕

กิตติกรรมประกาศ

ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบ รวมทั้งศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ ของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นประเพณีตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายรามัญ ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และรักษาไว้ รวมทั้งเผยแพร่ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามนี้ไว้ให้คงอยู่ ต่อไป ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวิจัยครั้งนี้จักเป็นประโยชน์กับผู้ที่ต้องการศึกษากระบวนการ สืบสานประเพณีแห่งตะขาบ และกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณี แห่งตะขาบ ของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

การวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์ ความร่วมมือ ให้คำปรึกษา และช่วยแนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างดียิ่งจาก คณะผู้บริหาร และบุคลากรประจำศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

กราบขอบพระคุณพระครูวิจารณ์สมณคุณ รองเจ้าอาวาสวัดพิมพาวาส (ใต้) เลขที่ ๒๔/๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอขอบคุณ คุณลุงสุริน ผลศิริ และครอบครัว เลขที่ ๑๐/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอขอบคุณ คุณสมญา สายบัวทอง คุณจำรัส เชิดชู และครอบครัว เลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอขอบคุณ คุณสุรพล ชาวหงษา เลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

สุดท้ายต้องขอขอบคุณ เทศบาลตำบลพิมพา กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่ทำงตะขาบในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และชาวเทศบาลตำบลพิมพาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ยิ่งและมีส่วนช่วยให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ผู้วิจัย

เมษายน ๒๕๕๖

ชื่อเรื่อง : กระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผู้วิจัย : นายสุรพล โต๊ะสีดา

ที่ปรึกษา : อาจารย์จินดา เนื่องจำนงค์ อาจารย์อริยา บุญทวี นายณัฐพนนท์ สิงห์ยศ

หน่วยงาน : ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

ปีงบประมาณ : ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบ รวมทั้งศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่ธงตะขาบ ของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

การศึกษาวิจัยได้ใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการมีส่วนร่วมประเพณีแห่ ธงตะขาบ โดยใช้ทฤษฎีระบบ (System Theory) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่

๑. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่ทำธงตะขาบในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓. เทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔. วัดพิมพาวาสใต้

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มต้นมาจากวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายรามัญที่เข้ามาตั้ง ถิ่นฐานอยู่บริเวณวัดพิมพาวาส (ใต้) ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมาจากจังหวัดสมุทรปราการ ประชาชนส่วนใหญ่ที่ทำธงตะขาบจะอยู่ในหมู่ ๑ และหมู่ ๓ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายรามัญ โดยประเพณีแห่ธงตะขาบนี้ได้จัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์ คือ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ – ๑๕ เมษายน ของทุกปี จนเป็นการสืบสานงานหัตถกรรมอันแสดงถึงความละเอียดอ่อน โดยสอดแทรกหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเพื่อให้ลูกหลานของชาวไทยเชื้อสายรามัญนั้นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีอันดีงามนี้ และเพื่อแสดงออกถึงความสามัคคีในชุมชนชาวมัญให้ยึดถือปฏิบัติกันต่อไป นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าจะทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์

ทั้งนี้มีความเชื่อว่า เมื่อครบ ๑ ปี จะต้องจัดทำธงตะขาบแห่ไปถวายที่วัด เพื่อบูชาสิ่งที่เคารพสักการะ เช่น พระพุทธรเจ้า บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และจะพบว่าในปัจจุบันชาวเทศบาลตำบลพิมพา ได้นำธงตะขาบมาใช้เก็บกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ คือ ศาลเจ้าพ่อช้างพัน ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทย

เชื้อสายรามัญ เมื่ออิษฐานสมปรารถนาแล้วจะนำธงตะขาบมาร่วมถวายด้วย ดังนั้นเทศบาลตำบลพิมพาจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณในการ จัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามนี้ไว้

สำหรับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่ธงตะขาบ เป็นการถ่ายทอดในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ หรือ โดยทางอ้อม คือ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ สืบต่อกันมา ซึ่งความรู้ที่ได้รับเป็นความรู้แบบ (Tacit Knowledge) โดยในอดีตการทำธงตะขาบนั้นจะใช้กระดาษเป็นวัสดุในการทำธงตะขาบ ต่อมาได้ใช้ผ้ามาทำเป็นตัวตะขาบ แต่ในปัจจุบันได้ใช้เสื้อเป็นวัสดุในการทำเป็นตัวตะขาบ และมีขั้นตอนทำเป็นนมตะขาบ เพื่อหลังจากเสร็จพิธีกรรมจะได้นำวัสดุไปใช้ประโยชน์สืบต่อไปได้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	๖
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	น
สารบัญภาพ.....	๗

บทที่

๑ บทนำ.....	๑
ความสำคัญของเรื่องและปัญหาการวิจัย.....	๑
วัตถุประสงค์.....	๒
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๒
ขอบเขตการศึกษา.....	๒
นิยามจำกัดความ.....	๓
๒ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	๔
ความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๔
ความรู้เกี่ยวกับประเพณี.....	๑๔
วิธีการสืบสานประเพณีไทย.....	๑๖
บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนา.....	๑๕
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๒๑
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๓๑
แนวคิดทฤษฎี System Theory.....	๓๕
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๑
๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๖
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	๔๓
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๔๘
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๘

บทที่	หน้า
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๕
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๕
๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๕๐
ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลพิมพา.....	๕๐
ประวัติความเป็นมาของวัดพิมพาสา.....	๕๕
การถ่ายทอดทางความเชื่อของประเพณีแห่งตะขาบ.....	๖๑
กระบวนการทำธงตะขาบ.....	๖๕
กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบตามทฤษฎีระบบ.....	๗๒
กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ..	๘๐
๕ สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	๘๒
สรุปผลการวิจัย.....	๘๒
ข้อเสนอแนะ.....	๘๘
บรรณานุกรม.....	๙๐
ภาคผนวก.....	

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
๑ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๑ บ้านคลองพระยาสมุทร.....	๕๒
๒ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๒ บ้านคลองวังขี้.....	๕๓
๓ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๓ บ้านคลองนิคมยาตรา.....	๕๓
๔ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๔ บ้านคลองพระยาสมุทร.....	๕๔
๕ จำนวนประชากรชาย/หญิง แยกหมู่บ้าน.....	๕๔
๖ จำนวนประชากรชาย/หญิง อายุ ๑๕ ปีขึ้นไป แยกหมู่บ้าน..	๕๔
๗ จำนวนประชากรชาย/หญิง ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง	๕๕
๘ จำนวนครัวเรือน.....	๕๕
๙ ข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตร.....	๕๕
๑๐ จำนวนผู้เลี้ยงกุ้งขาว และกุ้งกุลาดำ.....	๕๖
๑๑ จำนวนผู้ปลูกมะพร้าว มะม่วง และข้าว.....	๕๖
๑๒ จำนวนโรงงานในเขตเทศบาลตำบลพิมพา.....	๕๗

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
๑ แผนภูมิ : กรอบการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๒๖
๒ แผนภาพ ทฤษฎีระบบ.....	๓๖
๓ แผนภาพ โครงสร้างทางความคิดที่แสดงคุณสมบัติของหนึ่งหน่วยระบบ.....	๓๘
๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	๔๓
๕ ตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลพิมพา.....	๕๐
๖ ทฤษฎีเชิงระบบของกระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาล ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	๗๓

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญของเรื่องและปัญหาการวิจัย

ด้วยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา มีวิสัยทัศน์ในการเป็นองค์กรขับเคลื่อนและประสานงานศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ลงสู่ชุมชน ซึ่งมีพันธกิจในการส่งเสริมและพัฒนางานด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชุมชน และความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ สนองงานสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้สืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทางวัฒนธรรม และสร้างคุณค่าทางสังคม และส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม

ประเพณีสงกรานต์แห่ธงตะขาบ ของชาวเทศบาลตำบลพินา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญ หรือชาวมอญนั้น ได้จัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ คือ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ - ๑๕ เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีที่ชาวไทยเชื้อสายรามัญ และเทศบาลตำบลพินาได้ทำการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีไว้ โดยประชาชนในแต่ละหมู่บ้านได้ร่วมกันทำงานหัตถกรรมอันแสดงถึงความละเอียดอ่อน และเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญด้วย นั่นคือ การทำ ธงตะขาบ ผู้ที่จะทำธงตะขาบได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และสืบทอดการทำธงตะขาบมาจาก บรรพบุรุษเสียก่อน มิฉะนั้นก็จะไม่สามารถทำธงตะขาบได้อย่างถูกต้องตามประเพณี ในวันพิธี แห่ธงตะขาบ แต่ละบ้านจะจัดเตรียมธงเพื่อนำไปถวายวัด โดยจะถวายครั้งละ ๒ - ๓ ตัว ลักษณะของธงตะขาบ คือ ตะขาบ ๑ ตัว จะมีราวนม ๕ ราวนม ๆ ละ ๑๔ ช่วง นมนี้มีลักษณะเป็นนมคู่ หากเป็นตะขาบตัวเมียจะมีปากเพียงปากเดียว ส่วนตัวผู้ต้องมี ๒ ปาก เมื่อทำเสร็จผู้ทำจะนำแป้ง หวี กระจก ผสม ๑ ปอย และผ้าเช็ดหน้าแขวนไว้ที่ปากตะขาบ การแห่ขบวนแห่ทางบกมากกว่าทางเรือ เมื่อถึงวัดชาวบ้านจะนำธงตะขาบไปผูกไว้กับต้นเสาในศาลาวัดเพื่อทำพิธี เมื่อถึงเวลาพระสงฆ์จะนำสายสิญจน์มาวางรอบธงตะขาบ จากนั้นพิธีถวายธงตะขาบจะเริ่มขึ้นด้วยการกล่าวบทนมัสการ คุณพระศรีรัตนตรัย ตามด้วยการสรงน้ำพระพุทธรูปและสรงน้ำพระสงฆ์ เสร็จแล้วชาวบ้านจะนำ ธงตะขาบขึ้นไปแขวนไว้บนเสาหงส์ เชื่อกันว่า ทุกครั้งที่ธงตะขาบส่ายเพราะแรงลม จะทำให้ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์

มีความเชื่อกันว่า เมื่อครบรอบ ๑ ปี จะต้องจัดทำธงตะขาบแห่ไปถวายที่วัด เพื่อบูชาสิ่งทีเคารพสักการะ เช่น พระพุทธรเจ้า บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ หรือในปัจจุบันนำมาใช้แก้บนสิ่งที่ตนขอกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วสมดังปรารถนา และเป็นการแสดงพลังสามัคคีของชาวบ้านตำบลพินา รวมไปถึงการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การทำธงตะขาบ อันได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา ซึ่งช่างทำธงตะขาบต้องมีความรู้ และทราบรายละเอียดของธงตะขาบเป็นอย่างดี

ดังนั้น ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มีพันธกิจที่มุ่งสู่ความเป็นแหล่งเรียนรู้ เผยแพร่และสืบสานเอกลักษณ์ความเป็นไทย พัฒนาเครือข่ายทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบของชาวไทยเชื้อสายรามัญ หรือชาวมอญ ในเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จึงได้จัดทำวิจัยเรื่องกระบวนการ สืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ขึ้นเพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามนี้ไว้สืบไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
๒. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ทราบถึงกระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
๒. เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ

ขอบเขตการศึกษา

๑. ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่งตะขาบ และกระบวนการถ่ายทอดการทำ ตะขาบของตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
๒. ระยะเวลาการศึกษาข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน ๒๕๕๔ ถึง เดือนมีนาคม ๒๕๕๕
๓. ศึกษาข้อมูลจากเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และ วัดพิมพา วาสใต้ รวมทั้งผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

นิยามจำกัดความ

ธงตะขาบ หมายถึง ธงชนิดหนึ่งทำด้วยผ้าเป็นชิ้น ๆ เย็บติดกันไปเป็นผืนยาว มีไม้สอดระหว่างชิ้น ทำให้มีลักษณะคล้ายตัวตะขาบ ขนาดกว้างยาวตามต้องการ มักแขวนไว้ยอดเสาหงส์ตามหน้าวัดเป็นพุทธบูชา

การสืบสานประเพณี หมายถึง การรักษา ความเชื่อ ความคิด ของชาวไทยเชื้อสายรามัญ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ของตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประชาชนในเทศบาลตำบลพิมพา หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในหมู่ ๑ - ๕ ในเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา คณะผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องสำหรับเป็นพื้นฐานในการวิจัยประกอบไปด้วย

- ๒.๑ ความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒.๒ ความรู้เกี่ยวกับประเพณี
- ๒.๓ วิธีการสืบสานประเพณีไทย
- ๒.๔ บทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนา
- ๒.๕ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๗ แนวคิดทฤษฎี System Theory
- ๒.๘ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมท้องถิ่น

วิถีชีวิต คือ การดำเนินชีวิต ตลอดจนความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น อันได้แก่ การสร้างครอบครัว การครองชีพ การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมทางจารีตประเพณี การพักผ่อนและนันทนาการ อาหารการกิน ความเชื่อทางจิตใจ ตลอดจนอรรถาธิบายต่าง ๆ เป็นต้น

พระยาอนุมานราชชน กล่าวไว้ว่า วิถีชีวิตนั้นคือการที่มนุษย์เกิดและอยู่ในวัฒนธรรม ดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมในสังคมใด ๆ ที่ตนอาศัยอยู่

มนุษย์เกิดมาก็อาศัยในบ้านเมืองและกินอาหารตามแบบฉบับของท้องถิ่นที่ตนเกิด แต่งกายด้วยเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศที่ตนเติบโต และมียารักษาโรคตามสภาพภูมิประเทศแวดล้อมสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นั้นคนรุ่นก่อน ๆ ได้คิดค้นและปรับปรุงแล้วถ่ายทอดต่อกันมาเป็นช่วง ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ เพราะได้รับการฝึกฝนสั่งสอน และอบรมจากคนรอบข้าง อันได้แก่ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ญาติพี่น้อง และกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่ตนสมาคมด้วย อาจกล่าวโดยรวม ๆ ว่า ได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากคนรอบข้าง สิ่งทั้งหลายนี้ก็คือวิถีชีวิตของบุคคลในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ นั่นเอง

ความรู้ต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตก็จะถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งสืบต่อกันไปที่ละชั่วอายุคน จากสมัยแรกเริ่มที่มนุษย์มีวิถีชีวิตอย่างง่ายทั้งที่อยู่อาศัย กินอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และ ยารักษาโรค ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ แล้วค่อยพัฒนาเจริญขึ้นตามลำดับเพราะมนุษย์รู้จักการ

ถ่ายทอดและสั่งสมความรู้สืบทอดไป ทั้งยังรู้จักการแสวงหาความรู้ใหม่เพิ่มเติมนอกเหนือจากการปรับปรุงความรู้เก่าที่ได้รับถ่ายทอดมาให้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้นุษยชาติมีสภาพและความเป็นอยู่ต่างจากสัตว์โลกทั้งหลายเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน มีความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ

ในแต่ละท้องถิ่นก็ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น วัฒนธรรมของท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ย่อมมีลักษณะพิเศษเฉพาะที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่น คุณลักษณะพิเศษนี้เองเป็นสิ่งที่จะดำรงความเป็นท้องถิ่นนั้น ๆ ไว้ ยิ่งความเจริญก้าวหน้าของโลกมีมากเพียงใด ความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ยิ่งมากเพียงนั้น เพราะท้องถิ่นใดก็ตามหากสูญเสียวัฒนธรรมของตนก็คือ การสูญเสียเอกลักษณ์และสภาพแห่งวิถีชีวิตของตนไป

แต่การรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ถ้าเป็นเพียงรักษาความเป็นอยู่ให้เป็นไปอย่างเดิม ๆ ไม่ปรับปรุงแก้ไขให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ท้องถิ่นนั้นก็จะกลายเป็นสังคมที่ ล้าหลังไป เช่นกัน ท้องถิ่นใดที่ละเลยและไม่รู้จักปรับปรุงวัฒนธรรมของตนให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ท้องถิ่นนั้นก็จะเสื่อมสลายไปในที่สุด วัฒนธรรมคือตัวแปรหลักที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้เพราะเจตคติและวิถีทางดำเนินชีวิตเป็นตัวควบคุมวิธีการที่เราใช้ในการจัดการทรัพยากรชนิดสูญเสียทั้งหมด

วัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ภาค ซึ่งมีวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่หรือแต่ละภาค วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นอาจเกิดขึ้นด้วยสาเหตุที่แตกต่างกันไป แม้ว่าสาเหตุที่เกิดขึ้นของวัฒนธรรมนั้นอาจมีข้อแตกต่างกันไปบ้าง แล้วแต่ความเชื่อถือที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษที่แตกต่างไปตามลักษณะภูมิประเทศ การเชื่อถือแต่ละลักษณะที่คล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม เช่น ภาคเหนือ ภาคอีสาน มีความคล้ายคลึงกันด้านความเชื่อและการนับถือ ส่วน ภาคกลางและภาคใต้มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านความเชื่อถือข้อนี้ เนื่องจากการยอมรับเอาวัฒนธรรมของกันและกันในอดีตนั่นเอง เช่น

ภาคเหนือ เรียกสิ่งที่ไม่ควรทำว่า “มุลซิด” หากกระทำลงไปจะถูกลง “ซิด” คือ สิ่งชั่วร้ายไม่ดี จะ “แพ้ว” ลูกหลาน หมายถึง จะทำให้ลูกหลาน วอดวายแก่ลูกหลานในวันข้างหน้า

ภาคอีสาน เรียกสิ่งที่ไม่ควรทำว่า “ชะล่า” หากทำลงไปจะถูกลง “ของ” คือ สิ่งชั่วร้าย

ภาคใต้ เรียกสิ่งที่ไม่ควรทำว่า “ต้องห้าม” หากทำลงไปจะเป็นเสนียดจัญไรไม่ดี

ภาคกลาง เรียกสิ่งที่ไม่ควรทำว่า “ผิด” หากกระทำลงไปจะทำให้เดือดร้อนในภายหลัง เช่น ผิดกฎ ผิดใจ ผิดจารีตประเพณี

แต่วัตถุประสงค์ของการเกิดวัฒนธรรมนั้นจะต้องสอดคล้องในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ จุดประสงค์หลักของการเกิดวัฒนธรรมก็เพื่อความเป็นอยู่ในสังคมให้เกิดความสงบสุขนั่นเอง วัฒนธรรมไทยมีอยู่หลายอย่างด้วยกัน ตัวอย่าง วัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local wisdom หรือ Popular wisdom) หรือพื้นฐานของความรู้ของชาวบ้าน คือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา

วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคกลาง

สภาพทั่วไปของภูมิศาสตร์ของภาคกลาง สามารถแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. ท้องถิ่นที่ตั้งอยู่สองฟากแม่น้ำ ใช้เส้นทางน้ำในการไปมาหาสู่ซื้อขายสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคกัน ท้องถิ่นดังกล่าวเช่นนี้ คือ ท้องถิ่นรุ่นเก่าที่สุดและมีที่สังเกต คือ ชื่อท้องถิ่น หมู่บ้านจะบอกลักษณะที่ตั้งเป็นที่สังเกต เช่น บ้านดลิ่งชัน บ้านท่าใหญ่ บ้านหนองป่าแข้ง บ้านท่าวัง ลักษณะหมู่บ้านตามแนวยาวไปตามสายน้ำเช่นนี้ จะไม่พบในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้

๒. ท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ตามท้องทุ่ง ตามที่ราบ ซึ่งในภาคกลางมักเป็นพื้นที่อันกว้างใหญ่และมีชาวนามาตั้งบ้านเรือนหลายหมู่บ้านเข้าทำนาในที่ราบลุ่มแห่งนี้ บางแห่งนี้เป็นทุ่งราบไม่กว้างใหญ่ก็มีท้องถิ่นเดียวโดยมีหนองน้ำเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ท้องถิ่นบ้านหนองศาลา จังหวัดสุพรรณบุรี ชาวทุ่งกอก ชาวบ้านสามทอง บ้านท่าใหญ่ และบ้านดลิ่งชัน มีการทำนาอยู่ใน บ้านทุ่งกอกนับเป็นหมื่นไร่ ดังนั้นจึงแตกต่างจากภาคอีสาน การติดต่อสื่อสารกันส่วนใหญ่ ใช้เส้นทางน้ำ เช่น คูคลอง มีเรือขึ้นล่องเป็นประจำ

๓. ท้องถิ่นที่อยู่ห่างจากท้องทุ่ง เป็นพื้นที่ดอนไกลจากชุมชนมักเรียกว่าบ้านป่า สมัยก่อน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี เหล่านี้ล้วนเป็นท้องถิ่นบ้านป่าทั้งสิ้นด้านการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นที่อยู่กลางทุ่งจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่เพื่อการค้าเร็วเช่นเดียวกับชุมชนริมน้ำ ส่วนชุมชนบ้านบนที่ดอนและบ้านป่าจะตามมาทีหลัง

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคกลางแล้ว สามารถกล่าวได้ว่ามีอยู่มากมายหลายอย่าง เนื่องจากภาคกลางมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มีเนื้อที่ครอบคลุมหลายจังหวัด ประชากรมีอยู่จำนวนมาก หลายกลุ่มหลายเชื้อชาติ และหลากหลายวัฒนธรรม ที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในแถบนี้ เพื่อทำมาหากินในเมืองหลวงและจังหวัด ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นในภาคกลางมีความแตกต่างกันไป เช่น การแต่งกาย การละเล่น ค่านิยมและความเชื่อ ฯลฯ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงวัฒนธรรมโดดเด่นของ ภาคกลางบางจังหวัดที่สามารถมองเห็นได้เด่นชัด คือ การประดิษฐ์หัวโขน ประเพณีสงกรานต์ โองม้งกร เพลงอีแซว และลิเก หรือ นาฏะดนตรี เป็นต้น

วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง

ชีวิตของคนภาคกลางผูกพันกับน้ำ ส่วนมากปลูกบ้านเรือนอาศัยตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง การก่อสร้างในสมัยก่อนใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยแฝก ใบจาก หรือ กระเบื้องดินเผาขนาดของบ้านขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าของ บางที่ก็ปลูกบ้านลอยน้ำที่เรียกว่า เรือนแพ เรือนไทยภาคกลางปัจจุบันยังมีให้เห็นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครนายก และพิษณุโลก ชาวบ้านยังคงใช้เรือชนิดต่างๆ เป็นพาหนะและใช้ขนส่งสินค้า เช่น เรือบด เรือมาด การค้าขายก็อาศัยแม่น้ำเป็นตลาด เรียกว่า ตลาดน้ำ พ่อค้าแม่ค้าพากันพายเรือนำผลผลิตมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ศูนย์กลางอารยธรรมภาคกลาง เป็นแม่แบบแห่งศิลปกรรมและแหล่งรวมช่างฝีมือทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และประณีตศิลป์ ส่วนแล้วแต่งามวิจิตรในลายรดน้ำ การประดับกระจก งานประดับมุก มีหลักฐานปรากฏให้เห็นตามพระราชวังและวัดวาอาราม ที่สร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์

วัฒนธรรมเป็นคำที่มีรูปศัพท์จากภาษาบาลีและสันสกฤต คือ วัฒนธรรม + ธรรม มีความหมายตรงตามศัพท์ว่า ธรรมเป็นเหตุให้เจริญ หรือ ธรรมคือความเจริญ คำว่า วัฒนธรรม ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Culture นี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ เป็นผู้ทรงบัญญัติขึ้นและปรากฏใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๔๘๓

วัฒนธรรม หมายถึง จารีตประเพณี เพราะมนุษย์ทำสืบต่อกันมาแต่ครั้งปฐมป्राเป็นประเพณีกันไว้ไม่ขาดตอน วิถีชีวิตของสังคมเพราะมนุษย์มีวัฒนธรรมขึ้นก็เพื่อความผาสุกความเจริญในชีวิต หรือผลรวมแห่งการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ของกลุ่มชนในอดีตถึงปัจจุบัน จะเห็นว่า วัฒนธรรมย่อมหมายถึงสิ่งทั้งปวงที่มนุษย์ได้ทำขึ้นในรูปของเครื่องมือ อาวุธ ที่อยู่อาศัย สินค้าและความ เป็นไปทางวัตถุอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังรวมถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ทำให้ประณีตขึ้นในอากัปกิริยาอาการ ความเชื่อถือ ความคิดเห็น การตัดสินใจ กฎหมาย สถาบัน ศิลปะ วิชาความรู้ต่าง ๆ ประเพณีและองค์การทางสังคม

วัฒนธรรมพื้นบ้าน คือ วิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งได้ปฏิบัติในสังคมแบบชนบท แสดงให้เห็นเอกลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่นแต่ละแห่งหรืออาจกล่าวว่า วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีแนวประเพณีปฏิบัติร่วมกันมาช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น วัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละภาคจะเป็นแนวประเพณีปฏิบัติของคนในภาคนั้น ๆ ที่สั่งสอนกันยาวนานทำให้ มีชีวิตอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างไปจากวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่นอื่น ๆ วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกของท้องถิ่นโดยการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา จนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน สิ่งสำคัญจะเป็นเรื่องราวของชาวบ้านที่อยู่ห่างจากวัฒนธรรมชาวเมืองซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้าน ต่าง ๆ อย่างช้า ๆ และเป็นคนส่วนใหญ่ของแต่ละท้องถิ่น

ชุมชนหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไปตามสภาพวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีความเจริญ สภาพวัฒนธรรมจะมีความหลากหลายสลับซับซ้อน เนื่องจากเป็นที่รวมของผู้คนหลายประเภทที่แตกต่างทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา การศึกษาและอาชีพ จึงเกิดการผสมปนเปกันทางวัฒนธรรม จนยากที่จะเห็นเอกลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนและท้องถิ่นได้ ส่วนในสังคมชนบทหรือท้องถิ่นที่ความเจริญแบบสังคมเมืองเข้าไปไม่ถึง หรือเข้าไปถึงน้อย วิถีชีวิตของผู้คนจะเรียบง่ายไม่ซับซ้อน สภาพวัฒนธรรมในสังคมชนบทจึงมีเอกลักษณ์แห่งวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างเด่นชัด แต่ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท วัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละสังคมก็ยังคงแตกต่างกันตามสภาพความแตกต่างของสังคมนั้น ๆ โดยเฉพาะในสังคมชนบทจะมีวัฒนธรรมพื้นบ้านแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น ภาษา นิทาน ความเชื่อ คนตรี กีฬา ศิลปะ การแสดงพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีเอกลักษณ์เป็นของตน

วัฒนธรรมพื้นบ้านต้องมีการสืบทอดต่อไปยังบุคคลรุ่นต่อไปตามลำดับอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้วัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น ๆ มีความเจริญงอกงามแพร่กระจายสืบทอดต่อไป การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่นิยมโดยทั่วไปมักกำหนดประเภทตามวิธีการสืบทอดเป็นสำคัญ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ประเภทใช้วาจาสืบทอด การใช้วาจาสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อให้แพร่หลาย และสืบทอดต่อไปยังบุคคลรุ่นต่อไปนั้นถือว่ามีความสำคัญและจำเป็นมากในสังคมชนบท การสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่จึงใช้ถ้อยคำวาจาเป็นสำคัญ แบ่งออกได้หลายรูปแบบดังนี้

๑.๑ ภาษา หมายถึง เสียงหรือคำพูดที่คนในแต่ละท้องถิ่นใช้สื่อสารกันหลายรูปแบบ เช่น คำทักทาย คำอ้อ คำให้พร คำล้อเลียน คำปริภาษ คำสาปแช่ง คำสบถ สาบาน คำพวน คำอุทาน ฯลฯ เช่น

- ภาษิต หมายถึง คำกล่าวที่มีคติชวนฟัง ใช้ถ้อยคำ ง่าย ๆ สั้น ๆ ความหมายลึกซึ้งกินใจแบ่งเป็นรูปแบบย่อย ๆ คือ สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนโวหาร

- ปริศนาคำทาย เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งสำหรับฝึกทักษะสติปัญญาและปฏิภาณ ซึ่งจะสร้างทั้งความบันเทิงและความรู้ มักขึ้นต้นด้วย “อะไรเอ๋ย...” และต่อด้วยลักษณะคำถามคำทาย

- เพลง คือ ศิลปะของเสียงที่มีระดับสูงต่ำ และมีจังหวะประกอบเป็นหลักแบ่งเป็นประเภทย่อย ๆ เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก เพลงเรือ เพลงนา เพลงเกี่ยว เพลงล้อ เพลงบอก เพลงสวดประกอบพิธีกรรม ฯลฯ

๑.๒ นิทาน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นิทานส่วนใหญ่ นอกจากจะเล่าสู่กันฟังเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังสอดแทรกคุณธรรมหรือคติ บางประการเอาไว้ด้วย เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความไม่ประมาท การทำดีได้ดี และ ทำชั่วได้ชั่ว ฯลฯ นิทานอาจแบ่งย่อยออกได้เป็นหลายรูปแบบ เช่น เทพนิยาย นิทานสุภาษิต นิทานทางศาสนา นิทานท้องถิ่น นิทานเรื่องสัตว์ นิทานสอนใจ นิทานตลก และตำนาน ฯลฯ

๑.๓ ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่เห็นจริงด้วย หรือเห็นตามด้วย เช่น วันดี-วันร้าย ฤกษ์-ยาม ผีน-ทนายผีน โขคราง เครื่องรางของขลัง เสน่ห์ยาแฝด เวทมนตร์คาถา ยาสั่ง ยากลางบ้าน ยาผีบอก ลักษณะดีชั่วของคนและสัตว์ ทิศทางที่ให้คุนโทษ การเลี้ยงทาย เข้ายันบ้าน หมายถึง สัตว์ที่นำอัมปมงคลมาสู่บ้าน ฯลฯ

๒. ประเภทไม่ใช่วาจาสืบทอดหรือสืบทอดด้วยรูปลักษณะ เป็นการสืบทอดด้วยวัตถุสิ่งของซึ่งสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย วัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทนี้จะสืบทอดกันโดยอาศัยรูปลักษณะเป็นสำคัญ โดยการอนุรักษ์และถ่ายทอด มีการเลียนแบบกันจากคนรุ่นหนึ่งไม่ขาดตอน แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ เช่น

๒.๑ สัญลักษณ์ คือ ลักษณะของสิ่งใด ๆ ที่กำหนดนิยามกันเองให้ใช้ความหมายแทนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งคนในกลุ่มชนนั้น ๆ รับทราบและเข้าใจตรงกัน เช่น

- การปักเชลวบนฝ่าหม้อยาต้ม หมายถึง การป้องกันเสนียดจัญไร และ สิ่งเลวร้าย

- การปักธงทิว หมายถึง วันข้างหน้ากำลังจะมีงานบุญที่สำคัญเกิดขึ้น ฯลฯ

๒.๒ กิริยาท่าทางและสีหน้า นับเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ไม่ได้หมายถึงลักษณะนิสัยของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะเป็นบุคลิกภาพรวม ๆ ของกลุ่มชนในสังคมท้องถิ่นเดียวกัน และคนในกลุ่มชนนั้น ๆ เข้าใจความหมายของกิริยาท่าทางและสีหน้าตรงกันโดยทั่วไป เช่น พยักหน้า สันติริษะ บู้ปาก กวักมือ โบกมือ ลูกเข้า ประมมือ กระทืบเท้า ไหว้ หมอบกราบ พับเพียบ ไหว้ห่าง กระดิกเท้า ชื่นหน้า ยิ้มแย้ม บึ้งตึง ฯลฯ

๒.๓ หัตถกรรมพื้นบ้าน คือ วัตถุที่เป็นเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ซึ่งมุ่งประโยชน์ ในการใช้สอยมากกว่าความสวยงาม ด้านรูปลักษณะโดยทั่วไปจะเรียบง่ายปราศจากลวดลายตกแต่ง

๒.๔ ศิลปะพื้นบ้าน สิ่งที่ชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้น โดยยึดประโยชน์ในการใช้สอยและความสวยงามเป็นหลักสำคัญมากมายหลายรูปแบบ

๒.๕ ดนตรีพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และสุนทรีภาพที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น เครื่องดนตรีพื้นบ้านจำแนกออกตามลักษณะการบรรเลงได้เป็น ๔ ประเภท คือ

- เครื่องดนตรีประเภทดีด เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นทำนองหรือให้จังหวะ แต่ส่วนใหญ่ใช้เล่นทำนองมากกว่า เช่น พิณ จะเข้ ฯลฯ

- เครื่องดนตรีประเภทสี เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ทำนอง เช่น ซอด้วง ซออู้ ซอสามสาย ฯลฯ

- เครื่องดนตรีประเภทตี เป็นเครื่องดนตรีที่เกิดขึ้นก่อนเครื่องดนตรีประเภทอื่นทั้งหมด หน้าที่หลักของเครื่องดนตรีประเภทนี้ คือ การให้จังหวะหรือควบคุมจังหวะทำให้การบรรเลงเพลงต่าง ๆ มีความพร้อมเพรียงและสอดคล้องกันเป็นอย่างดีอันมีผลโดยตรงต่อการ ร้องรำ เครื่องดนตรีประเภทตีมีหลายชนิด เช่น กลอง ทัม กลับ ฯลฯ

- เครื่องดนตรีประเภทเป่า เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ทำนองเป็นหลักมีหลายชนิด เช่น ปี่ ขลุ่ย แคน ฯลฯ

๒.๖ กีฬาพื้นบ้าน คือ การละเล่นพิเศษบางอย่างของชาวบ้านที่มีการแข่งขัน มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวและค่อนข้างสลับซับซ้อน การเล่นต้องใช้ฝีมือและกลวิธีที่จะเอาชนะฝ่ายตรงข้ามให้ได้ กีฬาพื้นบ้านแบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ

- กีฬากลางแจ้ง เป็นกีฬาที่เล่นเพื่อความสุขสนานและเพลิดเพลินเพื่อ การออกกำลังกาย เพื่อผ่อนคลายความเครียดทางใจเป็นสำคัญ เช่น การแข่งขันเรือพาย การแข่งขันเรือก่อดระ การแข่งขันกฬา กีฬาชนวัว ชนควาย ชนไก่ กัดปลา ฯลฯ

- กีฬาในร่ม เป็นกีฬาที่เล่นเพื่อฝึกสมอง ประลองสติปัญญาระหว่างบุคคล เช่น การเล่นเกมหมากฮอม เป็นกีฬาที่ส่งเสริมการคิดคำนวณ ฝึกการวางแผนทำให้เกิดนิสัยสุขุม เยือกเย็น การเล่นเกมหมากเก็บ เป็นกีฬาที่มุ่งฝึกทักษะการใช้มือและสายตา ฯลฯ

๒.๗ สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน คือ สิ่งก่อสร้างในรูปแบบต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นผลิตหรือสร้างขึ้น เช่น บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย หอไตร หอฉัน หอระฆัง โบสถ์ เจดีย์ มัสยิด สุเหร่า เมรุเผาศพ โรงศพ ชุมประตู่ ศาลาทำน้ำ โรงนา ขน้า ยุงข้าว รั้ว ใบเสมา เบญจา นมพระ นุชบก ฯลฯ

มรดกทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้คิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นใช้ในการดำรงชีพในอดีต ต่อมา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสืบต่อมาตามสภาพของกาลเวลา สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคม ซึ่งดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันทั้งสิ้น ที่เป็นรูปธรรม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้งานศิลปกรรม งานฝีมือ ศาสนวัตถุ ฯลฯ หรือที่เรียกรวมกันว่า โบราณวัตถุ ตลอดจนที่อยู่อาศัย สถานที่ประกอบกิจกรรม แหล่งศิลปกรรม สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ฯลฯ หรือที่เรียกว่า โบราณสถาน รวมไปถึงหลักฐานการบันทึกเรื่องราวเช่นจารึกและสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ การแสดงออกทางศิลปะ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหลักฐานแสดงถึงความเป็นมาตลอดจนพัฒนาการของบ้านเมือง และสังคมที่เป็นรากฐานของความเจริญของมนุษยชาติในปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถทดแทนได้ด้วยสิ่งใหม่ มรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นสมบัติของส่วนรวมที่ทุกคนต่างก็มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ และพึงรักษาไว้ให้เป็นมรดกตกทอดสู่ คนรุ่นต่อ ๆ ไป

การละเล่นของผู้ใหญ่

กระบี่กระบองของจังหวัดนนทบุรี สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พร้อมทั้งตั้งถิ่นฐานของเมืองเพราะทำเลที่ตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สำคัญทั้งการค้าขายและการยุทธ แต่เดิมเป็นการละเล่นของทหารในยามว่างสืบทอดมา โดยจำลองอาวุธขึ้นใช้รายรำ หรือฝึกปรือให้มีความชำนาญในการใช้อาวุธ และให้ผู้เล่นมีความกล้าหาญต่อสู้จากการรบจริง ได้แก่ กระบี่ กระบอง พลอง ทวน ง้าว ดาบ ปัจจุบัน ยังคงมีลักษณะท่าทางการละเล่นและใช้อาวุธเช่นเดิม กำหนดให้เป็นกีฬาพื้นบ้านและศิลปะการป้องกันตัว

แข่งเรือ จัดแข่งในงานทอดกฐินผ้าป่าในฤดูน้ำมากประมาณเดือน ๑๑-๑๒ เรือลำที่จะเข้าแข่งให้เทียบจำนวนคนพายเท่า ๆ กัน (หรือหย่อนกว่ากันเล็กน้อย) หัวเรือเสมอกันแล้วแข่งกันทั้งหมด ไม่มีกรรมการ การตัดสินใช้ของที่เป็นรางวัลผูกเชือกห้อยลงมาจากที่สูง เรือลำใดไปถึงก่อนได้ของก่อนเป็นผู้ชนะ เป็นการแข่งขันเพื่อความสนุกสนาน

ชักกะเย่อ (ปัจจุบันใช้ว่า ชักเย่อ) เป็นกีฬาที่นิยมเล่นกันในงานนักขัตฤกษ์ ตรุษไทย ตรุษสงกรานต์ วิธีการเล่นนัดสถานชุมชนในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง พร้อมกันแล้วแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม เช่น กลุ่มชาย กลุ่มหญิง กรรมการเป็นผู้แบ่งให้กำลังพอไล่เลี่ยกัน นำเชือกมา ๑ เส้น ขนาดโตและเหนียวพอทานกำลังได้ ให้ผู้แข่งขันทั้งสองฝ่ายจับเชือกฝ่ายละข้าง กรรมการกำหนดศูนย์กลางของเชือกให้ตรงกับเครื่องหมายที่ทำไว้ที่พื้นดิน เมื่อเชือกตรงกับระดับเครื่องหมายที่ทำไว้ สั่งให้ทั้งสองฝ่ายลงมือจุดกันจนกว่าจะแพ้และชนะ ฝ่ายไหนมีกำลังจุดลากอีกฝ่ายหนึ่งลำเข้ามาทางฝ่ายตนได้ ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะ ประโยชน์ที่ได้รับเป็นการออกกำลังกายและทำให้เกิดความสามัคคีซึ่งกันและกัน

ช่วงเมือง	ช่วงชัย หรือลูกช่วง
ผู้เล่น	ไม่จำกัดจำนวน
อุปกรณ์	ผ้าขาวม้าหรือผ้าอื่น ๆ ม้วนเป็นลูกกลม ๆ ขนาดพอเหมาะมัดให้แน่น เหลือชายไว้ทำเป็นหางสำหรับถือโยน เรียกว่า ลูกช่วง
วิธีเล่น	แบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง จัดเส้นแบ่งเขตแดน เมือง ตกลงกันว่าฝ่ายไหนจะเป็นผู้รับลูกช่วงก่อน เมื่อฝ่ายโยน โยนไปให้ ฝ่ายรับได้ ผู้รับจะบอกว่า หยุค ฝ่ายผู้รับจะนั่งเฉย ๆ ห้ามเคลื่อนที่ชั่ว ขณะ ผู้รับจะเลือกปาคคนที่พอใจก่อน เมื่อปาดตรงผู้ใดต้องคอยหลบ บางครั้ง จะไปถูกคนอื่นที่ไม่ตั้งใจ ก็ถือว่าถูก ผู้นั้นจะกลายเป็นทาสฝ่ายผู้ปาทันที ฝ่ายเจ้าของเมืองต้องคอยกันไม่ให้รับได้ เมื่อฝ่ายใดตกเป็นทาสโยนลูกช่วง มาให้พวกตน ฝ่ายเจ้าของทาสต้องคอยช่วยกันรับอีก ถ้ารับได้จะปาไปยัง ฝ่ายตรงข้าม ถ้าปาถูกอีก ผู้นั้นจะต้องมาเป็นทาสต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าทาสรับ ลูกช่วงได้มีสิทธิ์กลับเมืองของตน แต่ถ้ารับไม่ได้และถูกปาจนหมด ถือว่า แพ้ อาจจะให้เล่นรางวัลกัน หรือทำโทษอย่างอื่น
โอกาสที่เล่น	ในยามตรุษสงกรานต์
ประโยชน์	เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของ หนุ่มสาว

การเตะหมาเบ๊ (หมาเบ๊)

ผู้เล่น	ไม่จำกัดจำนวน แต่แบ่งเป็นฝ่าย หรือเป็นทีม
อุปกรณ์	ก๊วยซองที่หาได้ง่าย ๆ คือ หมาเบ๊ (ใช้กันของครกดินเผาที่แตกแล้ว โดย นำเอาส่วนที่เป็นส่วนกลมหนา มาเจาะ ให้ส่วนที่แตกต่อจากตัวครก หลุดออก แล้วฝนให้เรียบ) ไม่กระดาน ๑ แผ่น (หนาประมาณ ๑ นิ้ว กว้าง ประมาณ ๘-๑๐ นิ้ว ยาวประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ซึ่งสามารถตั้งได้และจะ ตั้งไว้ในระยะห่างจากผู้เล่น ๘-๑๐ เมตร)
วิธีเล่น	เมื่อวางแผ่นกระดานตั้งในตำแหน่งที่กำหนดเรียบร้อยแล้ว ผู้เล่นจะเล่น เดี่ยวต่อเดี่ยว หรือ จะเล่นกันเป็นทีมก็ได้ ฝ่ายละ ๒-๓ คน โดยผู้เล่นจะเอา หมาเบ๊วางไว้บนหลังเท้า แล้วเตะหมาเบ๊ให้ตรงไปยังกระดาน ที่ตั้งไว้ หมาเบ๊จะไปชนกระดาน เมื่อกระดานที่ตั้งไว้ถูกหมาเบ๊ล้มลง ถือว่าได้คะแนนแล้วทั้งสองฝ่ายก็นับแต้มว่าใคร หรือทีมใดเตะหมาเบ๊ ถูกกระดานล้มมากกว่ากัน ก็ถือว่าเป็นการทำแต้มได้มากจะเป็นผู้ชนะ ฝ่ายที่แพ้ก็จะออกจากการเล่น คนอื่นหรือฝ่ายอื่นก็จะเข้ามาแข่งขันกัน

	ต่อไป โดยมีฝ่ายชนะหรือผู้ชนะเป็นตัวยืน การเล่นเกมเบี้ย เป็นวิธีการเล่นที่สอดแทรกความแม่นยำและความสามารถไว้ด้วยในตัว ทั้งเป็นการสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมที่เชียร์กันอย่างกรืนเกรง อนึ่ง การเล่นเกมเบี้ยนี้ส่วนใหญ่จะจัดหนุ่ม ๆ ประลองความสามารถกัน บางเกมยังมีการพนันขันต่อ ฝ่ายแพ้ต้องเสียเหล้าด้วยแล้วทำให้รสชาติ ความสนุกในเสียงเชียร์มากขึ้น
โอกาสที่เล่น	ใช้เล่นใน โอกาสเทศกาลต่าง ๆ
ประโยชน์	เพื่อความสนุกสนานกับความรื่นเริงของคนในท้องถิ่น และเป็นการประลองความสามารถกัน
การเล่นสะบ้า	
ผู้เล่น	ไม่จำกัดจำนวน
อุปกรณ์	ลูกสะบ้ามี ๒ ชนิด คือ ลูกติดและลูกตั้ง ลูกติดเป็นไม้เนื้อแข็งทรงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ ๓ นิ้ว ลูกตั้งก็ทำด้วยไม้เนื้อแข็งเช่นกัน มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔ นิ้ว
วิธีเล่น	การเล่นสะบ้าแบ่งออกเป็นสองชนิด ที่นิยมกันมาก คือ สะบ้าเมือง เป็นการ เล่นของหนุ่ม ๆ สาว ๆ คือ หนุ่มบ้าน ไกลมาเที่ยวสงกรานต์ได้พบสาว ต้องใจ จึงรวมกลุ่มกันเล่นสะบ้า เพื่อรอสร่งน้ำพระและในเวลาค่ำคืนจะได้ เล่นรำวง การเล่นเกมจะแบ่งเป็นฝ่ายชายฝ่ายหญิง จัดเส้นแบ่งเขตกัน อยู่ห่าง กันประมาณ ๔ เมตร จับคู่กัน ผู้ชายก็หมายตาผู้หญิงที่ตนชอบ เมื่อแบ่งเขต แดนกันแล้ว ก็จะตกลงกันว่าข้างไหนจะเล่นก่อน หมายถึงต้องคิดก่อน ส่วนลูกตั้งจะตั้งไว้เฉย ๆ ที่เขตเส้น หรือถ้าตกลงไม่ได้ก็ต้องจับไม้สั้น ไม้ยาว ใครแพ้ต้องเล่นก่อน ซึ่งที่จริงแล้วใครจะเล่นก่อนก็ได้ เพราะฝ่ายใด ตายก็ต้องเปลี่ยนกันเล่น โดยเริ่มจากตาที่ ๑ ตาที่ ๒ และตาที่ ๓ ไปจนครบ ดังนี้
ตาที่ ๑	มีชื่อเรียกว่า อีมาย (มีความหมายตามภาษามอญว่า กลิ้งไป) คือ กลิ้งไป จนเกือบถึงลูกตั้งแล้วดีดลูกตั้งให้ล้ม ถือว่าผ่านได้
ตาที่ ๒	มีชื่อเรียกว่า อีเกาะ (มีความหมายตามภาษามอญว่า คอ) คือ เริ่มเล่นจากคอ แล้วกลิ้งไปให้ใกล้ลูกตั้งแล้วดีด
ตาที่ ๓	มีชื่อเรียกว่า อีเหนียง (มีความหมายตามภาษามอญว่า หน้าผาก) คือ จับลูกสะบ้าสองมือ ให้ทางเบนแตะที่หน้าผาก แล้วผลักออกไป

- ไม่ให้แรงนัก ให้ใกล้ลูกตั้งแล้วดีด
- ดาที่ ๔ มีชื่อเรียกว่า อีชะะ (มีความหมายตามภาษามอญว่า หน้าอก) คือ เริ่มเล่นจากหน้าอก จับลูกสะบ้าสองมือ แล้วผลักออกไปให้ใกล้ลูกตั้งแล้วดีด
- ดาที่ ๕ มีชื่อเรียกว่า อีต้างบอง (มีความหมายตามภาษามอญว่า หัวเข่า) คือ ใช้หัวเข่าหนีบลูกสะบ้าไว้ กระโดดออกจากเส้นพร้อมกับปล่อยขาที่หนีบออก ให้ลูกตกถึงพื้นใกล้ลูกตั้งแล้วดีด
- ดาที่ ๖ มีชื่อเรียกว่า อีมัดเงิน (มีความหมายตามภาษามอญว่า ตาตุ่ม) คือ ใช้ตาตุ่มหนีบลูกสะบ้าไว้แล้วกระโดดออกจากเส้น พร้อมปล่อยให้ลูกสะบ้าตกที่พื้นใกล้ลูกตั้งแล้วดีด
- ดาที่ ๗ มีชื่อเรียกว่า อีฮาอุบ (มีความหมายตามภาษามอญว่า หลังเท้า) คือ จะวางลูกสะบ้าไว้บนหลังเท้าและประคองเดิน ๒ ก้าวให้ดี อย่าให้ตก ยกเท้า เตะใส่ลูกตั้งให้ล้ม
- ดาที่ ๘ มีชื่อเรียกว่า อีฮาเรด (มีความหมายตามภาษามอญว่า ริด) คือ วางลูกสะบ้าใต้เท้า ค่อย ๆ เดินพร้อมกับบังคับลูกสะบ้าตามไปด้วย แล้วริดออกไปหาลูกตั้งให้ลูกล้ม
- ดาที่ ๙ มีชื่อเรียกว่า อีไ้ปะ (มีความหมายตามภาษามอญว่า คัด) คือ คัดตั้งแต่เส้นแบ่งเขต ให้ลูกตกตั้ง
- ดาที่ ๑๐ มีชื่อเรียกว่า อีกาง้าด (มีความหมายตามภาษามอญว่า เงยหน้า) คือ จับลูกสะบ้าเดินไปหาลูกตั้งเข้าไปใกล้ ๆ จับลูกสะบ้าสองมือ สอดไว้ใต้คาง เงยหน้าปล่อยลูกสะบ้าตกลงมาให้ลูกตกตั้งให้ล้ม ถือว่าผ่านได้
- ดาที่ ๑๑ มีชื่อเรียกว่า อีล่น (มีความหมายตามภาษามอญว่า เลยไป) คือ กล้อยลูกสะบ้าให้เลยไปอยู่ให้ลูกตกตั้ง
- ดาที่ ๑๒ มีชื่อเรียกว่า อีฮาค้อก (มีความหมายตามภาษามอญว่า เคาะ) คือ หนีบลูกสะบ้าไว้ที่นิ้วแม่เท้าเข้าช่องแรกแล้วเขย่งไปที่ลูกตั้ง เคาะและอย่าให้ลูกสะบ้าที่ตั้งไว้ล้ม เขย่งกลับที่เดิมถือว่าผ่านได้ถ้าทำครบทั้ง ๑๒ ดา
- ไม่ตาย (อุย) เลยถือว่าชนะหรือเก่งมาก ถ้าตายก็ต้องผลัดเปลี่ยนกันไป หนุ่มสาวก็จะดูอุปนิสัยของกันและกัน เมื่อชอบพอกันก็แต่งงานกัน ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่หนุ่มสาวจะได้ใกล้ชิดกันมากที่สุด
- โอกาสที่เล่น นิยมเล่นในงานเทศกาลสงกรานต์
- ประโยชน์ เพื่อความสนุกสนาน กับความรื่นเริงของคนในท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะกัน

๒.๒ ความรู้เกี่ยวกับประเพณี

ประเพณี เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ อันเป็นบ่อเกิดของ วัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่าง ๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอด กันมาโดยลำดับ หาก ประเพณีนั้นคืออยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามา ผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่าเป็น วิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัฒนาอารามต่าง ๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมที่งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล เป็นต้น

ความหมายของประเพณี

พระยาอนุมานราชธน ได้ให้ความหมายของคำว่าประเพณีไว้ว่า ประเพณี คือ ความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบต่อกันมานาน ถ้าใคร ในหมู่ประพฤติออกนอกแบบก็ผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี

คำว่าประเพณี ตามพจนานุกรมภาษาไทยฉบับบัณฑิตยสถาน ได้กำหนดความหมายประเพณีไว้ว่า ขนบธรรมเนียมแบบแผน ซึ่งสามารถแยกคำต่าง ๆ ออกได้เป็น ขนบ มีความหมายว่า ระเบียบแบบอย่าง ธรรมเนียม มีความหมายว่า ที่นิยมใช้กันมา และเมื่อนำมารวมกันแล้วก็มีความหมายว่า ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ ยึดถือเป็นแบบแผน และได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นต้นแบบที่จะให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ ประพฤติปฏิบัติตามกันต่อไป

โดยสรุปแล้ว ประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้น ๆ ผ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแผกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในคติพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

ความเป็นมาของประเพณี

ประเพณีมีบ่อเกิดมาจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณ์ ค่านิยม โดยความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้น ๆ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนวอนร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้ พอภัยนั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยการทำ พิธีบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่

ตนเอง ตามความเชื่อ ความรู้ของตน เมื่อความประพฤตินั้นคนส่วนรวมสังคมยึดถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียม หรือเป็นระเบียบแบบแผน และทำจนเป็นพิมพ์เดียวกัน สืบต่อ ๆ กันจนกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้น ๆ

ประเพณีและวัฒนธรรม เมื่อว่าโดยเนื้อความก็เป็นสิ่งอย่างเดียวกัน คือ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่มีอยู่ในธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในส่วนรวมร่วมกันสร้างให้มีขึ้น แล้วถ่ายทอดให้ แก่กันได้ ด้วยลักษณะและวิธีการต่าง ๆ ว่าโดยเนื้อหาของประเพณีและวัฒนธรรมที่อยู่ในจิตใจของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อ ซึ่งสะสมและสืบต่อร่วมกันมานานในส่วนรวม จนเกิดความเคยชิน เรียกว่า นิสัยสังคมหรือประเพณี

ประเภทของประเพณี

ประเภทของประเพณีแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. **จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม** หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติ สืบกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความผิดถูก มีเรื่องของศีลธรรมเข้ามาร่วมด้วย ดังนั้นสมาชิกในสังคม ต้องทำ ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว จะต้องถูกดำเนินหรือได้รับการลงโทษจากคนในสังคมนั้น เช่น ลูกหลานต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อท่านแก่เฒ่า ถ้าใครไม่เลี้ยงดูถือว่าเป็นคนเนรคุณ หรือลูกอกตัญญู จารีตประเพณีของแต่ละสังคมนั้นย่อมไม่เหมือนกัน เพราะมีค่านิยมที่ยึดถือต่างกัน การนำเอาจารีตประเพณีของตนไปเปรียบเทียบกับของคนอื่นแล้วตัดสินว่าดีหรือเลวกว่าของตนย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเชื่อของแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป

๒. **ขนบประเพณี หรือสถาบัน** หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบ แบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดเจนว่าบุคคลต้องปฏิบัติอย่างไร เช่น สถาบันโรงเรียน มีโรงเรียน มีผู้สอน มีผู้เรียน มีระเบียบการรับสมัคร การเข้าเรียน การสอบไล่ เป็นต้น ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณี ที่รู้กันโดยทั่ว ๆ ไป โดยไม่ได้วางระเบียบไว้อย่างแน่นอน แต่ปฏิบัติไปตามคำบอกเล่า หรือตัวอย่างจากที่ผู้ใหญ่หรือบุคคลในสังคมปฏิบัติ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน ซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต หรือประเพณีเกี่ยวกับเทศกาล ตรุษ สารท การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

๓. **ธรรมเนียมประเพณี** หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญที่ทุกคนควรทำ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี หรือมีความผิดถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ทุกคนปฏิบัติกันทั่วไปจนเกิดความเคยชิน และไม่รู้สึกเป็นภาระหน้าที่ เพราะเป็นสิ่งที่มี มานานและใช้กันอย่างแพร่หลาย ส่วนมากเป็นมารยาทในด้านต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย การพูด การรับประทานอาหาร การเป็นแขกไปเยี่ยมผู้อื่น ฯลฯ ธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องที่ทุกคนควรทำแม้มีผู้ฝ่าฝืนหรือทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญแต่อาจถูกตำหนิว่าเป็นคนไม่ได้รับการศึกษา ไม่มีมารยาท ไม่รู้จักกาลเทศะ

๒.๓ วิธีการสืบสานประเพณีไทย

การสร้างสรรคและการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

การที่วัฒนธรรมไทยยังคงเป็นที่ยอมรับของคนไทยและชาวต่างชาติ เป็นเพราะว่า วัฒนธรรมไทยได้ผ่านการหล่อหลอมและการสร้างสรรค์จากคนรุ่นแล้วรุ่นเล่า และได้กลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติในที่สุด ที่กล่าวนี้อย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมไทยสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ในบางครั้งจะดูเหมือนล้าหลังและไม่ทันสมัยเป็นของคนโบราณ แต่ยังคงเป็นวัฒนธรรมที่คนรุ่นใหม่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่า วัฒนธรรมของคนรุ่นเก่าเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญทั้งทางด้านจิตใจและความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย เพราะในระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ผู้สืบทอดวัฒนธรรมนั้น ได้เกิดการสร้างสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้าด้วยกัน ดังเช่น ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของไทยในภาคอีสาน เช่น โปงลาง ได้สร้างสรรค์การเล่นของเครื่องดนตรีด้วยการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้ามาใช้ประกอบ การแสดงเพิ่มมากขึ้นจากเดิม

ดังนั้น เพื่อให้ปัญหาเหล่านี้หมดสิ้นไปจากสังคมไทย กระทรวงวัฒนธรรมได้วิเคราะห์ภาพรวมของปัญหาโดยใช้ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ และร่วมมือกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบโดยดำเนินการกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ จนทำให้ปัญหาต่าง ๆ เบาบางลงไปถึงกระนั้นก็ตาม กระทรวงวัฒนธรรมและหน่วยงานในสังกัด ซึ่งประกอบด้วยสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ได้สร้างสรรค์ผลงาน อันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชนอย่างสูงสุดซึ่งสามารถทำให้เกิดการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบสาน และสืบทอดวัฒนธรรม

ความหมายของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย

การสร้างสรรค์วัฒนธรรม หมายถึง การสร้างวัฒนธรรมบางอย่างโดยผ่านขบวนการคัดแปลงแก้ไขมาแล้ว แต่ละรูปแบบใหม่สร้างขึ้นบนรูปแบบของการสังเคราะห์ความคิดสร้างสรรค์ของรูปแบบเก่าก่อน เมื่อกาลเวลาผ่านไป การคัดแปลงแก้ไขนำไปสู่ความยั่งยืน มีความประณีตละเอียดลออ มีการพัฒนาแก้ไขทีละขั้นตอนจนเป็นสิ่งใหม่อย่างสมบูรณ์แบบ

จากรากฐานทางวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อน เพราะวัฒนธรรม คือ การถ่ายทอดสายใยแห่งความผูกพันของความหลากหลาย ในวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก การยอมรับในสิ่งที่ ดีงาม ในรูปแบบของวัฒนธรรมของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ที่เกิดจากความเคารพ การเห็นคุณค่า การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอย่างเกื้อกูล หากยังมีมิติของความซับซ้อน การสอดผสาน และ การกำเนิดใหม่ นั้นย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในเชิงคุณค่า ทำให้ความงดงามของวัฒนธรรมเด่นชัดขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของความคิดสร้างสรรค์และเป็นพรสวรรค์ของ ปัจเจกบุคคล ได้เติบโตและงอกงามจากรากฐานของการเข้าใจตนเอง เข้าใจคุณค่าในวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมที่เราได้เติบโตมาอย่างแท้จริง

ความสำคัญของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย

มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและจิตใจ ร่างกายของมนุษย์ประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างเป็นกระดูก ระบบประสาท กลุ่มเลือดและอื่น ๆ ซึ่งรวมกันเข้าเป็นร่างกายมนุษย์ ส่วนจิตใจนั้นคือ บ่อเกิดของความคิด วัฒนธรรมต่าง ๆ อันได้แก่ บรรดาผลงานต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ และวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างและสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ แบบแผนของพฤติกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี สถาบัน ความเชื่อ ทศนคติ รสนิยม ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอดและคงความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมประจำชาติในที่สุด ขึ้นมา

ดังนั้น เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความเจริญมีมากขึ้นย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปใน หลาย ๆ ด้าน และการเปลี่ยนแปลงบางอย่างได้ก่อให้เกิดความดิงามเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมบางอย่างกลับไม่เป็นที่ยอมรับ ดังนั้น วัฒนธรรมบางอย่างจึงได้ปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดและเป็นที่ยอมรับทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ความสำคัญของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทย จึงอยู่ที่การปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมของต่างชาติที่หลากหลาย เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปะหัตถกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์และดนตรีพื้นบ้าน ที่ต่างก็สร้างสรรค์งานของตนให้เป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย

ความหมายของการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

คำว่า การเผยแพร่ มาจากคำว่า การ + เผยแพร่ “คำว่า การ เป็นนามแปลว่า งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำถ้าอยู่หน้านาม หมายความว่า เรื่อง ฐานะ หน้าที่” “คำว่า เผยแพร่ เป็นกริยา แปลว่า โฆษณาให้แพร่หลาย เช่น การเผยแพร่ความรู้” เมื่อนำมารวมกัน จึงได้ความว่า หน้าที่ของการโฆษณาให้แพร่หลาย

ดังนั้น การเผยแพร่จึงเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมกระจายไปยังผู้อื่นได้อย่างทั่วถึง โดยอาศัยหลักของการสื่อสาร ซึ่งมนุษย์เป็นสัตว์สังคม เมื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นก็จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งทางกายภาพ เช่น การแบ่งเบาระงาน ซึ่งช่วยให้เราใช้แรงน้อยลงและการเกื้อกูลกันทางจิตภาพ การอยู่ร่วมกันในสังคมไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ สนุกสนาน รู้สึกปลอดภัย โดยเฉพาะในปัจจุบัน ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร โลกไม่มีพรมแดนติดกัน โดยมีเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยรับส่งข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ผู้มีข้อมูลข่าวสารกว้างไกลย่อมได้เปรียบในทุก ๆ ด้าน มนุษย์ในยุคโลกไร้พรมแดนดังกล่าวจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทางภาษา และการสื่อสารที่ดี

การเผยแพร่วัฒนธรรม ก็คือ การนำวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละภาคออกโฆษณาให้แผ่หลายยิ่งขึ้นไป โดยการจัดการให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้รับสามารถเข้าใจได้ตามวัตถุประสงค์ของวัฒนธรรมนั้น ๆ ทั้งนี้ตามสื่อและช่องทาง (Media and Channel) คือ สิ่งที่เป็นตัวกลางทำให้ สารเคลื่อนตัวออกไปจากผู้ส่งสาร มีทั้งสื่อที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น อากาศ คลื่นแสง คลื่นเสียง และสื่อที่มนุษย์ทำขึ้นหรือผลิตขึ้น เช่น โทรศัพท์ หนังสือ นิตยสาร แดปบันทึกละเอียด

ปัจจุบันจำเป็นต้องนำระบบของการสื่อสารมวลชน ซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่มีไปยังประชาชนจำนวนมากในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เพราะประชาชนจะอยู่กระจัดกระจายทั่วไป เพื่อให้การเผยแพร่เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีอยู่ ๔ ชนิด ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ มาเป็นเครื่องมือ

ลักษณะของการเผยแพร่วัฒนธรรมนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมทางหนึ่ง ซึ่งต้องใช้การสื่อสารระหว่างเชื้อชาติเป็นการสื่อสาร ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้มีเชื้อชาติและภาษาต่างกันก็สามารถรับรู้และเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ของผู้ที่ตนเองศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้

หลักและวิธีการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

การเผยแพร่วัฒนธรรม จำเป็นต้องจัดทำระบบสารสนเทศ การรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูล วัฒนธรรมของชาติให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ และข้อมูลดังกล่าวต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์และความรู้ที่ได้รวบรวมไว้ให้ได้มากที่สุดและข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาเป็นฐานข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการเผยแพร่ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการเผยแพร่ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมไทยแก่ประชาชนทั่วไปได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งยังสามารถเผยแพร่ข้อมูลทางวัฒนธรรมไทยให้แก่ชาวต่างประเทศด้วย และเนื่องจากข้อมูลวัฒนธรรมซึ่งมีถึง ๗๖ จังหวัด มีเป็นจำนวนมาก จึงต้องจัดระบบฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาติให้เป็นระบบและน่าสนใจ นอกจากนี้ ผู้ใช้ต้องสามารถค้นหาข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาติได้จากระบบฐานข้อมูลที่จัดทำไว้เพื่อให้ผู้สนใจได้รับข้อมูลที่ต้องการมากที่สุด

เมื่อมีการอนุรักษ์ส่งเสริมแล้ว ขั้นตอนต่อมา ก็คือ การเผยแพร่ให้กลุ่มคนได้รับทราบ ให้เกิดความภาคภูมิใจและเกิดความรักหวงแหนวัฒนธรรมพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งการเผยแพร่ มี ๓ ลักษณะ คือ

๑. เผยแพร่ทางสื่อมวลชน
๒. เผยแพร่โดยเอกสารสิ่งพิมพ์
๓. เผยแพร่โดยการท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย

เมื่อเกิดความตื่นตัวในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ซึ่งสรุปได้โดยสังเขป ดังนี้

๑. สามารถสร้างผลทางเศรษฐกิจจากวัฒนธรรม จากการที่วัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว จะสามารถเรียกผลตอบแทนเป็นรายได้ซึ่งจะนำไปใช้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย เช่น เครื่องจักรสาน เครื่องปั้นดินเผา

๒. เกิดการสืบทอดงานวัฒนธรรม เมื่อสังคมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม งานศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างก็ถูกปล่อยปละละเลยให้สูญหาย ด้วยสาเหตุของประโยชน์ใช้สอย ความไม่จำเป็นหรือไม่สะดวกต่อวิถีชีวิตสมัยใหม่ ตลอดจนอิทธิพลของความเจริญหรือความเป็นเมือง

(Urbanization) เมื่อการเผยแพร่ก็จะกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยว จึงก่อประโยชน์ ๒ ทาง คือ การอนุรักษ์หรือสืบทอดวัฒนธรรมขึ้น และการพัฒนาวัฒนธรรมให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวสืบทอดกันต่อไป

๓. ก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในมรดกของศิลปวัฒนธรรม เมื่อมีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมให้แพร่หลายออกไป มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ มาเที่ยวชมย่อมจะก่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของมรดกศิลปวัฒนธรรม เกิดความรักและความหวงแหนในสิ่งซึ่งแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นและสิ่งที่ตามมาก็คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ อันจะยังผลดีทางความมั่นคงของประเทศชาติอีกด้วย

๔. เกิดความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ไว้ซึ่งมรดกวัฒนธรรม เมื่อมีผู้สนใจเข้ามาเยี่ยมชมศิลปวัฒนธรรมในสถานที่นั้น ๆ ก็เป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในความสวยงามของภูมิทัศน์ศิลปกรรม วัฒนธรรมประเพณีและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อคุณภาพชีวิตทำให้เจ้าของท้องถิ่นเองหันมาให้ความสนใจที่จะรักษาวัฒนธรรมประเพณี และปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตนเอง ทั้งทางธรรมชาติและศิลปกรรมให้ดีขึ้นและหากเกิดปัญหาก็จะช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาด้วยความร่วมมือร่วมใจอย่างพร้อมเพรียง

๒.๔ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนา

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการดำเนินงานวัฒนธรรม

หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล อบต. และ ฯลฯ) ในเรื่องงานวัฒนธรรม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล อบต. และ ฯลฯ) นอกจากจะมีหน้าที่ในเรื่องต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายแล้วยังมีหน้าที่ในเรื่องของวัฒนธรรมด้วย โดยมีกฎหมายที่กำหนดหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล อบต. และ ฯลฯ) ในเรื่องงานวัฒนธรรมไว้ดังนี้

(๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้งานวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดไว้ในหมวด ๕ การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา ๒๘๕ ดังนี้

มาตรา ๒๘๕ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษา อบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

ส่วนที่ ๔ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม

มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของรัฐในด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม เช่น

มาตรา ๗๕

รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนา ที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและ ความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนา มาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

มาตรา ๘๐

รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(๑) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา ปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบัน ครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

(๒) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่ สุขภาวะที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มี มาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐาน วิชาชีพและจริยธรรม ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(๓) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมาย เพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้า ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

(๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพ การศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูล ผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

(๖) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๕ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัย (๒๕๔๓: ๔๐๒) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญา” หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ

“ภูมิปัญญา” เป็นคำที่ใช้ในกลุ่มนักวิชาการ และยังมีอีกหลายคำที่ใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงกัน คือ คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจร่วมกันก่อน

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๙: ๑๔๕) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ว่า หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ชาวบ้าน ส่วน ธวัช ปุณโณทก (๒๕๓๑: ๔๐) ได้กล่าวว่า เป็นความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา และได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยการใส่ควาย การรู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินจี้กระต๊ามมาแช่น้ำดื่มให้แห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่า “ภูมิปัญญา” ทั้งสิ้น

สามารถ จันทรสุรีย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา การดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

อังกูล สมคะเนย์ (๒๕๓๔) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมาผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับการสมัย

กล่าวโดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และความชำนาญของชาวบ้านในการทำหรือผลิตสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง และนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่น อาศัยประสบการณ์ด้วยตนเอง และ โดยอ้อม วิเคราะห์ได้ตรงตรง ลองผิดลองถูก เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นทั้งความรู้ที่สั่งสมถ่ายทอดกันมานาน หรือเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หรือผสมผสานกัน

การก่อเกิดและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังนี้

๑. ความรู้เดิมในเรื่องนั้น ๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ

๒. การสั่งสม การสืบทอดความรู้ในเรื่องนั้น ๆ

๓. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ที่มีอยู่ในสถานการณ์ที่มีสถานการณ์ที่มีปัญหา ยังหาทางออกไม่ได้หรือในสถานการณ์ที่ไม่มั่นคง ซึ่ง ภูมิปัญญานี้อาจมีรากฐานมาจากศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน และการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในรูปแบบต่าง ๆ

เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๕) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญามี ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

๒. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่น ๆ

ภูมิปัญญาเหล่านี้ สะท้อนออกมาใน ๓ ลักษณะ ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก คนกับสิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

๒. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือชุมชน

๓. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง ๓ ลักษณะนี้คือ ชีวิตของชาวบ้าน ที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ

ประเวศ วะสี (๒๕๓๒) ได้สรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์

๒. มีการบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

๓. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง

๔. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๓๔) อ้างใน กิตติพิศ ศิริสูตร (๒๕๓๘) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญา เป็นความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ

๒. ภูมิปัญญา เป็นความเชื่อของสังคม โดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่องนรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน

๓. ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว

๔. ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น เรือชาวบ้าน ของเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ในครอบครัว เพื่อทำให้ครอบครัวมีความสุขสบายตามสภาพ เป็นต้น

๕. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติตัวของคนต่าง ๆ ในครอบครัว จนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็น “ภูมิปัญญา” เช่นเดียวกัน

สันติ รัตนสุวรรณ (๒๕๔๔: ๔) ได้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. ทรัพยากรทางชีวภาพ หมายถึง สิ่งมีชีวิตหรือส่วนใด ๆ ของสิ่งมีชีวิต กลุ่มของสิ่งมีชีวิต ชนิดพันธุ์เดียวกัน หรือมีองค์ประกอบที่มีชีวิตของระบบนิเวศ ซึ่งมีประโยชน์ หรือมีคุณค่าตามความเป็นจริง หรือตามศักยภาพต่อมนุษยชาติ

๒. องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น อาจหมายถึง เทคโนโลยีท้องถิ่นที่ได้มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ จากบรรพบุรุษ ทั้งในรูปของการบอกเล่า การบันทึก การปฏิบัติ หรือวิธีการอื่น ๆ

๓. การแสดงออกซึ่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งก็คือผลงานที่มีองค์ประกอบ อันเป็นมรดกตกทอดทางศิลปะ ซึ่งได้รับการพัฒนาและดูแลรักษาโดยชุมชนในประเทศใด ๆ หรือโดยบุคคลใด ๆ อันสะท้อนถึงภาพลักษณ์ทางศิลปะที่สืบต่อกันมาของชุมชนดังกล่าว

อังกูล สมคะเนย์ (๒๕๓๔: ๓๓) ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้าน ออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ

๑. เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานของ องค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

๒. เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

๓. เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

๔. เป็นเรื่องของแนวความคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑: ๒๕) จำแนกสาขาของภูมิปัญญาไทยตามขอบข่ายเนื้อหาเป็น ๑๐ สาขาดังนี้

๑. สาขาเกษตรกรรม

๒. สาขาอุตสาหกรรม และหัตถกรรม

๓. สาขาการแพทย์แผนไทย

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ

๗. สาขาศิลปกรรม

๘. สาขาการจัดการ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี

จากการรวบรวมความหมาย ลักษณะ และประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่กล่าวมา พบว่ามี การกำหนดสาขาภูมิปัญญา เป็นไปอย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของบุคคลหรือหน่วยงานกำหนดขึ้น

การกำหนดกรอบการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การก่อเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ภูมิปัญญามาจากการสั่งสม สืบทอด ความรู้ต่อกันมาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน หรือมาจากการฝึกฝนตนเอง รู้โดยประสบการณ์ ประสบการณ์ ใหม่ที่แก้ไขปัญหาที่หาทางออกไม่ได้ หรือมาจากการถ่ายทอดจากหน่วยงานราชการที่พาไปเรียนนอก สถานที่ มีผู้สอน ผู้อธิบายวิธีการทำ แล้วให้ผู้เรียนทำไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วภูมิปัญญา อาจจะเกิดจากหลาย ๆ อย่าง ผสมผสานกัน เพียงแต่โน้มเอียงไปในทางใดมากกว่า

การกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. มาจากความรู้เดิมจากบรรพบุรุษ

๒. มาจากความรู้ใหม่ ซึ่งแบ่งออกเป็น

๒.๑ ความรู้ใหม่ที่ได้รับการอบรมเรียนรู้จากภายนอก

๒.๒ ความรู้ใหม่ที่รู้เองจากประสบการณ์ในท้องถิ่น

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ของนักวิชาการ ผู้รู้และ สำนักงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ อาทิเช่น เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๘) ประเวศ วะสี (๒๕๓๒) สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (๒๕๓๔) สันติ รัตนสุวรรณ (๒๕๔๔) อังกุล สมคะเนย์ (๒๕๓๕) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ (๒๕๔๑) ผู้รู้เหล่านี้ได้แบ่งลักษณะและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามมิติและมุมมองของ ตนเอง แต่ส่วนใหญ่แล้วก็มีความคล้ายคลึงกันหรือไม่ขัดแย้งกัน

ซึ่งถ้าจะนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะและการจัดแบ่งประเภทของผู้รู้เหล่านี้ ก็จะเป็นดังนี้ คือ

๑. จะเป็นภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม เฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตรและ ประมง หัตถกรรม ตามการแบ่งของ เสรี พงศ์พิศ

๒. จะเป็นภูมิปัญญาที่มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ตามการแบ่งของ ประเวศ วะสี

๓. จะเป็นภูมิปัญญาทางวัตถุ ตามการแบ่งของ สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์

๔. จะเป็นองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งอาจหมายถึง เทคโนโลยีท้องถิ่น ตามการแบ่งของ สันติ รัตนสุวรรณ

๕. จะเป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัยตาม การแบ่งของ อังกุล สมคะเนย์

๖. จะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิต ตามการแบ่งประเภทของ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ พร้อมทั้งจัดอยู่ในสาขาอุตสาหกรรม และหัตถกรรม หรือ เกษตรกรรม

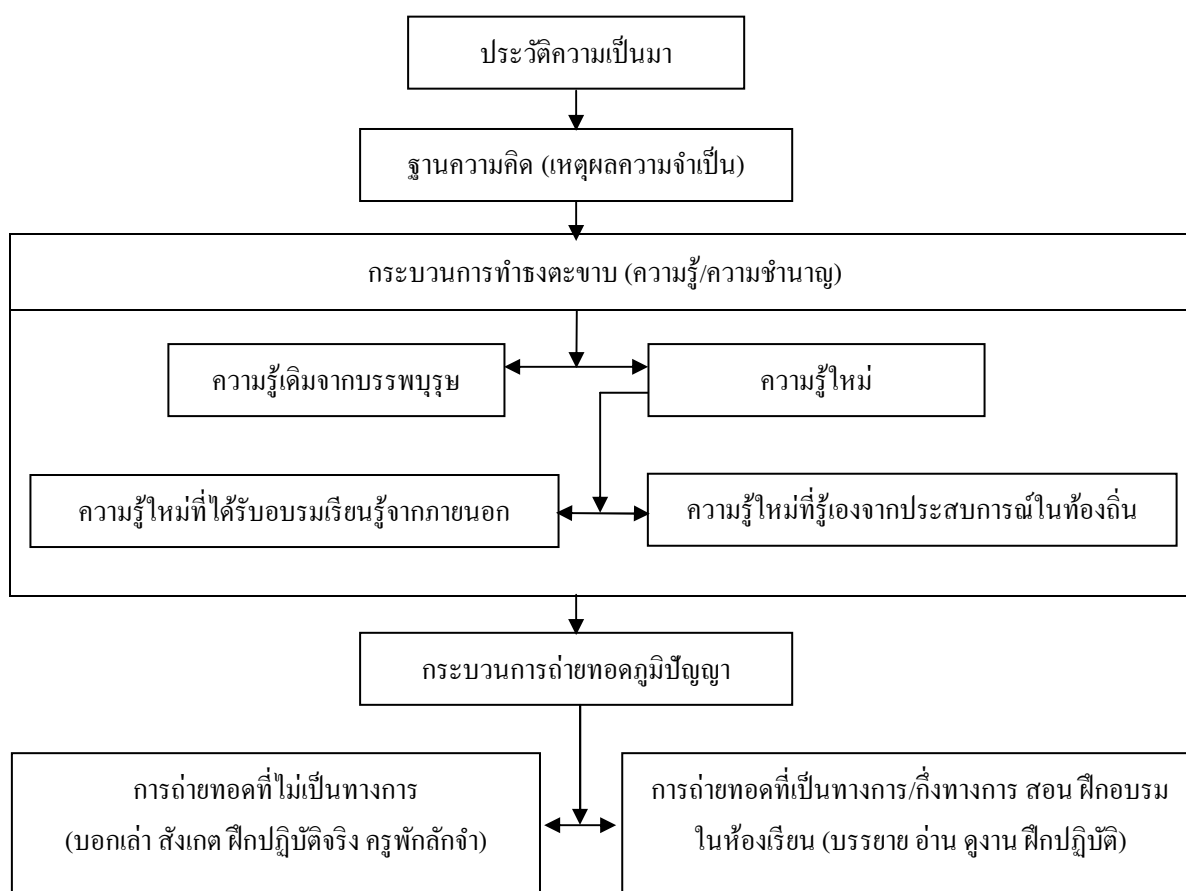
การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ จากการที่ได้ทบทวน วรรณกรรมตั้งแต่ เบอร์แมน (๑๙๓๐) สมิธ (๑๙๘๒) จารุวรรณ ธรรมวัตร (๒๕๓๑) สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) เอกวิทย์ ณ ถลาง (๒๕๔๑) พงษ์พร ไตรรัตน์สิงห์กุล (๒๕๓๘) ขนิษฐา ศรีรัตน์ (๒๕๓๘) สุขสันต์ พ่วงกลัด (๒๕๓๘) ปฐม นิกมานนท์ (๒๕๓๕) วรวิทย์ องค์กรุทธรักษา (๒๕๓๖) สมคิด อิศรวัฒน์ (๒๕๓๘) และวิบูลย์ ดีสุวรรณ (๒๕๓๘) พบว่า กระบวนการและวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษไปสู่ลูกหลาน หรือคนรุ่นต่อไปมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมากหรือจะเรียกได้ว่าค้นพบในสิ่งๆ ที่เหมือนกันทุกหนทุกแห่ง หรือทุกงานวิจัย เพียงแต่จะมีวิธีการเขียนเรียบเรียงแตกต่างกันไป หรือเน้นหนักแตกต่างกันไป สามารถสรุปอย่างกว้าง ๆ ได้ว่าวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อนบ้าน ชุมชน ครอบครัว คนอื่น รวมไปถึงคนต่างถิ่น เป็นวิธีการถ่ายทอดจากการสังเกต การทดลองทำ การบอกเล่าด้วยปาก การปฏิบัติจริง การฝึกหัด การฝึกฝนตนเองจากที่พบเห็นทุกวัน วิถีชีวิตวิถีการดำรงชีพ การละเล่น การเลียนแบบ การเข้าร่วมพิธีกรรม การอ่านและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เป็นทางการต่าง ๆ

๒. การถ่ายทอดจากหน่วยงานราชการหรือภาคเอกชนที่มีลักษณะการสอน การอบรมในห้องเรียนที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ มีผู้สอนอธิบายวิธีการทำ แล้วให้ผู้เรียนผู้อบรมทำตามไปพร้อม ๆ กัน หรือพาไปอบรมดูงานนอกสถานที่ ซึ่งอาจมีทั้งการสอนโดยตรง มีการอ่านและ การฝึกปฏิบัติร่วมด้วย

เมื่อได้ทบทวนวรรณกรรมพร้อมทั้งได้วิเคราะห์และประยุกต์ให้เข้ากับการศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำธงตะขาบ ทำให้สามารถกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ได้ คือ จะทำการวิเคราะห์ตั้งแต่ ประวัติความเป็นมา ใครเป็นคนคิดคนแรก หรือคิดในยุคต้น ๆ มีเหตุผลความจำเป็นอย่างไร มีฐานความคิดมาจากอะไร อย่างไร มีความรู้เดิมมาจากบรรพบุรุษหรือไม่ มีความรู้ใหม่ที่ได้รับมาเข้าไปผสมผสานหรือไม่ หรือเป็นความรู้ใหม่ทั้งหมด ความรู้ใหม่นั้นเป็นความรู้ที่ได้ไปอบรมเรียนรู้จากภายนอกทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือความรู้ใหม่เป็นการเรียนรู้ได้เองจากประสบการณ์ในท้องถิ่น เมื่อมีภูมิปัญญาแล้ว มีกระบวนการถ่ายทอดและวิธีการถ่ายทอดอย่างไร เป็นการถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการ เช่น การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อนบ้าน กลุ่มหรือชุมชน ครอบครัว เครือญาติ และคนอื่น ๆ โดยวิธีการสังเกต บอกเล่าทดลองทำ ฝึกหัด ฝึกฝนเอง การละเล่น การเลียนแบบ การเข้าร่วมพิธีกรรม ครูพักลักจำ ฯลฯ หรือเป็นการถ่ายทอดแบบเป็นทางการหรือกึ่งทางการ เช่น ถ่ายทอดจากส่วนราชการหรือภาคเอกชนมีลักษณะการสอน การอบรมในห้องเรียน มีผู้สอนอธิบายวิธีการทำและฝึกปฏิบัติตามไปพร้อม ๆ กัน หรือพาไปอบรมดูงานนอกสถานที่ มีการอ่านและฝึกปฏิบัติด้วยกรอบการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ ๑ แผนภูมิ : กรอบการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปแล้ว การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำางตะขาบ จะวิเคราะห์ภายใต้กรอบหรือประเด็นสำคัญดังนี้

๑. **ประวัติความเป็นมา** เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่า ความรู้ ความชำนาญ หรือ ภูมิปัญญานี้ เกิดขึ้นมาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเป็นคนคิดค้นเป็นคนแรก หรือครั้งแรก ซึ่งอาจจะมาจากบรรพบุรุษหรือคิดขึ้นใหม่ หรือผสมผสานกัน

๒. **ฐานความคิด** เหตุผล ความจำเป็น ทำไม เพราะอะไร มีเหตุผลใดจึงทำเช่นนั้น จึงเกิดความรู้ ความชำนาญนั้น กล่าวโดยสรุป เพราะเหตุใดภูมิปัญญานั้นจึงเกิดขึ้น

๓. **กระบวนการผลิต วิธีปฏิบัติ และพัฒนาการผลิต** มีความรู้ ความชำนาญอะไรบ้าง มี องค์ความรู้ อะไร ลักษณะเด่นมีอะไรบ้าง ได้มาจากไหน มีวิธีปฏิบัติอย่างไร มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาอย่างไรบ้าง เมื่อใด พ.ศ.ใด ทำอะไร อย่างไรบ้าง ใช้เครื่องมือและเทคนิคอะไรบ้าง (บางคนอาจเรียกว่า เทคโนโลยีชาวบ้าน) กระบวนการผลิต และวิธีการผลิตที่ใช้อยู่เกิดมาจากความรู้เดิม ตั้งแต่บรรพบุรุษ หรือเป็นความรู้ใหม่ที่ค้นพบเองจากธรรมชาติในท้องถิ่น หรือเป็นความรู้ใหม่ที่ได้รับการอบรมเรียนรู้จากภูมิปัญญาสมัยใหม่ หรือประยุกต์ผสมผสานกันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบัน

๔. กระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมา เป็นการวิเคราะห์ว่าความรู้ ความชำนาญนั้น มีการถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง ด้วยวิธีการใด ถ่ายทอดอย่างไรจึงยังคงอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ สู่ลูกหลาน

การดำรงรักษาภูมิปัญญาไทย

เนื่องจากภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาแนวทางส่งเสริมให้ดำรงอยู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งด้วยการถ่ายทอด การฟื้นฟู การศึกษาวิจัย การเผยแพร่ ฯลฯ การดำรงรักษาภูมิปัญญาไทยของชาวบ้านและจากมุมมองของนักวิชาการ องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ควรรับทราบทั่วกัน ได้แก่

๑. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพของชาวบ้านย่อมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น การถ่ายทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้านโดยมีรากเหง้าพื้นเพเดิมที่มั่นคงและมีเอกลักษณ์ ย่อมสามารถขยายผลได้ดีกว่าการเริ่มใหม่ทั้งหมดโดยขาดฐานรากเหง้าอันมั่นคง เช่นเดียวกับการติดตามหรือต่อ ยอดมะม่วงหรือไม้ผลอื่น ๆ ซึ่งเกษตรกรผู้ชำนาญย่อมจะเลือกลำต้นที่มีรากเหง้าหรือรากแก้วอันมั่นคงก่อนเป็นอันดับแรก แล้วนำมาต่อยอด ติดตาม หรือเสียบกิ่ง ขยายให้เป็นพันธุ์ใหม่ต่าง ๆ ที่แข็งแรง เปรียบเสมือนการสืบทอดภูมิปัญญาอันใดก็อันนั้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทั่วไปจะปรากฏให้เห็นชัดเจนในด้านการถ่ายทอดให้แก่เด็กและผู้ใหญ่ (สามารถ จันทรสุริย์. ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๓๔: ๘๘-๙๐) ดังนี้

๑.๑ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดต้องเป็นไปอย่างง่าย ๆ และสนุกสนาน เช่น การละเล่น การ เล่านิทาน การลองทำตามตัวอย่าง การเล่นปริศนาคำทาย ฯลฯ ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนาโดยมีจริยธรรมแทรกอยู่ด้วย

๑.๒ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นวัยทำงานและผ่านประสบการณ์มาพอสมควร วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง บอกเล่า โดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ตัวอย่างวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูป ของการบันทึงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้อง เช่น ในคำร้องของลิเกและลำตัดของภาคกลาง คำขอของภาคเหนือ กลอนลำ คำผญา คำสอ และหนังตะลุง (หนังประ โมทัย) ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งโนราและหนังตะลุงของภาคใต้ คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมือง การปกครอง การประกอบอาชีพ ฯลฯ

๒. แนวทางการรื้อฟื้นภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสังคม เนื่องจาก ภูมิปัญญา รวมทั้งความมั่นใจของชาวบ้านถูกทำลายไปมากแล้ว ฉะนั้นการคิดจะกู้กลับคืนค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตาม การกระทำหลายอย่างของชาวบ้านแสดงถึงความสามารถที่จะกู้ศักยภาพของตัวเองกลับมาได้ ซึ่งคาดว่ายังไม่สายเกินไป เพราะภูมิปัญญาต่าง ๆ ยังมีอยู่ จุดสำคัญคือทำอย่างไรคนไทยจะเกิดความเข้าใจว่าภูมิปัญญา

ชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าไปปฏิเสธความเจริญของประเทศตะวันตก ความรู้ทั้งหลายต้องเรียนรู้ แต่ขณะเดียวกันต้องให้ความสำคัญและสนใจ ภูมิปัญญาชาวบ้านอีกทั้งการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาตัวเอง หากจะนำอะไรเข้าสู่ชนบทต้องไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไปทำลายความสามารถของชาวบ้าน ต้องไปเสริมให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้นและพัฒนาได้มากขึ้น ในการศึกษาค้นคว้า ฟันฟู หรือประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาเทคโนโลยี หรือสร้างเทคโนโลยีขึ้นมาเอง ควรมีขั้นตอนต่าง ๆ (ประเวศ วะสี. ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๓๔: ๘๖-๘๗) ดังนี้

ข้อที่ ๑ ต้องมีความเข้าใจ เริ่มมีสัมมาทิฐิ ทิฐิที่ถูกต้องหรือทฤษฎีเป็นตัวนำเข้าใจถึงภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องสำคัญ เป็นความดีมีคุณค่าและสะสมกันมานาน เป็นเรื่องที่ผสมผสานทุกสิ่งทุกอย่าง เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และเป็นเรื่องที่ทอดทิ้งไม่ได้ ต้องไปพัฒนาอย่างสนใจ ให้ความเคารพนับถือ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและประเทศ

ข้อที่ ๒ ศึกษาจากชาวบ้านให้มากที่สุด ว่าเขาทำอะไรเป็น อะไรเก่ง มีอะไรอยู่บ้าง ไม่ใช่เข้าไปสอนชาวบ้านอย่างเดียว ปัญหานี้ขึ้นอยู่กับข้อที่ ๑ ดังกล่าวมาแล้ว ข้อมูลที่ได้เรียนรู้และรวบรวมไว้ได้มีจำนวนมากมาย เช่น จาก ๖๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านจะมีภูมิปัญญาอยู่ในรูปต่าง ๆ ซึ่งนับเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่ายิ่ง

ข้อที่ ๓ ต้องเอาข้อมูลมาหาความหมาย เพื่อจัดระบบขึ้นใหม่ เพราะข้อมูลที่ได้อาจสะเปะสะปะ จำเป็นต้องเอามาศึกษาวิจัย แล้วเอาภูมิปัญญาอื่นเข้ามาเชื่อมโยงกันออกมาในลักษณะที่ช่วยให้ชาวบ้านนำไปพัฒนาเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น

ข้อที่ ๔ การจัดศึกษาอบรมชาวบ้าน ควรมีหลายรูปแบบบนหลักการเคารพชาวบ้าน พยายามเข้าถึงวิถีถ่ายทอดความรู้ศิลปวิทยาของชาวบ้าน ซึ่งไม่เหมือนกับที่สอนกันในโรงเรียน ชาวบ้านอาจถ่ายทอดความรู้พร้อมไปกับการปฏิบัติ การจัดศึกษาอบรมชาวบ้านโดยพาไปดูงานเพื่อให้เห็นของจริง การแลกเปลี่ยนความคิดในหมู่ชาวบ้านเอง หรือเชิญชาวบ้านที่เก่งในเรื่องต่าง ๆ เป็นวิทยากร ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านบางคนเป็นวิทยากรทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศ และบางคนขึ้นไปสู่ระดับระหว่างประเทศ

นอกจากนั้นยังต้องสนใจปัญหาการเชื่อมโยงวิทยาการสากลเข้ากับภูมิปัญญาชาวบ้าน เพราะจะช่วยให้วิทยาการท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาก้าวหน้าต่อไป ขณะเดียวกัน สิ่งใดที่ชาวบ้านทดลองแล้วเป็นผลดีก็สามารถเข้าไปสู่ภูมิปัญญาสากล

๓. แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านแม้ว่าเป็น องค์ความรู้อันมหาศาลที่มีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านก็ตาม เมื่อถูกละเลยขาดการยอมรับและขาดการ สืบทอด ในที่สุดก็จะขาดสายใยแห่งการต่อโยงระหว่างเก่ากับใหม่ หรือระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างน่าเสียดาย จึงจำเป็นต้องหาแนวทางดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกย่องให้สืบทอดต่อไป สำหรับแนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิ

ปัญญาชาวบ้านนั้น ทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการไว้หลายประการ (สามารถ จันทรสุรัส. ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ๒๕๓๔: ๕๒-๕๓) ดังนี้

๓.๑ การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ควรจัดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้ไปเยี่ยมเยียนศึกษาดูงาน พบปะ สนทนากับปราชญ์ชาวบ้าน และควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับเป็นพื้นฐานอันมั่นคง ที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริม พื้นฟู สืบทอด เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

๓.๒ รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยประสานงานกับจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด และศูนย์วัฒนธรรมอำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้าน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่มากมายหลากหลายตามหมู่บ้านทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยการเดินทาง ไปสืบค้น สอบถาม ขอความร่วมมือจากชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลมา แล้ววิเคราะห์จัดระบบ และตีพิมพ์ในรูปแบบของสื่อเอกสารหรือสื่อเผยแพร่อื่น ๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ ค้นคว้าและวิจัยในระดับลึกต่อไป

๓.๓ การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้า พื้นเพของภูมิปัญญาในแต่ละด้าน ในแต่ละท้องถิ่น อย่างแท้จริง ทั้งนี้โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) เป็นพิเศษ

๓.๔ การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่างรอบคอบในแต่ละประเด็น นำมาจัดทำสื่อ เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านั้นไปสืบทอด ปรับใช้ให้สมสมัย รวมทั้งเผยแพร่ไปสู่ต่างประเทศ เพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรี อันดงามของปราชญ์ชาวบ้านไทยและเกียรติภูมิของชาติไทยเป็นสำคัญ

๓.๕ การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในควมมีภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลน ยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้เป็นตัวของตัวเอง ให้มีอิสระสามารถตัดสินใจได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี ยกย่องให้กำลังใจในผลงานของเขา เป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่าเขามีความสามารถในการช่วยตนเองได้เหมือนอย่างอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปศึกษาหาความรู้จากชาวบ้าน ไปร่วมทำงานกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิดและทำด้วยความเคารพ

๓.๖ การประสานแผนงานเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน มีการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ด้วยการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูลหาความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้าน แล้วสนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกัน และกันของชาวบ้าน แล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอด ผนึกกำลังกันแบ่งงานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

๔. แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาของชาติ ระบบการศึกษาของชาติต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรัฐบาลและประชาชนควรทำความเข้าใจความสำคัญของ ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น และส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา อันเป็นการฟื้นฟูบูรณะพลังของชาติเพื่อให้สังคมไทยพัฒนาได้อย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งมีแนวทางหลายประการ (ประเวศ วะสี. ใน เสรี พงศ์พิศ, บรรณาธิการ ๒๕๓๖: ๓๐-๓๓) ดังนี้

๔.๑ รัฐบาลประกาศเป็นนโยบาย ให้ระบบการศึกษาทั้งหมดศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ และทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔.๒ ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือและสื่อ ที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมากและคุณภาพเหมาะสม โดยให้นำมาใช้ในการศึกษาทุกระดับ

๔.๓ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบการศึกษาทุกระดับทำการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา วิทยาลัยครู และมหาวิทยาลัย ควรทำการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาอย่างหลากหลาย โดย จะทำให้การรับรู้ของระบบการศึกษาสมบูรณ์ขึ้น อันจะมีผลสะท้อนถึงประเทศชาติโดยรวม

๔.๔ ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น ควรเปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ในท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ในท้องถิ่น เพื่อทำให้การศึกษาสอดคล้องกับท้องถิ่นมากขึ้น และทำให้ชาดิมิพลังความรู้จากของจริงขึ้นทั่วประเทศ

๔.๕ ปรับโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชุมชนส่วนหนึ่งให้เป็นโรงเรียนชุมชน ซึ่งนอกจากทำหน้าที่ศึกษาให้เข้าใจชุมชนตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน และให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน และดึงทรัพยากรจากชุมชน หน่วยงานอื่น ๆ ภาคธุรกิจ และองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งโดยวิธีดังกล่าวนี้ จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว โดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาอื่น ๆ และมีเครือข่ายการเรียนรู้ซึ่งเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลทั้งประเทศ

๔.๖ ปรับระบบการศึกษาทั่วไปรวมทั้งในมหาวิทยาลัย ให้เป็นการสร้างรากฐานของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการ ทั้งนี้ โดยเรียนจากประสบการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทย การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะเข้าไปอยู่ในการศึกษาที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์

๔.๗ รัฐบาลควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไป ให้หน่วยงานต่าง ๆ ตัดสินใจในการใช้งบประมาณเอง ส่วนรัฐประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

๔.๘ ควรส่งเสริมให้ใช้กลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ (nonformal mechanism) คือ ผู้ปฏิบัติงานต่างสังกัดรวมตัวกันในรูปกลุ่มหรือชมรม หรือรูปอื่นใดที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งจะให้มีอิสระคล่องตัว มีความต่อเนื่องและมีพลังมากกว่า นอกจากนั้นรัฐควรสนับสนุนให้องค์กรพัฒนาเอกชนทำการส่งเสริมการศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐให้ดีขึ้น และช่วยสานให้เกิดความต่อเนื่องในหน่วยงานของรัฐเอง

๔.๕ ภาครัฐกิจควรใช้ทุนทรัพย์สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน หรือจัดตั้งมูลนิธิหรือสถาบันในรูปเอกชน เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าให้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาไทย

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและทบวงมหาวิทยาลัย (๒๕๔๖, หน้า ๑๑๔) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และ มีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

ประเภทที่ ๒ การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๓, หน้า ๑๘๓) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การ มีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้ง ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (๒๕๔๖, หน้า ๔) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การ มีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่ มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

จิต นิลพานิช และกุลธรน ธนาพงศธร (๒๕๓๒, หน้า ๓๕๐) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้า

มามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (๒๕๓๑, หน้า ๑๐) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี ๕ ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๗-๘) ได้สรุปไว้ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Maslow (อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์, ๒๕๒๗, หน้า ๗-๘) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม

โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปมาก มีทั้งหมด ๕ ระดับ ดังนี้

๑.๑ ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการ ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

๑.๒ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

๑.๓ ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๑.๔ ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

๑.๕ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิด ของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

๒. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การ ไม่เอารัศเอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน (ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๘)

๓. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นคำนิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น (ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๘)

๔. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าหมายโดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง (ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๘)

๕. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยั่งยืนเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการใช้ระบบบริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์ (ยุพาพร รูปงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๘-๙)

กระบวนการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม (๒๕๔๕, หน้า ๘) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหาก ชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การ ดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อมไร้ประโยชน์ เพราะชาวชนบทจะ ไม่เข้าใจและมองไม่เห็น ถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะ ช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ ในการวางแผน

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็ มี แรงงานของตนที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดค้นทุน ดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมิน ผลงานขาด การมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์ หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับสูง, สำนัก มาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (๒๕๔๕, หน้า ๑๑๖) ยังได้กล่าวถึง การ มีส่วนร่วมใน ขั้นตอนของการพัฒนา ๕ ขั้น ดังนี้

๑. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการ ของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

๒. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและ วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่ง ทรัพยากรที่ใช้

๓. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง ประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและ ดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

๔. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมี ส่วนร่วมใน การรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ

๕. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการ พัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธีที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้
(โกวิท พวงงาม, ๒๕๔๕, หน้า ๑๑)

๑. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมอภิปรายหรือเนื้อหาสาระของแผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน
๒. การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้ทราบถึงผลดีผลเสียในกรณีต่าง ๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา
๓. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการ เพื่อให้ความมั่นใจว่ามีความเสี่ยงของประชาชนที่ถูกผลกระทบเข้ามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย
๔. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ อย่างทั่วถึง
๕. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร
๖. การจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการ ก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง
๗. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น
๘. การไต่สวนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม
๙. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม
๑๐. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่

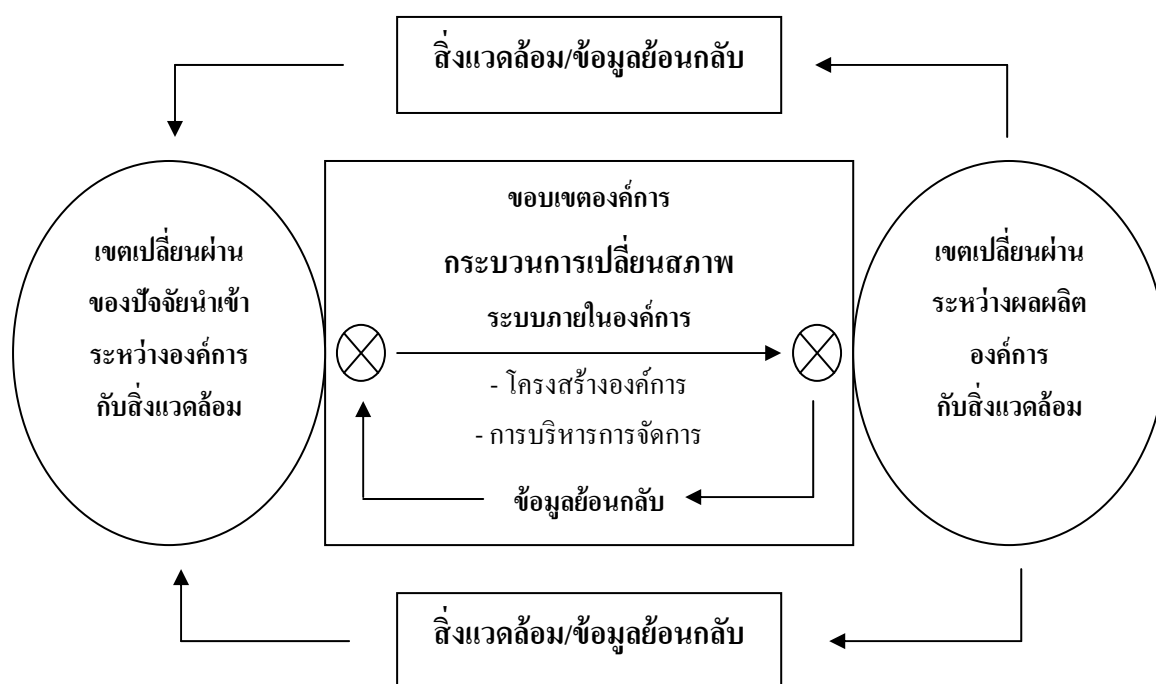
๒.๓ แนวคิดทฤษฎี System Theory

๑. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบกับการวิจัย

การวิจัยเป็นเครื่องมือที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการประเมินความสำเร็จของโครงการหรือการวัดความสามารถในการบรรลุผลของการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการดำเนินงานว่ามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด นักทฤษฎีองค์การทั้งหลายต่างพากันเสนอแนวคิด วิธีการวิเคราะห์และตัวแบบ (Models) ของการศึกษาเพื่อการประเมิน

ความสำเร็จของโครงการหรือหน่วยงานต่าง ๆ (Amitai Etzioni, ๑๙๖๔: ๑ อ้างใน ภรณ์ กิริติบุตร, ๒๕๒๕: ๑) กิบสันและคณะ (Gibson and others, ๑๙๗๕: ๒๓) เสนอแนะว่าการประเมินประสิทธิภาพการบริหารการจัดการที่เหมาะสมที่สุดคือการใช้แนวคิดทฤษฎีระบบเป็นตัวแทนหรือเครื่องมือในการวิเคราะห์

ทฤษฎีระบบ (System Theory) มีต้นกำเนิดมาจากนักทฤษฎีองค์กรและนักชีววิทยา คือ โบลด์ดิง และ เบอร์ทาแลนดีไฟ (Boulding and Bertalanffy) มององค์การในฐานะสิ่งมีชีวิต โดยมองในรูประบบเปิดเหมือนระบบกายวิภาคของสิ่งมีชีวิต (Anatomy) เช่นเดียวกับ มิลเลอร์และไรซ์ (E.j. Miller and A.K. Rice, ๑๙๖๗: ๓) คิมเบอร์ลี (Kimberly, ๑๙๗๕: ๔๓๗-๔๕๗) และดาวส์ (Downs: ๒๕๒๔: ๑๓-๒๐) รวมทั้งนักทฤษฎีอื่น ๆ อีกหลายท่าน ซึ่งสรุปเป็นแผนภาพอย่างง่าย ๆ เบื้องต้นดังนี้

ภาพที่ ๒ แผนภาพ ทฤษฎีระบบ

ที่มา : ปรับปรุงมาจาก เขียว ไทยยิ่ง, องค์การและการจัดการ, ๒๕๓๕: ๒๒

แนวคิดของทฤษฎีระบบ จึงเป็นอีกหนึ่งตัวแทนที่เหมาะสมในการประเมินผลตามโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพราะเป็นการศึกษาและมองภาพชุมชนท้องถิ่นอย่างองค์รวมและเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยหน่วยขององค์การหรือหน่วยเปลี่ยนแปลงสภาพซึ่งในที่นี้คือชุมชนท้องถิ่น หน่วยปัจจัยนำเข้า หน่วยนำออกผลผลิต และหน่วยผู้ใช้ผลผลิตซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมองค์การ ต่อไปนี้จะเรียกว่า “บริบท” (Context) ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.เจลิยว บุรีภักดี ได้สังเคราะห์จากการศึกษาทฤษฎีทั้งตะวันตกและแนวคิดตะวันออก ดังจะได้นำเสนอต่อไป

๒. การศึกษาทฤษฎีระบบ

เนื้อหาที่สังเคราะห์ต่อไปนี้เป็นผลการนำเสนอโดย ศาสตราจารย์ ดร.เจลิยว บุรีภักดี สร้างขึ้นโดย ศึกษาแนวความคิดเชิงระบบ (Systems Concepts) และการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) ในตำราภาษาอังกฤษหลายเล่ม กับได้ศึกษาทฤษฎีในทางพุทธธรรม ๓ ทฤษฎี คือ

อิทัปปัจจยตา ปฏิจัสมุปบาท และไตรลักษณ์ ตลอดเวลาประมาณ ๓๐ ปี ที่ได้ศึกษาเรื่องนี้ก็ได้ ฝ้าสังเกต “สิ่งจริง” หรือ “Reality” ในเอกภพนี้ (The Universe) เท่าที่ผู้เขียนจะสามารถสังเกตได้แล้ว นำมาคิดทบทวนประมวลและสังเคราะห์เข้าด้วยกัน สรุปขึ้นเป็นแนวคิดเชิงทฤษฎี ชุดหนึ่ง ซึ่งปรากฏเป็น ประเด็นต่าง ๆ ดังแสดงไว้ในข้อต่อ ๆ ไป แนวคิดประเด็นต่าง ๆ อันเป็นส่วนประกอบของ “ทฤษฎี ระบบ” ฉบับของผู้เขียนนี้ นับว่าเป็นผลสะสม ซึ่งได้ผ่านการปรับปรุงมาเป็นระยะ ๆ คือ เมื่อสังเกตเห็น ปรากฏการณ์บางอย่างของสิ่งจริง (Reality) เพิ่มขึ้นก็นำมาปรับปรุงแนวความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งที่ สังเกตเห็นนั้นพร้อมกับกลับไปศึกษาแนวความคิดของผู้อื่นอีกครั้งและทดลองนำแนวความคิดใหม่ที่ ปรับปรุงแล้วของตนเองไปเปรียบเทียบหรือประยุกต์ใช้ กับสิ่งจริงอีกอันหนึ่ง เพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง กัน ทั้งนี้เพราะผู้เขียนเชื่อว่า ทฤษฎีใด ๆ ถ้าไม่สอดคล้องกับสิ่งจริง ย่อมไม่มีประโยชน์ที่จะใช้ อธิบาย หรือใช้ทำนาย หรือใช้ควบคุมความเป็นไปของสิ่งจริงเหล่านั้น

ทฤษฎีระบบฉบับนี้ มีลักษณะเนื้อหาสาระเป็น “ทฤษฎีทั่วไป” หรือเป็นความคิดพื้นฐาน หรือ ข้อตกลงเบื้องต้น (Basic Assumption) ที่รองรับทฤษฎีเฉพาะด้านหรือทฤษฎีเฉพาะเรื่อง กล่าวคือ ทฤษฎี เฉพาะด้านทั้งหลายต่างก็มีข้อตกลงเบื้องต้นมาก่อนว่า “ผลย่อมเกิดจากเหตุ” ดังเช่นที่เป็นความคิดหลักของ ทฤษฎีระบบ จากนั้นแต่ละทฤษฎีดังกล่าว จึงเจาะจงระบุแต่ละคู่ของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล

๓. ภาพโดยรวมของทฤษฎีระบบ

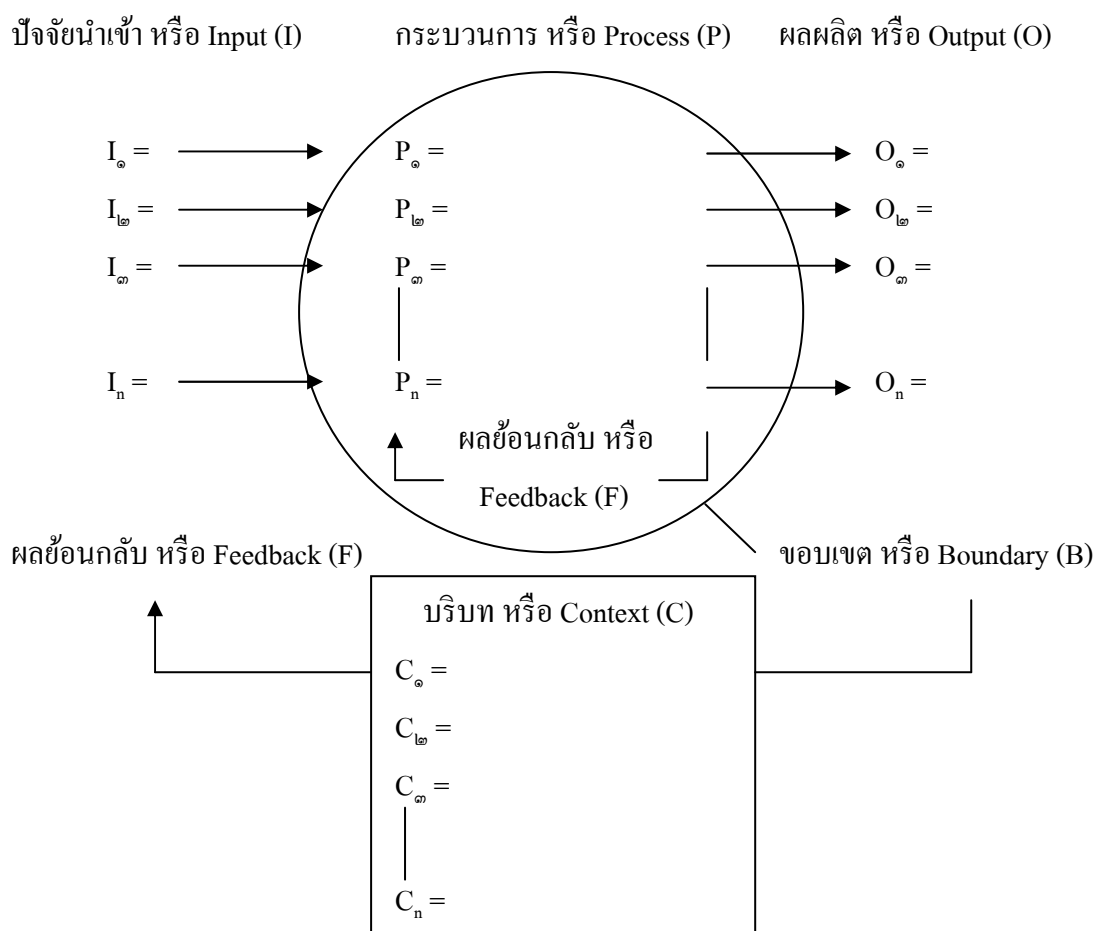
ทฤษฎีระบบ (The Systems Theory) คือ แนวคิดที่เชื่อว่าเอกภพแห่งนี้ (The Universe) เป็นหนึ่ง หน่วยระบบ ซึ่งมีคุณสมบัติประการต่าง ๆ ตามที่จะกล่าวต่อไป ยกเว้นบางประการที่ยัง ไม่อาจจะรู้ ได้ เพราะเอกภพเป็นหน่วยระบบที่ใหญ่โตเกินกว่าที่เราจะสังเกตและพิสูจน์ ได้ครบถ้วน และแม้ ส่วนประกอบที่เล็กที่สุดของเอกภพซึ่งนักวิทยาศาสตร์ปัจจุบันเรียกว่า “ควาร์ก” (Quark) และเราสังเกต หรือพิสูจน์ได้ยากก็เป็นหน่วยระบบเช่นเดียวกัน แต่อาจ มีคุณสมบัติอย่างไม่ครบถ้วน ส่วนสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมดที่มีขนาดระหว่างกลางของสิ่งทั้งสองนี้ ล้วนมีคุณสมบัติของความเป็นหน่วยระบบครบถ้วนทุก ประการ

คุณสมบัติสำคัญเท่าที่ได้ค้นพบแล้วของหน่วยระบบแต่ละหน่วย คือ

๑. เป็นหน่วยทำงาน
๒. มีขอบเขต
๓. มีผลผลิต
๔. มีกระบวนการ

๕. มีปัจจัยนำเข้า
๖. มีบริบท
๗. มีผลย้อนกลับ
๘. ประกอบขึ้นจากหน่วยระบบย่อยระบบจำนวนหนึ่ง
๙. เป็นหน่วยย่อยระบบหนึ่งของหน่วยอภิระบบ
๑๐. มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดบนมิติเวลา
๑๑. มีที่มาที่อยู่และที่ไป

คุณสมบัติแต่ละประการเหล่านี้ มีคำอธิบายขยายความในข้อต่อ ๆ ไป สำหรับในขั้นนี้เมื่อนำคุณสมบัติทั้งหลายมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นแผนภาพเดียว จะได้รูปแบบเป็นโครงสร้างทางความคิด (Conceptual Framework) ของหนึ่งหน่วยระบบ (A System Unit) ดังในแผนภาพ ต่อไปนี้

ภาพที่ ๓ แผนภาพ โครงสร้างทางความคิดที่แสดงคุณสมบัติของหนึ่งหน่วยระบบ

ที่มา : เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่นๆ, ชุติวิชาการวิจัยชุมชน, ๒๕๔๕: ๓๔

๓.๑ เป็นหน่วยงาน

คุณสมบัติของการ “เป็นหน่วยงาน” (Working Unit) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยนี้มีได้ยู่หนึ่งเฉยแต่เป็นหน่วยงานบางอย่างตามลักษณะงานที่หน่วยระบบนั้นถูกสร้างขึ้นมา เพื่อให้ทำงานซึ่งลักษณะงานเหล่านี้บางอย่างมนุษย์ก็ไม่สามารถรู้ได้หรือเข้าใจได้เสมอไป เช่น มนุษย์ไม่รู้ว่าเอกภพถูกสร้างขึ้นมาโดยอะไรหรือโดยผู้ใด เพื่อให้ทำงานอะไร แต่มีบางหน่วยระบบที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ เช่น เราทราบว่าคณะกรรมการสอบคัดเลือกของโรงเรียนถูกสร้างขึ้นโดย อาจารย์ใหญ่ เพื่อทำการสอบคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียน เป็นต้น

๓.๒ มีขอบเขต

คุณสมบัติของการ “มีขอบเขต” (Boundary) ในที่นี้หมายความว่า มีเส้นเขตแดนล้อมรอบเนื้อที่ของหน่วยนี้ ซึ่งแบ่งแยกเนื้อที่ของหน่วยนี้ออกจากหน่วยอื่น ทำให้หน่วยอื่น ๆ เหล่านั้น มีสภาพเป็น “บริบท” ของหน่วยนี้ เช่น ผิวหนังและปลายเส้นผมของคนเป็นแนวแบ่งเขตแดนซึ่งแยกคนหนึ่งออกจากสิ่งอื่นภายนอก

๓.๓ มีผลผลิต

คุณสมบัติของการ “มีผลผลิต” (Product) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้ให้ผลผลิตบางอย่าง อันเป็นผลมาจากการทำงานของหน่วยระบบ ผลผลิตดังกล่าวอาจมีมากกว่าหนึ่งรายการ ก็ได้และแต่ละรายการเมื่อหลุดออกมาจากหน่วยระบบแล้ว ก็จะเลื่อนไหลไปเป็นปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบอื่นที่เป็นบริบทของหน่วยระบบนี้ต่อไป

๓.๔ มีกระบวนการทำงาน

คุณสมบัติของการ “มีกระบวนการทำงาน” (Process) คือ หน่วยระบบนี้มีกระบวนการทำงานที่มีลักษณะเป็นแบบแผนชัดเจนและมีความคงที่ในห้วงเวลาหนึ่งสามารถสังเกตได้และประเมินได้กระบวนการทำงานนี้คือการที่ปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากระทำปฏิกิริยาต่อกัน จนบังเกิดเป็นผลผลิตของหน่วยระบบ กระบวนการอาจจะมีหลายขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนมีลักษณะเป็นหน่วยระบบในตัวเองอีกด้วย คือ มีคุณสมบัติทุกข้อ ของหน่วยระบบ

๓.๕ มีปัจจัยนำเข้า

คุณสมบัติของการ “มีปัจจัยนำเข้า” (Input) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยนี้ได้รับเอาบางสิ่งบางอย่างเข้ามาในหน่วยระบบ เพื่อนำไปเข้ากระบวนการและแปลงรูปเป็นผลผลิต ปัจจัยนำเข้าเหล่านี้ได้มาจากผลผลิตของหน่วยระบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นบริบทของหน่วยนี้ มีข้อควรสังเกต คือหน่วยระบบที่เป็นสิ่งมีชีวิตสามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้า แต่หน่วยระบบที่ไม่มีชีวิต จะไม่สามารถคัดเลือกปัจจัยนำเข้าด้วยตัวเอง เว้นไว้แต่ได้ถูกวางเงื่อนไขหรือโปรแกรมไว้ล่วงหน้าโดยผู้สร้างหน่วยระบบนั้นกิจกรรมการคัดเลือกปัจจัยนำเข้าหรือการปรับกระบวนการภายในได้ชื่อว่าเป็นการส่งผลย้อนกลับภายใน (Internal Feedback) ปัจจัยนำเข้าบางตัวเช่น “บุคคล” สามารถจัดการเลือกสรรปัจจัยนำเข้าตัวอื่น ๆ สามารถกำหนด กระบวนการ และสามารถกำหนดลักษณะของผลผลิตของหน่วยระบบได้

๓.๖ มีบริบท

คุณสมบัติของการ “มีบริบท” (Context) ในที่นี้หมายความว่า มีหน่วยระบบอื่น ๆ จำนวนหนึ่งที่อยู่ นอกเส้นเขตแดนของหน่วยนี้ ซึ่งให้ปัจจัยนำเข้าแก่หน่วยนี้และรับเอาผลผลิตของหน่วยนี้ หน่วยอื่น ๆ เหล่านั้นเมื่อรวมกันแล้วเรียกว่าบริบทของหน่วยนี้ การที่ผลผลิตถูกส่งผ่านบริบทแล้วมีผลกระทบไปถึง ปัจจัยนำเข้าขั้นต่อไป เช่นนี้ ได้ชื่อว่าเป็นการ ส่งผลย้อนกลับภายนอก (External Feedback) บริบทมีอิทธิพล ต่อหน่วยระบบอย่างมาก อาจเป็นผู้สร้างหน่วยระบบให้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงหน่วยระบบก็ได้ ทั้งด้าน ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตของหน่วยระบบ

๓.๗ มีผลย้อนกลับ

คุณสมบัติของการ “มีผลย้อนกลับ” (Feedback) ในที่นี้ คือการที่ผลผลิตตามขั้นตอน ต่าง ๆ จาก การทำงานของหน่วยระบบถูกส่งให้มีผลกระทบไปถึงขั้นก่อนหน้านั้น ถ้าผลดังกล่าวถูกส่งผ่านบริบท ภายนอกได้ชื่อว่าเป็นการส่งผลย้อนกลับภายนอก (External Feedback) และถ้าเป็นการส่งผ่านภายใน ขอบเขตของหน่วยระบบเองเรียกว่า การส่งผลย้อนกลับภายใน (Internal Feedback) ดังได้กล่าวแล้วใน ข้างต้น

๓.๘ ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยระบบจำนวนหนึ่ง

คุณสมบัติของการ “ประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยระบบจำนวนหนึ่ง” (Being Composed of a Number of a Subsystem Units) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เมื่อนำมาวิเคราะห์แยกแยะหาส่วนประกอบจะ พบว่าประกอบด้วยย่อยระบบย่อย ๆ จำนวนหนึ่ง หน่วยย่อยระบบดังกล่าวได้แก่ปัจจัยนำเข้าแต่ละ รายการ กระบวนการทำงานแต่ละรายการ และผลผลิตแต่ละรายการ ซึ่งล้วนมีคุณสมบัติเป็นหน่วยระบบใน ตัวเองทั้งสิ้น

๓.๙ เป็นหน่วยย่อยระบบหนึ่งของหน่วยอภีระบบหนึ่ง

คุณสมบัติของการ “เป็นหน่วยย่อยระบบหนึ่งของหน่วยอภีระบบหนึ่ง” (Being a Subsystem Units of a Suprasystem Units) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เป็นส่วนย่อยของหน่วยอภีระบบอีกหน่วยหนึ่ง ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าหน่วยนี้ หน่วยอภีระบบดังกล่าวนอกจากประกอบขึ้นจากหน่วย ย่อยระบบนี้แล้วยัง ประกอบด้วยหน่วยย่อยระบบอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง หน่วยระบบที่เป็นสมาชิกหรือส่วนประกอบทั้งหลาย เหล่านี้จะทำงานประสานกันเพื่อผลผลิตของแต่ละหน่วยย่อยระบบรวมกันส่งผลให้เป็นผลผลิตรวมของ หน่วยอภีระบบ

๓.๑๐ มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดบนมิติเวลา

คุณสมบัติของการ “มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดบนมิติเวลา” (Having Starting Point and Ending Point on Time Dimension) ในที่นี้หมายความว่า หน่วยระบบนี้เกิดขึ้น ณ เวลาหนึ่งเวลาใดแล้วดำเนินไประยะเวลา หนึ่ง จึงสิ้นสุดความเป็นหน่วยระบบ โดยที่บรรดาหน่วยย่อยของหน่วยระบบนี้แยกสลายจากกัน มิได้ทำงาน ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลผลิตรวมของหน่วยระบบนี้อีกต่อไป บรรดาหน่วยย่อยระบบที่แยกสลายจากกันแล้ว นั้น ต่างหน่วยก็ต่างแยกย้ายกันไปเป็นปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบอื่น ๆ ในบริบทหรือในอภีระบบต่อไป

๓.๑๑ มีที่มาที่อยู่และที่ไป

คุณสมบัติของการ “มีที่มาที่อยู่และที่ไป” (Having Past Condition, Present Condition, and Future Condition) ในที่นี้หมายความว่าหน่วยระบบแต่ละหน่วยย่อมก่อกำเนิดมาจากเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งก่อนหน้านี้ และมาปรากฏดังในสภาพปัจจุบัน แล้วจึงจะถึงเวลาในอนาคตที่ไปสู่สภาพอื่น การก่อกำเนิดที่ดีและการดำรงอยู่ที่ดี ตลอดจนการเป็นไปในอนาคตที่ดีล้วนมาจากการกระทำของเหตุปัจจัยที่เป็นธรรมชาติ หรือเหตุปัจจัยที่เป็นการกระทำของมนุษย์ หรือทั้งสองประการผสมกัน เช่น หน่วยครอบครัวถูกสร้างขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ แต่สัตว์เซลล์เดียวถูกสร้างขึ้นโดยการกระทำของธรรมชาติ เป็นต้น

๒.๘ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่อง “กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา” พบงานวิจัยที่มีการกล่าวถึง กระบวนการสืบสานประเพณี รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย ดังนี้

นางลักษณ์ ธรรมฐาโชติ (๒๕๕๔ : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและบทบาทประเพณีล้างเท้าพระของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยรามัญ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทัศนคติความเชื่อและบทบาทของประเพณีล้างเท้าพระไทยรามัญ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร และเพื่ออนุรักษ์ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสมุทรสาครไว้ให้เยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา ค้นคว้า ร่วมมืออนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป โดยทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการวิจัยภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า

๑. ความเชื่อและบทบาทของประเพณีล้างเท้าพระที่มีต่อชาวไทยรามัญ ตำบลเจ็ดริ้ว มีระบบสายสัมพันธ์ที่แนบแน่น มีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีแห่หางหงส์ธงตะขาบ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ประเพณีล้างเท้าพระ เป็นต้น ซึ่งทุกประเพณีได้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและได้มีการประชาสัมพันธ์จนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ถือเป็นประเพณีสำคัญของจังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้ยังมีบทบาทอันเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยรามัญ คือ เป็นกลไกควบคุมระบบสังคม เป็นเครื่องบ่งชี้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ให้เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

๒. แนวทางในการอนุรักษ์ นอกจากความเชื่อ ความศรัทธาที่ชุมชนมีต่อพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้ประเพณีล้างเท้าพระ มีการอนุรักษ์ สืบทอด คือ กฎบัตรอาเซียน ในเรื่องของการส่งเสริมอัตลักษณ์โดยการพหุความหลากหลายและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม นโยบายรัฐบาล ในการสร้างความสามัคคีและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์กระทรวงวัฒนธรรม ในการรักษา สืบทอดวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของลักษณะท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างมั่นคง ที่สำคัญยิ่ง คือ ยุทธศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสาครที่ต้องการพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ที่เน้นธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน ราชการและเอกชนมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นกลไกควบคุมระบบสังคมของชาวมอญเจ็ดริ้ว เป็นเครื่องบ่งชี้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมอญ

พระครูปิยธรรมนิวิฐ (๒๕๔๘ : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสืบสานประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมาและ พัฒนาการของประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และเพื่อศึกษาการสืบสานประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยในด้านการอนุรักษ์และการสืบทอด

จากการวิจัย พบว่างานประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย มีกิจกรรมทั้งที่กระทำกันในระดับครอบครัว และกระทำกันในระดับชุมชนโดยสมาชิกในสังคมเข้าร่วมงานด้วยกัน ทำให้กลุ่มเครือญาติ และกลุ่มผู้ร่วมงานเหล่านั้นมีบทบาทหรือความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในงานประเพณีสงกรานต์ เป็นตัวกำหนดและเป็นกลไกเชื่อมโยงให้กลุ่มบุคคลเหล่านั้นแสดงบทบาทออกมาหรือเป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้จะบูรณาการเข้าเป็นคุณค่าทางด้านสังคมวัฒนธรรมได้ในที่สุด

สรุปได้ว่า การสืบสานประเพณีสงกรานต์ อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ในด้านการสืบทอด ประกอบด้วย กิจกรรมนันทนาการ เช่น การละเล่นรื่นเริง การเล่นสาดน้ำ การประกวดเทพีสงกรานต์ และ กิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การเตรียมเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย และการทำความสะอาดบ้านเรือน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ควรสืบทอดและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติต่อไป

ผ่องศรี มาสขาว และคณะ (๒๕๔๙) : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตหมวกกุญแจของ ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาความเป็นมาและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิต หมวกกุญแจ รูปแบบการจำหน่าย แนวโน้มทางการตลาด รวมทั้งข้อดีและข้อจำกัดในการส่งเสริมอาชีพของชุมชนในการผลิตหมวกกุญแจของตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิจัยพบว่า อาชีพจักสานไม้ไผ่เป็นหัตถกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้านที่มีมาตั้งแต่ สมัยโบราณโดยมีชาวจีนที่เข้ามาอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่แถวเกาะลัดในอำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ถ่ายทอดกระบวนการผลิต ทั้งนี้การจักสานหมวกกุญแจจะผลิตกันแถบปากน้ำโจ้โล้ เรียกสั้น ๆ ว่า ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

สำหรับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตหมวกกุญแจเป็นลักษณะไม่เป็นทางการ โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นหลักในการถ่ายทอดแบบบอกเล่า การสังเกตและการฝึกปฏิบัติ ส่วนหน่วยงานราชการ ได้แก่ โรงเรียน พัฒนาชุมชน ได้เข้ามาให้การสนับสนุนตามนโยบายของรัฐบาลที่เน้นและต้องการฟื้นฟูเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลงสู่สถาบันครอบครัวเป็นหลัก โดยส่งเสริมการจักสานหมวกกุญแจเป็นอาชีพเสริมหลังการทำนา ทำสวน เลี้ยงกุ้ง ผลของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงทำให้หมวกกุญแจพัฒนาเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องใช้เครื่องประดับตกแต่งระดับ ๔ ดาว ของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ศุภนิจ ไชยวรรณ. (๒๕๔๙ : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสืบทอดเพลงขอพินบ้านของจังหวัดเชียงใหม่” ผลของการศึกษา สรุปได้ดังนี้ ในกระบวนการสืบทอดเพลงขอพินบ้านของจังหวัดเชียงใหม่ มีความเชื่อที่ยังคงยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันโดยไม่เปลี่ยนแปลง คือ การขึ้นครูขอ การไหว้ครู และการขึ้นขันตงน้อยเวลาขอบนผามหรือเวที และการเคารพครูบาอาจารย์ที่ได้สั่งสอนตนมา กระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่นมีการใช้แถบบันทึกเสียงการขอเป็นอุปกรณ์การสอน นอกจากนี้จากการศึกษาสรุปได้ว่าในการเรียนขอหรือการสืบทอดนั้นไม่สามารถบ่งชี้เวลาว่าจะจบสิ้นการสืบทอดเมื่อใด เพราะเป็นการเรียนรู้หรือรับการสืบทอดที่ไม่มีวันจบสิ้น อย่างไรก็ตามก็อาจจะบ่งบอกเวลาได้ โดยดูจากการที่ศิษย์ผู้นั้นมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้ฟังขอสามารถขอคืนได้เอง รับงานได้โดยตรงจากผู้ว่าจ้าง และเป็นครูขอให้แก่ผู้ที่สนใจต่อไป และสามารถเป็นครูขอให้แก่ผู้สนใจคนอื่นต่อไป

กมล รอดคล้าย (๒๕๒๕ : ง – จ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับบทบาทของครูในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน การค้นคว้า ศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรม และเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชนและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน” โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูภาษาไทยที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา ๓ ผลการวิจัยพบว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้มีการฝึกมารยาทและการปฏิบัติตนที่ดีในสังคม จัดตั้งชุมนุมเกี่ยวกับภาษาและ วัฒนธรรมไทย จัดอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่นักเรียน ส่งเสริมการนำแหล่งความรู้ใน ชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน ครูควรมีบทบาทในการศึกษาค้นคว้าโดยรวบรวมความรู้ด้านวัฒนธรรม จากแหล่งความรู้ในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่นและงานประเพณีต่าง ๆ ศึกษาและทำความเข้าใจนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ บทบาทของครูในด้านการ เข้าร่วมกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน ครูควรจัดตั้งชมรมหรือสมาคมครูภาษาไทย ส่งเสริมให้เยาวชน ผู้นำชุมชน ทักษศึกษาหรือเข้ารับการอบรมความรู้ด้านวัฒนธรรมไทย บทบาทในด้านการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ครูควรให้คำแนะนำและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เยาวชน แสดงความกตัญญูต่องานที่ต่ออนุพการี มีความเมตตาต่อผู้อื่น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและแต่งกายเหมาะสมตามขนบธรรมเนียมประเพณี

ทองเอื้อน อภินทสมิต (๒๕๓๕ : ๓๐๑ – ๓๐๒) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยของโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก” ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยในโรงเรียนส่วนใหญ่จัดมากที่สุด เป็นกิจกรรมตามวันสำคัญที่เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประวัติศาสตร์ ประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันแม่แห่งชาติ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันลอยกระทง การส่งเสริมมารยาทไทย ฯลฯ ทั้งนี้เพราะว่าพระพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และขนบธรรมเนียมประเพณีนับเป็นแกนวัฒนธรรมไทย เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ และเป็นเรื่องนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ

กำหนดให้เน้นหนักเป็นพิเศษในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนมีความรู้และความเข้าใจ มีการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามในเรื่องวัฒนธรรมประจำชาติ

พนิชย์ พรจันทร์ (๒๕๔๓ : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตการศึกษา ๑๐” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามทัศนะของประธานกรรมการบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เขตการศึกษา ๑๐ และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและ แนวทางแก้ไขปัญหาในการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เขตการศึกษา ๑๐ ประจำปี ๒๕๔๒ จำนวน ๒๒๘ แห่ง โดยศึกษาจากทัศนะของประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วย แบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

ผลการวิจัย มีดังนี้

๑. องค์การบริหารส่วนตำบล โดยประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีบทบาท ส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม ดังนี้

ในด้านศาสนา พบว่า มีบทบาทในระดับปานกลาง โดยได้จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ได้สนับสนุนส่งเสริมการประชาสัมพันธ์งานด้านศาสนาทางหอกระจายข่าว และได้ร่วมมือกันจัดส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนของศาสนา ตามลำดับ

ในด้านวัฒนธรรม พบว่า มีบทบาทในระดับปานกลาง โดยได้ร่วมมือกับชุมชนจัดงานประเพณีของท้องถิ่น ได้ร่วมมือกับวัดจัดงานประเพณีของท้องถิ่น และได้จัดกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ตามลำดับ

๒. เปรียบเทียบบทบาทการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบล โดยประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามเพศ พบว่า ทั้งเพศชายและเพศหญิง มีบทบาทส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอายุต่ำกว่า ๔๑ ปี และ ๔๑ ปีขึ้นไป มีการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่ากลุ่มระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป มีการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมศาสนา และวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งขาดความรู้ความเข้าใจงานด้านส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาคือ รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเพียงพอจัดอัตรากำลังด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งจัด

ให้มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้แก่บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมมากขึ้น

จากงานวิจัยข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสืบสานประเพณี รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากงานวิจัยข้างต้นมีการศึกษาหลากหลายแนวทาง ทั้งกระบวนการวิธีการ การสืบสานประเพณี และขั้นตอนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีวิธีการถ่ายทอดคล้าย ๆ กัน คือ มีการสืบทอดจากผู้รู้หรือบรรพบุรุษไปสู่คนรุ่นหลังหรือลูกหลานทั้งในครอบครัวและผู้ที่สนใจ ตลอดจนการจัดการระบบภายในชุมชน โดยรัฐมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณหรือกิจกรรม วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะการศึกษาที่สอดคล้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยดำเนินการ ในเรื่องกระบวนการสืบสานประเพณี รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางในการร่วมกันสืบสานประเพณีท้องถิ่นที่ดั่งามให้คงอยู่กับลูกหลานตลอดไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษากระบวนการสืบสาน ประเพณีแห่งตะขาบ รวมทั้งศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่ง ตะขาบ ของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ กรอบแนวคิดในการศึกษา

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

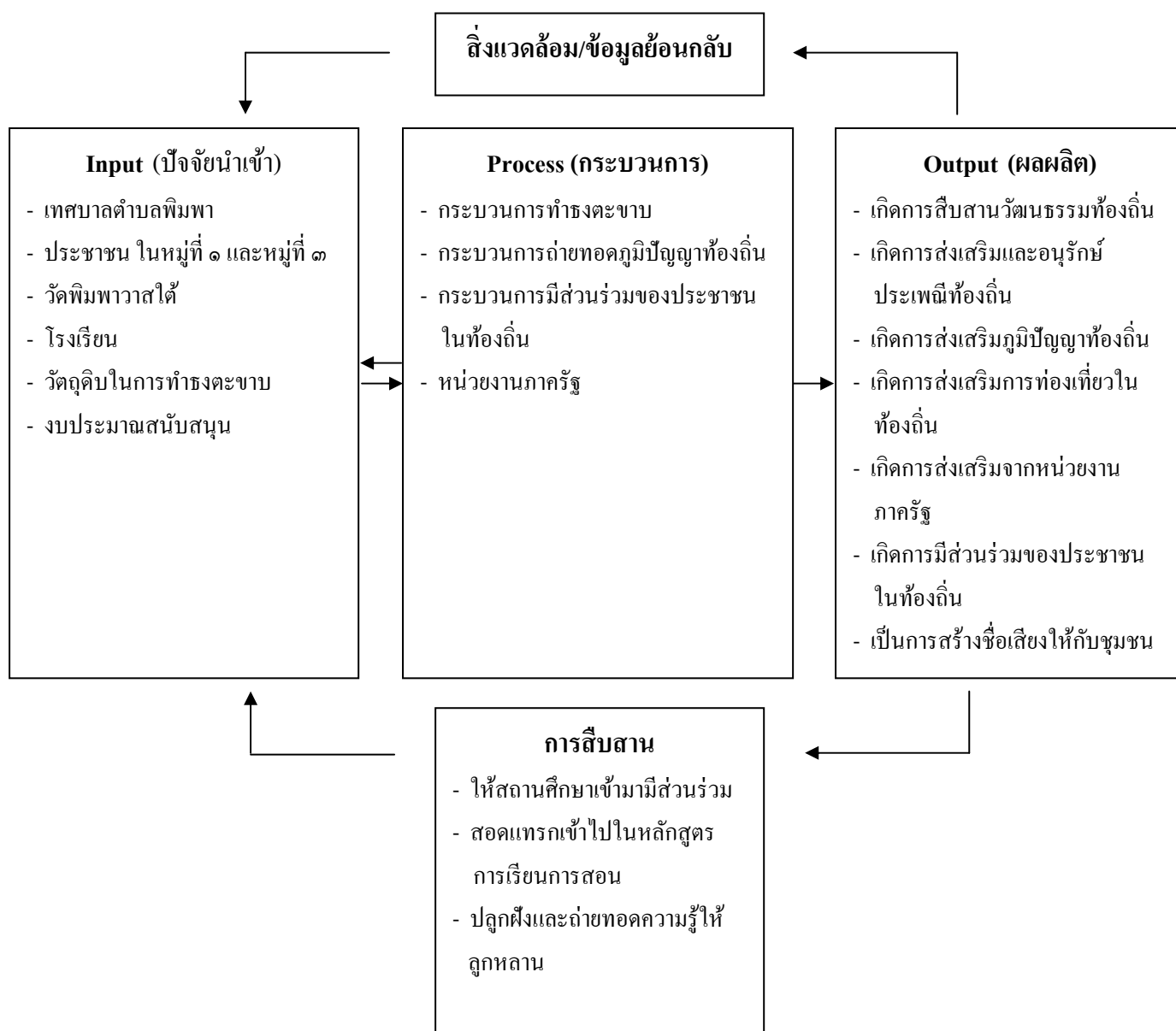
๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ กรอบแนวคิดในการศึกษา

ใช้ทฤษฎีระบบ (System Theory) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ ๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่เป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่เลือกมาจากการข้างต้นในการตอบแบบสอบถาม โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ดังจะแยกตามกลุ่มได้ดังนี้

๑. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย คุณลุงสุริน ผลศิริ และครอบครัว เลขที่ ๑๐/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

๒. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่ทำงาตะขาบในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย คุณยายสมญา สายบัวทอง คุณจำรัส เชิดชู และครอบครัว เลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

โดย คุณสุรพล ชาวหงษา เลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

๓. เจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔. วัดพิมพาวาสใต้

โดย พระครูวิจารณ์สมณคุณ รองเจ้าอาวาสวัดพิมพาวาสใต้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำราเอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมเป็นแนวคิดในการสร้างแบบสอบถามขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

๑. ศึกษาและรวบรวมแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. สร้างเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีเนื้อหาครอบคลุมตรงตามวัตถุประสงค์ ดังรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ อาชีพ และระยะเวลาการ อยู่อาศัย ในท้องถิ่น

ตอนที่ ๒ กระบวนการสร้างองค์ความรู้ ได้แก่ ๑) กระบวนการทำงาตะขาบ ๒) องค์ความรู้ในการทำงาตะขาบ ๓) การเกิดคุณค่าทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

ตอนที่ ๓ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา ได้แก่ แนวคิดในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดในการสืบสานภูมิปัญญาในชุมชนและสถานศึกษา

๓. นำเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลไปให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบเนื้อหาให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วน

๔. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขสมบูรณ์แล้ว ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยคณะผู้วิจัยออกไปสำรวจเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ และเข้าร่วมประเพณีกับกลุ่มตัวอย่าง

๕. นำข้อมูลที่ได้จากการออกไปสำรวจ จากการสัมภาษณ์ และการเข้าร่วมประเพณีกับกลุ่มตัวอย่าง นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพรรณนาตีความเกี่ยวกับกระบวนการสืบสานประเพณีแห่ ชงตะขาบและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และได้เข้าไปมีส่วนร่วมสังเกตในประเพณีแห่ ชงตะขาบกับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ กล้องถ่ายรูปและแบบสอบถาม ไปยังเทศบาลตำบลพิมพา และกลุ่มตัวอย่างในหมู่ ๑ และหมู่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์โดยการพรรณนาตีความข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น การสืบสานประเพณีแห่ชงตะขาบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น

๒. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ นำมารวบรวม วิเคราะห์ แล้วนำเสนอแบบการพรรณนาความ

๓. การเข้าร่วมประเพณี วิเคราะห์จากการสังเกต การสัมภาษณ์ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีของคนในท้องถิ่น นำเสนอในรูปแบบพรรณนาความ

๔. นำข้อมูลทั้งหมดดังที่กล่าวมาข้างต้น นำมาวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ในภาพรวม โดยอาศัยทฤษฎีระบบ (Systems Theory)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๔.๑ ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลพิมพา
- ๔.๒ ประวัติความเป็นมาของวัดพิมพาวาส
- ๔.๓ การถ่ายทอดทางความเชื่อของประเพณีแห่งตะขาบ
- ๔.๔ กระบวนการทำธงตะขาบ
- ๔.๕ กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบตามทฤษฎีระบบ
- ๔.๖ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ

ภาพที่ ๕ ตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลพิมพา

ที่มา : ประวัติและตราสัญลักษณ์ ค้นค้นวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔ จาก <http://www.phimpha.go.th/public/>

๔.๑ ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลพิมพา

ความหมายตราสัญลักษณ์เทศบาลตำบลพิมพา

๑. รูปหงส์

เป็นลักษณะของชาวมอญ (ชาวไทยเชื้อสายรามัญ มาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านคลอง พระยาสมุทร โดยได้อพยพมาจากอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ นับถือศาสนาพุทธ) ชาวไทยเชื้อสายรามัญมีความเชื่อว่า เสาหงส์นั้นมีไว้สำหรับนำธงตะขาบของชาวมอญไปแขวนไว้ที่ศาลาการเปรียญวัดพิมพาวาส (ใต้) พระภิกษุสงฆ์จะนำธงตะขาบเอาไปแขวนไว้ที่ยอดเสาหงส์ วัดพิมพาวาส (ใต้) บรรพบุรุษเชื้อสายรามัญมีความเชื่อว่า เมื่อธงตะขาบที่อยู่ยอดเสาหงส์ส่ายเพราะแรงลมจะทำให้บรรพบุรุษผู้สูญเสียชีวิตไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์ (เพราะเป็นความเชื่อของคนไทย เชื้อสายรามัญเช่นนั้น) ซึ่งจะทำเช่นนั้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี

๒. รวงข้าว

โดยทั่วไปในพื้นที่ตำบลพิมพาเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองส่งน้ำเล็ก ๆ ทั้งที่เกิดเองตามธรรมชาติ และที่ขุดโดยกรมชลประทาน เหมาะสำหรับการเกษตร ประชาชนส่วนใหญ่จะทำนา ปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ เพราะอาชีพนี้สามารถทำรายได้ให้กับประชาชนเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวงข้าวสื่อถึงความไม่สิ้นสุด ก่อให้เกิดพลังความสามัคคีกลมเกลียว เงินไม่รั่วไหล สามารถแก้ไขอุปสรรคทั้งมวล แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ

ขนาดและที่ตั้ง

เทศบาลตำบลพิมพา เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตั้งอยู่เลขที่ ๘/๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอบางปะกง อยู่ห่างจากอำเภอบางปะกง ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร มีเนื้อที่รวม ๑๖.๔ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๒,๖๐๐ ไร่

องค์การบริหารส่วนตำบลพิมพา ได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลและมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและ องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๖ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๓๘ โดยมี นายสุนัย แสงจันทร์ กำนันตำบลพิมพา เป็นประธานกรรมการบริหาร (โดยตำแหน่ง) คนแรก และได้เปลี่ยนเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มีนายสมชาย เอี่ยมอ่อน เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล (ในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๖ – พ.ศ. ๒๕๕๐)

เทศบาลตำบลพิมพา ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลพิมพา ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ และได้มีการเลือกตั้ง นายกเทศมนตรี เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ ผลการเลือกตั้ง นายสมชาย เอี่ยมอ่อน ได้รับการเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรี

อาณาเขตติดต่อ

เทศบาลตำบลพิมพามีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์
จังหวัดฉะเชิงเทรา		
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลบางสมัคร, ตำบลหอมศีล อำเภอบางปะกง
จังหวัดฉะเชิงเทรา		
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลหนองจอก, ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง
จังหวัดฉะเชิงเทรา		
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลนิคมยาตรา อำเภอบางบ่อ
จังหวัดสมุทรปราการ		

สภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติของเทศบาลตำบลพิมพา

ตำบลพิมพาเป็นตำบลหนึ่งใน จังหวัดฉะเชิงเทรา สภาพภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศไทย ซึ่งอยู่ระหว่างละติจูดที่ ๑๓ องศา ๑๐ ลิปดา ถึง ๑๓ องศา ๑๕ ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ ๑๐๐ องศา ๕๐ ลิปดา ถึง ๑๐๒ องศา ๑ ลิปดาตะวันออก จังหวัดฉะเชิงเทราจัดไว้ในเขตภาคกลาง ตะวันออก หรืออยู่ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และ จังหวัดระยอง

จำนวนหมู่บ้าน

แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๔ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่ ๑	ชื่อบ้านคลองฉับ	มีนายสุนันท์	แซ่อิว	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๒	ชื่อบ้านคลองวังจืด	มีนายไพฑูรย์	ทองคำ	เป็นกำนันตำบลพิมพา
หมู่ที่ ๓	ชื่อบ้านคลองนิคมยาตรา	มีนายธงชาติ	ผลศิริ	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๔	ชื่อบ้านคลองพระยาสมุทร	มีนายเพ็ญ	กลิ่นสุคนธ์	เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ประชากร

เทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๓,๐๕๓ คน โดยแยกเป็นช่วงอายุดังนี้ (ณ เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๓, ที่มา : งานทะเบียนราษฎร ท้องถิ่นเทศบาลตำบลพิมพา)

ตารางที่ ๑ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๑ บ้านคลองพระยาสมุทร

ช่วงอายุ/ปี	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม/คน
แรกเกิด-๕	๒๔	๒๔	๔๘
๖ - ๑๑	๑๕	๒๘	๔๓
๑๒ - ๑๕	๑๐	๓๔	๔๔
๑๖ - ๑๘	๑๖	๑๑	๒๗
๑๙ - ๒๕	๓๑	๔๒	๗๓
๒๖ - ๖๐	๒๗๑	๒๕๕	๕๒๖
มากกว่า ๖๐ ขึ้นไป	๓๘	๔๕	๘๓
รวม	๔๐๕	๔๔๗	๘๕๒

ตารางที่ ๒ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๒ บ้านคลองวังขี้

ช่วงอายุ/ปี	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม/คน
แรกเกิด-๕	๓๔	๒๘	๖๒
๖ - ๑๑	๓๔	๒๗	๖๑
๑๒ - ๑๕	๒๑	๒๕	๔๖
๑๖ - ๑๘	๒๗	๒๕	๕๒
๑๙ - ๒๕	๕๑	๓๔	๘๕
๒๖ - ๖๐	๒๕๒	๒๘๖	๕๓๘
มากกว่า ๖๐ ขึ้นไป	๕๓	๖๕	๑๑๘
รวม	๕๑๒	๔๕๘	๙๗๐

ตารางที่ ๓ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๓ บ้านคลองนิมยตรา

ช่วงอายุ/ปี	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม/คน
แรกเกิด-๕	๑๒	๙	๒๑
๖ - ๑๑	๑๓	๗	๒๐
๑๒ - ๑๕	๑๓	๑๕	๒๘
๑๖ - ๑๘	๑๒	๔	๑๖
๑๙ - ๒๕	๒๒	๒๗	๔๙
๒๖ - ๖๐	๑๒๑	๑๒๒	๒๔๓
มากกว่า ๖๐ ขึ้นไป	๒๒	๔๕	๖๗
รวม	๒๑๕	๒๓๓	๔๔๘

ตารางที่ ๔ ตรวจสอบแยกในรายละเอียด หมู่ ๔ บ้านคลองพระยาสมุทร

ช่วงอายุ/ปี	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม/คน
แรกเกิด-๕	๒๔	๒๖	๕๐
๖ - ๑๑	๓๔	๒๕	๖๓
๑๒ - ๑๕	๒๐	๑๕	๓๕
๑๖ - ๑๘	๑๖	๒๖	๔๒
๑๙ - ๒๕	๓๑	๓๐	๖๑
๒๖ - ๖๐	๒๑๖	๒๒๒	๔๓๘
มากกว่า ๖๐ ขึ้นไป	๓๕	๕๕	๙๐
รวม	๓๘๒	๔๐๘	๗๙๐

ตารางที่ ๕ จำนวนประชากรชาย/หญิง แยกหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม
หมู่ ๑	๔๐๕	๔๔๖	๘๕๑
หมู่ ๒	๕๑๒	๔๕๘	๙๗๐
หมู่ ๓	๒๑๕	๒๓๓	๔๔๘
หมู่ ๔	๓๘๒	๔๐๘	๗๙๐
รวม	๑,๕๑๔	๑,๕๔๕	๓,๐๕๙

ตารางที่ ๖ จำนวนประชากรชาย/หญิง อายุ ๑๕ ปีขึ้นไป แยกหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม
หมู่ ๑	๓๕๖	๓๖๑	๗๑๗
หมู่ ๒	๔๒๓	๔๑๔	๘๓๗
หมู่ ๓	๑๖๖	๑๕๘	๓๒๔
หมู่ ๔	๓๐๔	๓๓๔	๖๓๘
รวม	๑,๒๕๐	๑,๒๖๗	๒,๕๑๗

ตารางที่ ๗ จำนวนประชากรชาย/หญิง ที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง

หมู่บ้าน	ชาย/คน	หญิง/คน	รวม
หมู่ ๑	๓๔๐	๓๕๐	๖๙๐
หมู่ ๒	๓๕๖	๓๘๕	๗๔๑
หมู่ ๓	๑๖๕	๑๕๔	๓๕๙
หมู่ ๔	๒๘๓	๓๐๓	๕๘๖
รวม	๑,๒๖๐	๑,๓๐๓	๒,๕๖๓

ตารางที่ ๘ จำนวนครัวเรือน

หมู่บ้าน	ครัวเรือน/หลัง
หมู่ ๑	๓๖๓
หมู่ ๒	๑,๐๕๐
หมู่ ๓	๑๖๘
หมู่ ๔	๑๕๙
รวม	๑,๗๔๐

ที่มา : งานทะเบียนราษฎร ท้องถิ่นเทศบาลตำบลพิมพา (พฤษภาคม ๒๕๕๓)

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของเทศบาลตำบลพิมพา

๑. การเกษตร

ประชากรในเขตเทศบาลตำบลพิมพา ประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ทำสวนมะพร้าว ทำนา และรับจ้าง

ตารางที่ ๙ ข้อมูลจำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตร

หมู่	จำนวนครัวเรือน ที่ทำการเกษตร	เนื้อที่ถือครองทำการเกษตร(ไร่-งาน-ตารางวา)		
		ไร่	งาน	ตารางวา
หมู่ที่ ๑ บ้านคลองฉับ	๕๔	๓๓๕	๑	๑๓
หมู่ที่ ๒ บ้านคลองวังซ้อ	๕๕	๕๔๓	๒	๓๕
หมู่ที่ ๓ บ้านคลองนิคมชาตรา	๔๕	๑,๑๖๓	-	-
หมู่ที่ ๔ บ้านคลองพระยาสมุทร	๒๑	๓๐๓	๒	๕๐
รวม	๑๗๕	๓,๑๖๕	๒	๙๘

ตารางที่ ๑๐ จำนวนผู้เลี้ยงกุ้งขาว และกุ้งกุลาดำ

หมู่ที่	กุ้งขาว			กุ้งกุลาดำ			ปลาน้ำจืด		
	(ไร่-งาน-ตารางวา)			(ไร่-งาน-ตารางวา)			(ไร่-งาน-ตารางวา)		
หมู่ที่ ๑ บ้านคลองฉับ	๑๓๓	๖	๗๔	๑๖	๑	-	๓๖๓	๑๓	๕๐
หมู่ที่ ๒ บ้านคลองวังซ้อ	๑๔๒	๒๐	๘๐	๑๓	๒	-	๔๕๐	๓	๒๐
หมู่ที่ ๓ บ้านคลองนิคมยาตรา	๑๑๒	๖	-	-	-	-	๒๓๘	๖	-
หมู่ที่ ๔ บ้านคลองพระยาสมุทร	๖๘	๕	-	-	-	-	๑๑๕	๑๓	-
รวม	๔๕๕	๓๓	๑๕๔	๓๓	๓	-	๑,๒๐๖	๓๕	๗๐

ตารางที่ ๑๑ จำนวนผู้ปลูกมะพร้าว มะม่วง และข้าว

หมู่ที่	มะพร้าว			มะม่วง			ข้าว		
	(ไร่-งาน-ตารางวา)			(ไร่-งาน-ตารางวา)			(ไร่-งาน-ตารางวา)		
หมู่ที่ ๑ บ้านคลองฉับ	๑	๕	-	๑	๕	-	-	-	-
หมู่ที่ ๒ บ้านคลองวังซ้อ	๑๐	๔	-	-	-	-	๒๑๓	-	-
หมู่ที่ ๓ บ้านคลองนิคมยาตรา	๑๕	๘	-	๑	๑๒	-	๓๕๐	-	-
หมู่ที่ ๔ บ้านคลองพระยาสมุทร	๖	-	-	-	-	-	๕๔	-	-
รวม	๓๒	๑๓	-	๒	๒๑	-	๑,๑๐๑	-	-

ที่มา : ข้อมูลการขึ้นทะเบียน ฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒. การอุตสาหกรรม จำนวนโรงงานในเขตเทศบาลตำบลพิมพา

ตารางที่ ๑๒ จำนวนโรงงานในเขตเทศบาลตำบลพิมพา

ลำดับที่	ชื่อบริษัท	ประเภท	เบอร์โทรศัพท์
๑	บริษัท ไทยลีการเกษตร จำกัด	ผลผลิตทางการเกษตร	๐-๓๘๕๒-๒๔๑๐
๒	บริษัท ทาวน์ แอนด์ คันทรี่สปอร์ต คลับ	สนามกอล์ฟ	๐-๓๘๕๗-๐๒๓๔
๓	บริษัท ซีพีพีซี ปีโตรเคมี จำกัด	ผลิตกระป๋อง	๐-๓๘๕๒-๒๑๐๕
๔	บริษัท ลูเซ่น เทคโนโลยีเน็ตเวิร์ค จำกัด	ผลิตอุปกรณ์คอมพิวเตอร์	๐-๓๘๕๗-๐๒๐๐
๕	บริษัท ทีพีไอ คอนกรีต จำกัด	ผลิตปูน	๐-๓๘๕๒-๒๓๑๔
๖	บริษัท เอ็ม ซี อลูมิเนียม (ประเทศไทย) จำกัด	ผลิตอลูมิเนียมแท่ง	๐-๓๘๕๒-๒๒๙๓
๗	บริษัท แอดวานซ์ เทอร์โบเทคโนโลยี จำกัด	เทอร์โมสตัท	๐-๓๘๕๗-๑๑๓๔
๘	บริษัท ฟุตอะ เจที ดับบลิว (ประเทศไทย)	-	๐-๓๘๕๒-๒๒๓๒
๙	บริษัท ไทยแมกซ์ โคลท์ สตอเรจ จำกัด	-	๐-๓๘๒๐-๒๕๐๕

ตารางที่ ๑๒ จำนวนโรงงานในเขตเทศบาลตำบลพิมพา (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อบริษัท	ประเภท	เบอร์โทรศัพท์
๑๐	บริษัท เวลโกรว์ กลาส จำกัด	ผลิตแก้ว	๐-๓๘๕๗-๐๑๐๘
๑๑	บริษัท พรอดเตอร์ แอนด์ แกมเบิล แมนูแฟกเจอร์	โรงกระจายสินค้า	๐-๓๘๕๗-๐๕๒๖
๑๒	บริษัท พีซียู จำกัด	ผลิตอะไหล่รถนิสสัน	๐-๓๘๕๒-๒๐๕๓
๑๓	บริษัท กรุงเทพ คอนกรีต จำกัด	รับก่อสร้าง	๐-๓๘๕๗-๐๓๕๔
๑๔	บริษัท เค วี เอ็น อิมพอร์ตเอ็กพอร์ต จำกัด	ผลิตกาแฟ	๐-๓๘๕๒-๒๑๐๒
๑๕	บริษัท สยาม พรีเมี่ยม กอล์ฟ จำกัด	ผลิตลูกกอล์ฟ	๐-๓๘๕๒-๒๐๖๒
๑๖	บริษัท เทวกรรม โอสด จำกัด	ผลิตน้ำมันมวย	
๑๗	บริษัท บริษัท วิคกี เอนเตอร์ไพรส์ จำกัด	กระจายสินค้า (คลังสินค้า)	๐-๓๘๕๒-๒๓๑๘
๑๘	บริษัท เอ็นเอดี โคลด์ สตอเรจ จำกัด	ห้องเย็น	๐-๓๘๕๕-๕๘๕๘
๑๙	บริษัท โซคอน เอนจิเนียริง จำกัด	ทำตู้คอนเทนเนอร์	๐-๓๘๕๒-๒๒๐๖

๒๐	บริษัท ไทยแทน เกรน จำกัด	ประกอบชิ้นส่วนเกรน	๐-๓๘๕๗-๑๖๖๖
๒๑	บริษัท บุญดุษฎี โภคทรัพย์ จำกัด	โรงสีข้าว	๐-๓๘๕๗-๐๓๔๖
๒๒	บริษัท นิชเชอเทรคดิง (ไทยแลนด์) จำกัด	อุปกรณ์คอมพิวเตอร์	๐-๓๘๕๒-๒๐๐๐
๒๓	บริษัท นำแสง คอนกรีต จำกัด	ผลิตปูน	-
๒๔	บริษัท ลองเยียร์ ไบโอเคม จำกัด	-	๐-๓๘๕๗-๐๓๑๐
๒๕	บริษัท อินเตอร์สเตท สมร้อฟิท-สโตน (ไทยแลนด์)	ผลิตกระดาษ	๐-๓๘๕๗-๑๕๐๖
๒๖	บริษัท เอสที เมอร์ชันไคซ์ จำกัด	ผลิตกลิ้ง	๐-๘๑๘๔-๗๖๖๔
๒๗	บริษัท ดี แอนด์ พี โคลด์ สตอเรจ จำกัด	-	๐-๓๘๕๗-๑๘๘๒
๒๘	บริษัท วาย เอส ภัณฑ์ จำกัด	-	๐-๓๘๕๒-๒๓๓๐
๒๙	บริษัท พีพีที คอร์ปอเรชั่นกรุ๊ป จำกัด	ผลิตน้ำมันไบโอดีเซล	๐๘๕-๘๕๗-๒๐๘๘

ที่มา : ข้อมูลการขึ้นทะเบียน ฐานข้อมูลทะเบียนเกษตรกร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๓. ตลาดสด

- ตลาดสดจำนวน ๒ แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๒

ข้อมูลด้านสังคมของเทศบาลตำบลพิมพา

๑. การศึกษา

๑.๑ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำตำบลพิมพา ๘๓ คน และมีครูผู้ดูแลเด็กทั้งหมด ๔ คน

ชาย	หญิง	รวม
๓๕	๔๘	๘๓

๑.๒ มีสถานศึกษาในสังกัด สพฐ.จำนวน ๑ แห่ง คือ โรงเรียนวัดพิมพาวาส มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น ๓๖๖ คน และมีบุคลากรทางการศึกษา ๑๖ คน

ชั้น	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล ๑	๓๐	๑๘	๔๘
อนุบาล ๒	๑๘	๑๓	๓๑
ป. ๑	๑๓	๑๕	๒๘
ป. ๒	๑๔	๒๐	๓๔
ป. ๓	๒๕	๑๒	๓๗
ป. ๔	๑๖	๑๕	๓๑
ป. ๕	๑๕	๑๔	๒๙

ป. ๖	๑๓	๒๐	๓๓
ม.๑	๘	๑๖	๒๔
ม. ๒	๑๒	๑๕	๒๗
ม. ๓	๒๐	๒๒	๔๒
รวม	๑๘๒	๑๘๔	๓๓๖

จำนวนนักเรียนปีการศึกษา ๒๕๕๓

๑.๓ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา คือ วิทยาลัยการอาชีพบางปะกง มีจำนวนนักศึกษา ในระดับ ปวช. ปวส. และที่ตกค้าง จำนวน ๑,๕๐๔ คนและมีบุคลากรทางการศึกษา ๕๒ คน

๒. การสาธารณสุข

- มีสถานบริการสาธารณสุขจำนวน ๑ แห่งสถานที่ตั้ง สถานีอนามัยตำบลพิมพา มีเจ้าหน้าที่จำนวน ๓ คน

- คลินิก จำนวน ๑ แห่ง

- ร้านขายยา จำนวน จำนวน ๒ ร้าน

๓. วัด

- พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลพิมพามีวัดทั้งหมด ๓ วัด คือ วัดสุนีย์ วัดพิมพาวาสเหนือ และวัดพิมพาวาสใต้

ทั้งนี้ วัดพิมพาวาสใต้ เป็นวัดที่คนไทยเชื้อสายรามัญใช้ในการจัดประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งและประเพณีแห่ธงตะขาบ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงประวัติของวัดพิมพาวาสในลำดับต่อไป

๔.๒ ประวัติความเป็นมาของวัดพิมพาวาส

วัดพิมพาวาสได้ตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๐ โดยมีนายหนุ่ม นางพุก และนายบุญ ได้ถวายที่ดินให้สร้างวัดพิมพาวาส และมีนายหนู วรศิริ นายปาน ทองดี และนายบ๊ะ พร้อมด้วยชาวบ้านคลองพญาสมุทรได้ร่วมใจกันสร้างวัดพิมพาวาสขึ้นมาและได้นิมนต์พระอาจารย์หนู จากวัด ทิพพาวาส เขตลาดกระบังซึ่งเป็นวัดรามัญธรรมยุตมาเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดรูปที่หนึ่ง จึงได้ตั้งชื่อวัดนี้ให้คล้องกันคล้ายกันเป็นวัดที่วัดน้องว่า วัดพิมพาวาส ท่านปกครองถึงประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ เจ้าอาวาสรูปที่สองชื่อ พระมหาเหมือน ปกครองวัดถึงประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ เจ้าอาวาสรูปที่สามชื่อ พระอาจารย์บุญเกิด รูปนี้ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ และเป็นพระครูชั้นประทวน และในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้ทำการผูกพัทธสีมา การจัดตั้งโรงพิมพ์พระไตรปิฎกภาษารามัญของพระอาจารย์ชั้น จนท โก ที่วัดพิมพาวาสตามลำดับ และได้ลงรายชื่อไว้ให้

เป็นหลักฐานในหนังสือที่ ๓๘-๓๙/๒๕๒๗ ลงวันที่ ๖ และ ๑๐ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗ ของวัด
 พิมพ์วาส เรื่องวัดพิมพ์วาส เรื่องรับรองสภาพวัด และการผูกพัทธสีมา เจ้าอาวาสรูปที่สามพระอาจารย์บุญ
 เกิด ได้มรณภาพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ พระครูฑ เป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส วัดพิมพ์วาสนี้เป็นวัดรามัญธรรมยุต
 แต่เดิม สมัยพระครูฑเป็นรักษาการเจ้าอาวาสได้มีพระสองนิกาย คือ ทั้งธรรมยุตและมหานิกาย อยู่ร่วมกันใน
 วัดเดียวกัน โดยแยกทำอุโบสถสังฆกรรม จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงได้มีการแบ่งวัดเป็นสองฝ่าย ฝ่ายละครึ่งได้
 เนื้อที่ฝ่ายละ ๖ ไร่ ๓ งานเศษ ฝ่ายมหานิกายเป็นฝ่ายเลือกก่อน เลือกอยู่ด้านทิศเหนือ ซึ่งได้กุฏิและศาลาการ
 เปรียญ และชื่อวัดพิมพ์วาส (เหนือ) ส่วนที่เหลือคือด้านทิศใต้ ซึ่งมีอุโบสถจึงเป็น ฝ่ายธรรมยุต และชื่อวัด
 พิมพ์วาส (ใต้) โดยมีของสังฆมนตรีองค์การปกครองในครั้งนั้นคือ พระพิมลธรรม (อาจ อาสภเถร) วัด
 มหาธาตุ สังฆมนตรีองค์การปกครอง กับ พระศาสนโสภณ (ปลอด อุตตการเถร) วัดราชาธิวาส สังฆมนตรี
 ช่วยองค์การปกครอง และพระเถระทั้งสองรูปนี้เป็นผู้ดำเนินการแบ่งวัด โดยมีวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา
 กับนายอำเภอบางปะกงมาทำการร่างวัดแบ่งเนื้อที่ ฝ่ายมหานิกายไม่มีอุโบสถ จึงสร้างอุโบสถใหม่แล้วขอ
 พระราชทานวิสุงคามและทำการผูกพัทธสีมาในโอกาสต่อมา ส่วนฝ่ายธรรมยุตเมื่อมาอยู่ทางทิศใต้ เมื่อวันที่
 ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ตรงกับเดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ก็ต้องสร้างกุฏิและศาลาการเปรียญใหม่ อุโบสถเดิมมีอยู่
 แล้ว จึงไม่ต้องสร้างใหม่แล้วขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ ผูกพัทธสีมาใหม่อย่างฝ่ายมหานิกายปฏิบัติ
 เพราะที่นั่นเป็นวัดสมบูรณ์แล้ว โดยผ่านการรับพระราชทานวิสุงคามสีมาดังกล่าวมาแล้วและอาศัยตามความ
 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ มาตรา ๓๙ กับฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๓๒ ว่าด้วยการสร้าง
 การตั้ง การรวม การโอน การตั้ง การย้าย การยุบเลิกวัด และกฎหมายบัญญัติให้วัดทั้งหมดเป็นนิติบุคคล
 โดยนัยนี้ วัดที่ตั้งมานานเท่านั้นก่อน พ.ศ. ๒๔๘๔ หรือ พ.ศ. ๒๕๐๕ ถ้ายังมีได้มีการยุบเลิกวัดตาม
 กฎหมายแล้ว ความเป็นนิติบุคคลของวัดและสภาพความเป็นวัดยังอยู่ ด้วยเหตุนี้ วัดพิมพ์วาส
 (ธรรมยุต) ยังไม่เลิกยุบเลิกวัดเลยจึงมีสภาพความเป็นวัดโดยสมบูรณ์ตามกฎหมาย

อนึ่ง พระเถระที่มีส่วนร่วมรู้เห็นในการแบ่งเนื้อที่ร่วมกับวัฒนธรรมจังหวัดและนายอำเภอบางปะกง
 นอกจากพระเถระผู้ใหญ่ระดับสังฆมนตรีดังกล่าวแล้ว ยังมีรูปอื่นอีก เช่น พระพรหมมุนี (ผิน) วัดบวรนิเวศ
 วิหารเจ้าคณะภาค ๑๒ ในครั้งนั้นพระจินดากรม สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ) วัดราชบพิธใน
 ขณะนี้ พระปัญญาภิมณฑ์มุนี (พระธรรมดิลก วิชนัย) วัดบวรนิเวศวิหาร และพระราชเมธากรกิจ (สุบิน) วัด
 เทพนมิตร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ท่านเหล่านั้นบางรูปถึงแก่กรรมภาพ ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ คงมีเพียง
 สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี (ทองเจือ) วัดราชบพิธ ที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถยืนยันเรื่องการแบ่งวัดนี้ได้
 ต่อมาเจ้าอาวาสรูปที่สี่ชื่อ พระชม ชินวโส ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะธรรมยุตจังหวัดชลบุรี-ฉะเชิงเทรา ตาม
 หนังสือแต่งตั้งที่ ๒๓๙/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ปกครองวัด
 สืบมา ต่อมาได้รับฐานานุกรมที่พระครูสมุห์ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต ตาม
 หนังสือแต่งตั้งที่ ๑/๒๕๐๑ ลงวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ให้เป็นพระอุปัชฌาย์ ในปี พ.ศ.
 ๒๕๐๕ ได้รับแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรที่ พระครูวินัยสารโสภณ ตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดราษฎร์จันทร์ ใน
 ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ ตำแหน่งเทียบผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ

ลวดลายวิจิตรพิสดาร พร้อมกับคำรงค์ไว้แห่งพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม วัฒนาอาราม เป็นที่เผยแพร่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ทั้งนี้เพราะประเทศรามัญนั้น มีดินแดนติดต่อกับประเทศอินเดีย อันเป็นดินแดนแห่งพุทธภูมิ ประกอบกับมอญเป็นชนชาติที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นำเผยแพร่ไปยังประเทศใกล้เคียงต่าง ๆ อีกด้วย เช่น ไทย ลาว พม่า เขมร เป็นต้น

ที่กล่าวมานี้เพียงยกตัวอย่างย่อ ๆ ให้เห็นว่ามอญได้รับอะไร ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี ระเบียบ จริยวัตรการประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในศีลธรรม ความกตัญญู มาจากพระพุทธเจ้ารองจากประเทศอินเดีย หรือเป็นที่ ๒ ของอินเดีย ได้จดจำเอาการปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมกับสิ่งที่ได้เคยทำเพื่อการบูชาสักการะ ให้เกิดเป็นประเพณีขึ้น และธรรมเพื่อเป็นปรีชาธรรมคำสอนของพระองค์แต่ละอย่าง ๆ ให้คนชนรุ่นหลัง ๆ ได้เกิดความสำนึกถึงพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา ด้วยความกตัญญู อาทิเช่น ประเพณีฯ

ที่มาของเสาหงส์

มอญเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมอันสูงสุดมาตั้งแต่สมัยบรรพกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา ทั้งนี้เพราะประเทศรามัญนั้นมีดินแดนติดต่อกับประเทศอินเดียอันเป็นดินแดนแห่งพุทธภูมิ ประกอบกับมอญเป็นชนชาติที่เลื่อมใสในพุทธศาสนาทั้งยังได้เผยแพร่ไปยังประเทศต่าง ๆ อีกด้วย อาทิเช่น ไทย พม่า ลาว และเขมร เป็นต้น

มีคนสงสัยกันว่าเพราะเหตุใด “หงส์” จึงเป็นสัญลักษณ์ของมอญ หรือรามัญประเทศ ในกาลนี้ใครที่จะยกเอาตำนานเก่าของมอญที่เล่าต่อ ๆ กันมาว่า หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในประเทศอินเดียแล้ว ได้ ๘ ปี หรือ ๘ พรรษา พระองค์ได้ทรงไปโปรดพุทธมารดาในชั้นดาวดึงส์ แล้วจึงได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ในแคว้นต่าง ๆ จนกระทั่งวันหนึ่งได้เสด็จมาถึงภูเขาสุทศนรังสิต ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองสะเทิม ทรงฝันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ทอดพระเนตรเห็นเนินดินกลางทะเล เมื่อน้ำลดลงไปประมาณ ๒๓ วา ครั้นน้ำขึ้นเปี่ยมฝั่งก็เห็นพอกระเทียมน้ำ แล้วบนเนินดินนั้นยังมีหงส์ทองอีกสองตัวลงเล่นน้ำอยู่ ตัวเมียบินขึ้นเกาะหลังตัวผู้ เนื่องจากมีเนินดินที่จะยืนเพียงนิดเดียว จึงทรงทำนายว่ากาลสืบต่อไปภายหน้าเนินดินที่หงส์ทั้งสองเล่นน้ำอยู่นี้จะเป็นมหานครขึ้น ชื่อว่า “เมืองหงสาวดี” และจะเป็นที่ตั้งพระธาตุสัพพเจติยพระศรีมหาโพธิ์ และพระศาสนา คำสั่งสอนของพระองค์จะรุ่งเรืองขึ้น ณ ที่นี้

ครั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานล่วงแล้วได้ ๑๐๐ ปี เนินดินกลางทะเลใหญ่นั้นก็ได้ดินขึ้นจนกลายเป็นแผ่นดินกว้างใหญ่ มีพระราชาบุตรของพระเจ้าเสนะคงคา ทรงพระนามว่า สมลกุमारและวิมลกุमार เป็นผู้ร่วมไพร่พลตั้งเป็นเมืองขึ้น เรียกว่า เมืองหงสาวดี มอญ เรียกว่า (ฮองสาแหวะตอย) ได้เกิดขึ้น ณ ดินแดนที่มีหงส์ทองลงเล่นน้ำอยู่นั้น ดังนั้นชาวมอญในหงสาวดีจึงใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์ของประเทศแต่นั้นมา

ดังได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นว่า คนมอญหรือชนชาติมอญนั้นมีจิตใจมุ่งมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของคนมอญมักจะอิงอยู่กับเรื่องของพระพุทธศาสนา แม้กระทั่งการสร้างเสาศาเพื่อประดิษฐานตัวหงส์ที่อยู่ตามวัดวาอารามทั่วไปแห่งรามัญประเทศ

ประเพณีการสร้างเสาศาหงส์ – ธงตะขาบ

ประเพณีการสร้างเสาศาหงส์นั้น เป็นประเพณีที่พบเห็นได้ทั่วไปตามชุมชนชาวมอญในเมืองไทย ทุกวันนี้ยังพบว่ามียปรากฏในเมืองมอญ (ประเทศพม่า) บ้างในบางวัด เช่น วัดเกาะซัว วัดธอมแหะชะ เมืองมะละแหม่ง แต่เดิมชาวมอญมีคติการสร้างเสาศา เป็นการสร้างเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ตามตำนานในพุทธประวัติแต่เดิมที่ว่า มีชาวบ้านป่าที่ยากจนเจ็บใจ ต้องการบูชา พระพุทธคุณ จึงได้กระทำไปตามอัธยาของตนด้วยการนำผ้าห่มนอนเก่า ๆ ของตน ผูกและชักขึ้นเหนือยอดเสา และเกิดอานิสงส์ผลบุญ ครั้นสิ้นชีวิตลงได้ไปเกิดเป็นพระราชามีทั้งรูปสมบัติ และทรัพย์สมบัติในภพชาติต่อมา จากตำนานดังกล่าวจึงมีประเพณีการสร้างเสาศาหงส์สืบมาจนปัจจุบัน

“เสาศาหงส์” สำหรับวัดมอญในเมืองไทยทุกวันนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญกันแทบทุกวัด ถึงแม้บางคนกล่าวว่า “เสาศาหงส์” มีแต่ในเมืองไทยเท่านั้น เพราะคนมอญในเมืองไทยสร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงเมืองหงสาวดี เมื่อต้องจากบ้านทิ้งเมืองไปอยู่เมืองไทย และเพื่งจะมีขึ้นเมื่อร่ำวร้อยกว่าปีมานี้เอง โดยยกเอาบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ที่ตอบถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ถึงความเป็นมาของการสร้างเสาศาหงส์

“หงส์” เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ โดยเป็นพาหนะของพระพรหมตามคติของชาวฮินดู ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแทนที่ ผู้คนที่นับถือศาสนาฮินดูอยู่เดิมเมื่อได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ จึงเอาคติเรื่องหงส์มาผนวกเข้ากับความเชื่อในพุทธศาสนา ในฐานะตัวแทนของพระพุทธเจ้า และ “หงส์” ก็เป็นสัตว์ชั้นสูงของผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ทุกชนชาติ เช่น ไทย จีน พม่า เขมร ลาว ญวน ไม่เฉพาะมอญเท่านั้น

“เสาศาหงส์” นั้นสืบเนื่องมาจากสมัยก่อนที่มีการสร้างเสาชวนธงยาวแบบธงจีนเป็นลึงประดับตกแต่งบ้านเมืองอย่างหนึ่ง ทว่าธงนั้นงามเฉพาะเวลากลางวัน ครั้นยามกลางคืนก็มองไม่เห็น ต่อมาจึงมีคนคิดผนวกโคมไฟขึ้นบนเสานั้นด้วย ออกแบบให้เป็นรูปหงส์คาบโคมไฟห้อยลงมา ไม่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวมอญ อันเป็นต้นกำเนิดของเสาศาหงส์ในหมู่ชาวมอญเมืองไทย และกลายเป็นประเพณีนิยม และรับรู้กันทั่วไปว่า วัดที่มี “เสาศาหงส์” แสดงว่าเป็นวัดมอญ

หากเหตุผลเป็นดังกล่าวข้างต้นแล้ว แสดงว่าในเมืองมอญก็ไม่จำเป็นต้องสร้าง “เสาศาหงส์” เพราะเมืองหงสาวดีก็อยู่ ณ เมืองนั้นแล้ว พบเห็นกันอยู่ได้ง่าย วัดมอญในเมืองพม่าหลายวัด มีเสาศาหงส์อยู่มากมาย หน้าตาผิดแผกแตกต่างกันไป และก็ไม่มีการบอกได้ว่าเสาศาหงส์ในเมืองมอญ มีกำเนิดมาตั้งแต่เมื่อใด ถามผู้เฒ่าผู้แก่ก็บอกแต่เพียงว่ามีมานานแล้ว แต่ไม่มีหลักฐานที่เป็น ลายลักษณ์อักษร หรือข้อมูลที่อ้างอิงได้

“เสาหงส์” ของมอญจึงเป็นเรื่องที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้ ต้องค้นคว้าหาหลักฐานเพิ่มเติมกันไป แต่สิ่งสะดุดตาอีกอย่างของเสาหงส์หอมเมะชะในหมู่บ้านหอมเมะชะ เมืองมะละแหม่งนี้ คือ สร้างอยู่ข้างน้ำ เจดีย์มอญเหมือนคติการสร้างอย่างในเมืองไทย พร้อมทั้งแขวนธงตะขาบเสียด้วย นอกจากไม่พบเห็นที่วัดอื่นแล้ว ธงตะขาบดังกล่าวยังทำด้วยผ้าที่มีสัดส่วนลวดลาย และรูปแบบเดียวกันกับธงตะขาบของชาวมอญ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

“ธงตะขาบ” ความหมาย ธงชนิดหนึ่งทำด้วยผ้าเป็นชั้น ๆ เย็บติดกันไปเป็นพืด มีไม้สอดระหว่างชั้น ทำให้มีลักษณะคล้ายตัวตะขาบ ขนาดกว้างยาวตามต้องการ มักแขวนไว้ยอดเสาหงส์ตามหน้าวัดเป็นพุทธบูชา

เสาหงส์ กับ ธงตะขาบ ภาษามอญว่า “เกียะหยั่งโหม่ม่ว” “อาลามเทะเก่ม่ว” สองอย่างนี้ใครมาก่อน มาหลัง ถ้าว่ากันตามประวัติความเป็นมาจริงแล้ว ธงตะขาบทำกันมาก่อนตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากโปรดพุทธมารดาในชั้นดาวดึงส์เทวโลก ชนชาดิรามัญโดยคนมอญได้ทำธงตะขาบเป็นครั้งแรกไปเฉลิมฉลองต้อนรับพระพุทธเจ้าในการเสด็จกลับครั้งนั้นด้วย

ส่วนเสาหงส์นั้นมาทำขึ้นทีหลัง หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้สร้างเมืองขึ้นใหม่ ณ ที่พระองค์ทรงเห็นหงส์ทองสองตัวนั้น และสร้างเมืองใหม่ชื่อว่า “หงสาวดี” ซึ่งมีรูปนกหงส์เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ ตามที่พระพุทธเจ้าทำนายไว้ทุกประการ ลักษณะหงส์ที่ว่านี้ตามตำนาน กล่าวว่า เป็นนกรูปคล้าย ๆ เป็ด สูงกว่าเป็ด แต่ไม่ใช่รูปหงส์ที่หล่อกันแบบเมืองไทยปัจจุบันนี้ นั่นเขามาดัดแปลงตามทัศนะของช่างศิลปกรรม ให้ดูสวยงามวิจิตรพิสดารออกไป แต่ก็สวยดี ก็ถือว่าเป็นหงส์เช่นกัน

การที่มอญไทยบางคนยังเรียกกันผิด ๆ อยู่ เช่นว่าแห่หางหงส์ ที่จริงไม่ใช่หางหงส์ หงส์ไม่ใช่รูปลักษณะอย่างนี้ ที่เรียกกันมาอย่างนี้ เพราะว่าเวลาชักธงขึ้นไปแล้วหัวธงตะขาบจะอยู่ที่ ปลายเสาด้านท้ายหางหงส์ เลยคิดกันไปว่าหางหงส์

จากตำนานเรื่องเมืองหงสาวดีตามพุทธทำนายก็ดี จากบุคลาธิษฐานทั้งทางโลกทางธรรม อันเป็นที่มาของเสาหงส์และธงตะขาบก็ดี จะเห็นได้ว่าทั้งสองอย่างนี้ ต่างมีที่มาอย่างน่าศรัทธายิ่ง ชาวมอญจึงถือเอาหงส์และธงตะขาบเป็นสัญลักษณ์ถึงกับสร้างเสาหงส์กันทุกวัด แล้วแขวนด้วย ธงตะขาบไว้ตามวัดวาอารามของมอญทั่วไป

ที่มาของธงตะขาบ

เมื่อพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงรำลึกนึกถึงพระมารดาผู้เคยมีอุปการคุณมาก่อน แล้วขณะนั้นได้ดับไปสู่ดาวดึงส์เทวโลกแล้ว พระองค์ทรงปรารถนาที่จะโปรดพุทธมารดาด้วยพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง จึงได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงธรรมดังกล่าว จนพระพุทธมารดาได้สำเร็จพระโสดาปัตติผลเบื้องต้น เมื่อครบการแสดงพระธรรมเทศนา ๓ เดือน (หนึ่งไตรมาส) พระพุทธมารดาก็เสด็จลอยเลื่อน เข้าสู่ชั้นพรหมวิหารสุขะกาโม สอนเทพทั้งหลายที่ได้มีโอกาสฟังธรรมในครั้งนั้น ก็พากันบรรลุนิพพานโสดาปัตติผลเช่นเดียวกัน

เมื่อครบไตรมาส ๓ เดือน พระพุทธองค์ก็เสด็จกลับมายังมนุษยโลก เมื่อวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ก่อนพุทธกาล ๘๐ ปี ในครั้งนั้นได้มีมวลเทพ พระอินทร์ พระพรหม ได้เนรมิตให้บันไดเงิน บันไดทอง บันไดแก้ว รองรับพระพุทธองค์ บ้างก็ถือเครื่องสูงอันประกอบไปด้วย ฉัตร ธง เครื่องดนตรี ดิด สี ตี เป่า มาประโคมจากเทพบุตร มาตุลีปัญจสิงขร และถือดอกไม้เงินทองโปรยปรายตลอดทางที่พระพุทธเจ้า ดำเนินลงมา ส่วนมวลมนุษยในโลกที่เลื่อมใสในพระองค์ ต่างพากันดิ้นรนอาหารไปใส่บาตร แต่เนื่องด้วย จำนวนคนที่ไปใส่บาตรนั้นมีจำนวนมาก ไม่สามารถนำอาหารเข้าไปถึงพระองค์ได้ จึงทำเป็นข้าวต้มผัดเล็ก ๆ แล้วโยนใส่บาตร ดังนั้น จึงเกิดเป็นประเพณีใส่บาตรข้าวต้มลูกโยนตั้งแต่นั้นมา

นอกจากประชาชนจะนำอาหารไปใส่บาตรแล้ว ยังได้ทำการต้อนรับเฉลิมฉลองด้วยการ ปักธงรูปต่าง ๆ เป็นทิวแถว กล่าวโดยเฉพาะชนชาติมอญที่อยู่ใกล้ประเทศอินเดียมากที่สุดนั้น ได้ทำธงเป็นรูปตะขาบ หรือเรียกว่า “ธงตะขาบ” (ภาษามอญ เรียกว่า อะลามเทียะกี) เล็กบ้างใหญ่บ้าง เป็นการต้อนรับสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า

เพราะเหตุใดจึงทำธงเป็นรูปตะขาบ เป็นคำถามที่ได้ยินกันบ่อย ๆ นั้นเป็นปริศนาทั้งทางโลกและทางธรรม กล่าวคือ

๑. ทางโลก ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลำตัวยาว มีเท้ามาก มีเขี้ยวเล็บที่มีพิษ สามารถต่อสู้กับศัตรูที่จะมาระราน และรักษาตัวเองได้ เปรียบเสมือนคนมอญที่มีเคยหวาดหวั่นต่อข้าศึกศัตรู สามารถป้องกันคุ้มครองประเทศของตนเองได้เช่นกัน อีกนัยหนึ่งตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลูกมากถึง ๒๐-๓๐ ตัว แม่ตะขาบจะคอยดูแลปกป้องลูกทั้งหมดไว้ในอ้อมอก โดยขดตัวเป็นวงกลม ท่านผู้อ่านคงเคยสังเกตเห็นลูกตะขาบที่มันอยู่กระจัดกระจาย แม่ของมันจะตะแคงลำตัวแล้วโอบลูกให้เข้ามาอยู่ในอ้อมอกโดยขดตัวเป็นวงกลม นั้นย่อมหมายความว่า หากประเทศรามัญสามารถปกครองดูแลประชากรราษฎร์ได้เหมือนตะขาบแล้วไซ้ รามัญประเทศก็จะเจริญรุ่งเรือง และอยู่ต่อไปอีกยาวนานด้วยความร่มเย็นเป็นสุข

๒. ทางธรรม กล่าวว่าทุกส่วนของตัวตะขาบนั้น คนมอญจะตีความออกมาเป็นปริศนาทั้งสิ้น นับตั้งแต่ลำตัวจากหัวถึงหางมี ๒๒ ปล้อง ขาทั้งสองข้างนับได้ ๒๐ คู่ คือ ๔๐ ขา มีหนวด ๒ เส้น มีหาง ๒ หาง มีเขี้ยว ๒ เขี้ยว มีตา ๒ ข้าง กล่าวโดยละเอียดได้ดังนี้

๒.๑ หนวด ๒ เส้น ได้แก่ ธรรมที่มีอุปการะมาก ๒ อย่าง คือ

- สติ คือ ความระลึกได้
- สัมปชัญญะ คือ ความรู้ตัว

๒.๒ หาง ๒ หาง ได้แก่

- ขันติ คือ ความอดกลั้น-อดทน
- โสรัจจะ คือ ความเสงี่ยมเจียมตัว

๒.๓ เขี้ยว ๒ เขี้ยว ได้แก่

- หิริ คือ ความละอายแก่ใจที่ทำชั่ว
- โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวเมื่อทำบาป

๒.๔ ตา ๒ ข้าง หมายถึง บุคคลที่หาได้ยาก ๒ ประเภท คือ

- บุพการี คือ บุคคลผู้ทำอุปการะมาก่อน
- กตัญญูทเวที คือ บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้ว เราทำตอบแทนท่าน

๒.๕ ลำตัวมี ๒๒ ปล้อง ได้แก่

- สติปัญญา ๔
- สัมมปธาน ๔
- อิทธิบาท ๔
- อินทรีย์ ๕
- พละ ๕

อธิบาย

สติปัญญา ๔ ได้แก่

๑. สติกำหนดพิจารณากายเป็นอารมณ์ กายนี้สักว่ากาย ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียกว่า กายานุปัสสนา

๒. สติกำหนดพิจารณา ทุกข์ สุข และไม่สุข ไม่ทุกข์ เป็นอารมณ์ว่า เวทนานี้สักว่าเวทนา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียกว่า เวทนานุปัสสนา

๓. สติกำหนดพิจารณาจิตที่เศร้าหมอง หรือ ผ่องแผ้ว เป็นอารมณ์ว่า จิตนี้สักว่าจิต ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียกว่า จิตตานุปัสสนา

๔. สติกำหนดพิจารณาธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศล ที่บังเกิดขึ้นกับใจเป็นอารมณ์ว่า ธรรมนี้สักว่าธรรม ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา เรียกว่า ธัมมานุปัสสนา

สัมมปธาน ความเพียร ๔ อย่าง คือ

๑. สังวรปธาน เพียรระวังมิให้บาปเกิดขึ้นในสันดาน
๒. ปหานปธาน เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว
๓. ภวานาปธาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้นในสันดาน
๔. อนुरักขนาปธาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม

อิทธิบาท ๔ คือ เครื่องทำให้สำเร็จประสงค์ ได้แก่

๑. ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น
๓. จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. วิมังสา หมั่นตรึกตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น

อินทรีย์ ๕ คือ ความสามารถหลักทางจิต ๕ ประการ ได้แก่

๑. สัทธินทรีย์ ความศรัทธา ใน [โพธิปักขิยธรรม](#)
๒. วิริยินทรีย์ ความเพียร ใน [สัมมปธาน](#)

๓. สตินทริย	ความระลึกได้ ใน <u>สติปัฏฐาน</u>
๔. สมาธินทริย	ความตั้งมั่น ใน <u>ญาณ</u>
๕. ปัญญินทริย	ความเข้าใจ ใน <u>อริยสัจ</u>

พละ ๕ คือ ธรรมที่เป็นกำลัง ได้แก่

๑. สัทธา	ความเชื่อ
๒. วิริยะ	ความเพียร
๓. สติ	ความระลึกได้
๔. สมาธิ	ความตั้งใจมั่น
๕. ปัญญา	ความรู้

๒.๖ ขาที่เป็นคู่ๆ รวมแล้วได้ ๔๐ ขา ได้แก่

- กุศลกรรมบถ ๑๐
- บุญกิริยาวัตถุ ๑๐
- นาถกรรมธรรม ๑๐
- อนุสติ ๑๐

อธิบาย

กุศลกรรมบถ ๑๐ จัดเป็น

กายกรรม ๓ อย่าง ได้แก่

สัตว์ให้ตกลง
ของ ๆ คนอื่น
ผิดในกาม	๑. ปาณาติปาตา เวรมณี	เว้นจากการทำชีวิต
	๒. อทินนาทานา เวรมณี	เว้นจากการขโมย
	๓. กาเมสุมิจฉารรา เวรมณี	เว้นจากการประพฤติ

วจีกรรม ๔ อย่าง ได้แก่

๔. มุสาวาทา เวรมณี	เว้นจากพูดเท็จ
๕. มิสุนาย วาจย เวรมณี	เว้นจากการพูดส่อเสียด
๖. ผรุสสาย อจาย เวรมณี	เว้นจากการพูดคำหยาบ
๗. สัมผัปปลาปา เวรมณี	เว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

มโนกรรม ๓ อย่าง ได้แก่

๘. อนภิชชา	ไม่โลภอยากได้ของเขา
๙. อพยาบาท	ไม่พยาบาทปองร้ายเขา

๑๐. สัมมาทิฐิ

เห็นชอบตามทำนอง

ครองธรรม

บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ

๑. ทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
๒. ศีลมัย	บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย	บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
๔. อปจายนมัย	บุญสำเร็จด้วยการถ่อมตนต่อผู้ใหญ่
๕. เวชยาวัจจมัย	บุญสำเร็จด้วยการชวนชวนในกิจ

ที่ชอบ

๖. ปัตติทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
๗. ปัตตานุโมทนามัย	บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญ
๘. รัชมัสสวณมัย	บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
๙. รัชมัสสเทศนามัย	บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม	บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ตรง

นาถกรณธรรม ๑๐ คือ ธรรมทำที่พึง ๑๐ อย่าง คือ

๑. ศีล	รักษา กาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย
๒. พากุสัจจะ	ความเป็นผู้สดับตรับฟังมาก
๓. กัลยาณมิตตตา	ความเป็นผู้มีเพื่อนที่ดีงาม
๔. โสวจิตตตา	ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
๕. กิงกรณียะสุ ทักขตา	ความขยันเอาใจใส่ในกิจของเพื่อน ภิกษุ

สามเณร

๖. รัชมกามตา	ความใคร่ในธรรมที่ชอบ
๗. วิริยะ	ความเพียรเพื่อละความชั่ว
๘. สันโดษ	ความยินดีด้วยผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่นั่ง

ที่นอน หยูกยา ตามมีตามเกิด

๙. สติ	จำการที่ได้ทำคำที่ได้พูดมาแล้ว

แม้จะเป็นเวลานาน

๑๐. ปัญญา	รอบรู้ในกองสังขารตามเป็นจริงอย่างไร

อนุสติ ๑๐ คือ อารมณ์ควรระลึก ได้แก่

๑. พุทธานุสติ	ระลึกถึงพระมหากุรัตนาคูณ

ในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. รัชมานุสติ	ระลึกถึงคุณของพระธรรม

๓. สังฆานุสติ	ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์
๔. สัตถานุสติ	ระลึกถึงศีลของตนเสมอ
๕. จาคานุสติ	ระลึกถึงทานที่ตนได้บริจาคแล้ว
๖. เทวตานุสติ	ระลึกถึงคุณที่ทำบุคคลให้เป็นเทวดา
๗. มรณสติ	ระลึกถึงความตายที่จะมาถึงตน
๘. กายคตาสติ	ระลึกถึงทั่วไปในกายให้เห็นว่า ไม่งาม

นำเกลียด โสโครก

๙. อานาปานสติ	ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก
๑๐. อุปสมานุสติ	ระลึกถึงคุณพระนิพพาน ซึ่งเป็นที่

ระงับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง

อนึ่ง ความเป็นมาของธงตะขาบที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ก็เพื่อเป็นการบูชา เถลิงฉลอง เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จกลับมาจากดาวดึงส์เทวโลก ดังนั้นการบุญการกุศลใด ๆ ที่ทำขึ้นเพื่อเป็นการฉลองแล้ว คนมอญก็จะใช้ธงตะขาบเป็นสัญลักษณ์ในการบูชาพระรัตนตรัยเสมอ ซึ่งจะมีขนาดต่าง ๆ กัน ตามที่เห็นสมควร เช่น งานบวช งานฉลองกระดูก ฉลองพระ ฉลองโบสถ์ ฉลองศาลา ฯลฯ เป็นต้น ดังจะกล่าวถึงกระบวนการทำธงตะขาบต่อไป

๔.๔ กระบวนการทำธงตะขาบ

สำหรับการทำธงตะขาบในปัจจุบันมี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. การทำธงตะขาบแบบดั้งเดิม คือ ใช้กระดาส (ทำตัว) / ใช้ผ้า (ทำตัว) / กระดาสว่าวสีต่าง ๆ กระดาสสีเงินสีทอง / ดอกไม้พลาสติก (ทำนม) (ดังจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป)
๒. การทำธงตะขาบแบบประยุกต์ คือ การนำวัสดุที่ให้พระนำกลับมาใช้เพื่อประโยชน์ เช่น เสื่อพลาสติก (ใช้ทำตัวตะขาบแทนผืนผ้า), ซ้อนสั้น (ใช้ทำนมตะขาบแทนกระดาส/ดอกไม้แห้ง)

วัสดุ - อุปกรณ์ในการทำธงตะขาบแบบประยุกต์

๑. ไม้ไผ่สำหรับทำโครง (หมวด หัว และลำตัว)
๒. กาวแป้งเปียกหรือกาวลาเท็กซ์
๓. กระดาสแก้วสีต่าง ๆ
๔. กระดาสอังกฤษสีเงิน สีทอง และสีแดง
๕. กรรไกร
๖. มีด
๗. กระดาสทราย
๘. ผ้า หรือ เสื่อพลาสติก (สำหรับทำตัวตะขาบ)
๙. ดอกไม้สดหรือแห้ง หรือดอกไม้พลาสติก หรือดอกกรักพลาสติก

ซ็อนสเดนเลสสัน (สำหรับทำนมตะขาบ)

๑๐. ค่ายเบอร์ ๘ หรือ เชือกไนลอน

๑๑. เข็ม หรือ ลวด

๑๒. ลูกปัด

๑๓. บัตรกระดาษหรือพวงมโหตร และซ็อน (ดินตะขาบ)

๑๔. เส้นผม กระจก หวี แป้งผัดหน้า และผ้าเช็ดหน้า (สำหรับผูกห้อยที่ปากตะขาบ)

วิธีการทำธงตะขาบ (แบบดั้งเดิม)

ใช้ผ้าแดงขนาดหน้าผากกว้าง ๕ คืบ ๖ คืบ ความยาวประมาณ ๕ เมตร แล้วแต่ความเหมาะสมของเสาด้วย หัวผ้าทั้งสองข้างเย็บเข้าหากัน เอาขนาดไม้รวกทั้งลำที่ตัดยาวกว้างกว่า หน้าผ้า ประมาณข้างละ ๑ คืบ สอดใส่เข้าไปได้ เสร็จแล้วเอาเชือกมาขนาบกับริมผ้าทั้งสองข้าง เอาริมผ้าแดงหุ้มเชือกแล้วเอาเข็มเย็บติดกันให้ตลอดทั้งสองข้างถึงหัวท้าย แล้วเอาไม้รวกหรือไม้ไผ่ผ่าเป็นซีก ๆ ขนาดกว้างประมาณ ๒ เซนติเมตร ยาวกว่าหน้าผ้าข้างละ ๑ คืบ เช่นกัน เพื่อเอาไว้ติดธงขาว จำนวน ๑๐ คู่ เอาไม้มาพันผ้าแดงเข้าทั้งหมด เสร็จแล้ววางเป็นคู่ ๆ ห่างกันประมาณ ฝ่ามือหรือ ๕ นิ้ว แบ่งช่องให้ได้ ๕ ช่องไม่ว่าจะได้ ๑๐ คู่พอดี เท่ากับเป็นขาตะขาบได้รวมทั้ง ๒ ข้าง ๔๐ ขาพอดี ทั้งนี้ไม่นับหัวและหาง เอาเข็มเย็บผ้าแดงกับไม้ที่พันผ้าแดงให้ติดกันทั้งหมด ส่วนหัวและหางนั้นโดยมากเขาจะสานเป็นแบบตะกร้อ ขอบแบบกระดิ่ง คัดโค้งให้คล้าย ๆ กับรูปหัวตะขาบ เอาผ้าแดงเย็บหุ้มด้านหัวตอนบน ส่วนตอนล่างที่เป็นส่วนหางจะหุ้มด้วยผ้าสีขาวเหมือนกันทั้งหัวและหางตามช่อง ช่องทั้ง ๕ ช่องนั้น เขาเป็นรูยาวให้เศษผ้าห้อยติดอยู่ช่องละ ๕ รูรวม ๕ ช่องจะได้ ๔๕ รูเท่ากับพรรษาของพระพุทธเจ้า ๔๕ พรรษานั้นเอง ส่วนนอกจากนั้นจะเป็นการประดิษฐ์ตกแต่งสุดแล้วแต่เห็นเหมาะสม เพื่อความสวยงามและศิลปะของหมู่บ้านจะคิดประดิษฐ์ลวดลายทำกัน แต่โครงสร้างทั้งหมดควรจะทำให้เหมือนกันทุก ๆ หมู่บ้าน

การทำธงตะขาบนี้ไม่ใช่เอาไปให้พระท่านทำ แต่ประชาชนต้องทำกันเอง โดยมีหัวหน้าหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่ที่ผู้คนนับถือเป็นผู้จัดการบอกบุญให้ทั่ว ๆ ไป ใครมีเข็มมีด้ายเอามาช่วยเย็บทำกันที่หน้าบ้านหรือที่ว่างของหมู่บ้านนั้นแหละ ปลุกปะรำเจ้านั่งเย็บกันไปคุยกันไปสนุกสนานด้วยได้บุญด้วย ถ้าที่หมู่บ้านแต่ละบ้านไม่มีจริง ๆ แล้ว ก็ต้องอาศัยเอาที่วัดทำพิธีกันก็ได้ โบราณที่เขาทำกันมาและเล่าต่อ ๆ กันมาว่าใช้ลานที่เป็นศูนย์กลางหมู่บ้านดังกล่าว ปลุกเป็นโรงพิธีเข้าปักหลักหัวท้ายจึงผ้าธงไว้ เมื่อหลังสงครามวันไหนที่เห็นว่าเหมาะสม ก็อาราธนาพระไปเจริญ พระพุทธมนต์เย็น รุ่งขึ้นเช้าชาวบ้านจะมาทำบุญตักบาตรข้าวขันแกงโลกันทุกครอบครัว ถวายภัตตาหารเช้า ทำบุญกรวดน้ำเสร็จแล้วประพรมน้ำพระพุทธมนต์ (ภาษามอญพูดว่า สะได๊ดเหล่แห่ง่อปลานออนตะราย) คือ สวดมนต์เป็นการปิดเสนียดจัญไรในหมู่บ้านด้วย และด้วยอำนาจบารมีของธงตะขาบนี้จะได้นำโชคนำชัย ความผาสุกสวัสดิมาสู่ทุกคนในหมู่บ้าน นอกจากนั้นสุภาพบุรุษก็ดีสุภาพสตรีก็ดียังตัดผมของตัวเอง เอาไปผูกติดไว้ที่หางตะขาบคนละ ๒-๓ เส้น เพื่อเป็นพุทธบูชาด้วย เพราะผมของเราอยู่สูงที่สุดของร่างกาย แล้วด้วยจิตใจที่ศรัทธา

เชื่อมั่น จึงตัดเอาผมของตนเองที่สูงที่สุด เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าและปรารธนาเอา เช่น นางวิสาขา ปรารธนาว่าเกิดชาติหน้าขออย่าให้ผมหงอกขาวอะไรอย่างนี้เป็นต้น และเป็นการต่ออายุให้ยืนยาวสุดแต่ ปรารธนาเถิด

จากนั้นพอดตกบ่าย ๆ หนุ่มสาวที่นัดกันไว้ก็จะมารวมกันช่วยแห่ธงตะขาบออกไปวัดกัน เป็นขบวน แห่ สุดแล้วแต่หมู่บ้านไหนจะจัดเพื่อความสวยงามสนุกสนานในเทศกาลสงกรานต์ ก็จัดเอาแถวมา บรรเลง กลองยาว ฟ้อนรำอะไรก็ได้ เพื่อความสวยงามในขบวนแห่ สาว ๆ ก็จะแต่งตัวแบบมอญ มาช่วย ถือธงตะขาบข้างละ ๑๐ คน ผู้ชายอยู่หัวท้ายข้างละคน ต่อจากนั้นจะเป็นการแห่อะไรที่จะเพิ่มเข้ามาใน ขบวนก็ได้ เช่น แห่นก แห่ปลา ถือว่าเป็นของปล่อยความทุกข์ทรมานที่สัตว์ทั้งหลายได้รับ ให้เขา เหล่านั้นไปสู่อิสระความสุขตามประสาของเขา ตามธรรมชาติของเขา เป็นการปล่อยนกปล่อยปลาสะเดาะเคราะห์ไปในตัวด้วยเป็นบุญทั้งนั้น

เมื่อถึงวัดแล้วจะชิงธงตะขาบไว้กับศาลาวัด พระสงฆ์ท่านจะลงมานั่งในศาลาวัดทั้งหมด แล้ว พระสงฆ์ท่านก็จะนำสายสิญจน์มาวางรอบธงตะขาบ ทำพิธีถวายผ้าป่าก่อน ต่อด้วยการถวาย ธงตะขาบ และผู้นำจะต้องกล่าวนำ คำบูชาธงตะขาบนี้ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก่อนทุก ๆ ครั้งไป

กล่าวคำบูชา “ว่าดังนี้”

ตั้งนะโม ๓ จบแล้วว่า

คำบูชาพระพุทธเจ้าด้วยธงตะขาบ

อิมัง สะตะปะทีระขัง อุตสาหะกัตถุญฺญายะ กุสะละสัททะ สามัคคีเม นะโต อัมहेหิ กะตายะ อิมายะ ปะทีปะชาละปุบผะ ฐปะสะตะปะทีระชายะ ปุเชมะ เจวะ อัมหากัง ประมะสัตถุโน สัมมาสัม พุทธัสเสวะ เทวานัง รัมมานัง สังฆานัญจะ อัมหากัง สะระเนหิ อะภิปุชะยามิ จะ ชินะ สีสัมมา สัมพุทธะปุชายะ อิมัสสะมิง อาวาเส หังสะถัมภัง อุตสาปิทายะ ตัสสาณูภาเวนะ ทะนะสีละ รักขะภาวะ นา ทิปุญฺญะพะลัง อิมัสสะมิง โอภาเสกะตัง สัพพะทุกขัง สัพพะโสกัง สัพพะโรกัง สัพพะภะยัง สัพพะ อิตัง วิรูปายะ สังวัตตะตุ เตสัพพะภะยา อัมหากัง คาเมหิ วิวัชขันตุ เอเตนะ จัจจะวัชเชนะ สุขัญญะจะ โสคติ จะ นิจจะกาลัง ะวันตุโน ยาวะ นิพพานาธิคะมายะ อะนาคะเต กาละ.....

คำแปล

ปวงข้าพเจ้าขอสักการะบูชา ด้วยแสงประทีป ดอกไม้ รูปเทียน และธงตะขาบนี้ ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ร่วมมือ เป็นกุศลศรัทธาสามัคคี จัดทำธงตะขาบผืนนี้ขึ้นด้วยความอุตสาหะกัตถุญ น้อมนำมา บูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นบรมครูของพวกเราทั้งหลาย และเทพยดาทั้งหลาย พระ ธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า ว่าเป็นที่พึ่งของพวกข้าพเจ้า ขออำนาจบารมีแห่งธงตะขาบ ที่พวกข้าพเจ้าได้นำขึ้น สู่เสาหงส์ที่เป็นหลักชัยอยู่ในอาวาสนี้ เพื่อบูชาพระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้า ขอบุญกุศลที่พวกข้าพเจ้าได้ กระทำแล้วในโอกาสนี้ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา พร้อมทั้งการบูชาด้วยธงนี้ จงมาเป็นดบะ

พลวปัจจัยให้มวลข้าพเจ้ามีความสุขกาย สุขใจ กำจัดสารพัดสัพพะทุกข์ สัพพะโศก สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร สัพพะภัยนานา ให้หมดไปจากหมู่บ้าน ของพวกข้าพเจ้าโดยถ้วนทั่วทุก ครั้วเรือน ขอความสุข ความสวัสดิ มีชัย ชนะหมู่มารทั้งหลาย จงบังเกิดแก่ข้าพเจ้า ตราบเท่าถึงซึ่งพระ นิพพาน ในอนาคตกาลโน้นเทอญ.....

ประกาศกล่าวคำขอมาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ “ว่าดังนี้”

วันทามิ ภันเต อาราม พัทธเสมายัง โพธิรุกขัง เจติยัง สัพพะเมโทสัง ขะมะละเม ภันเต อุกาสะ พุทฺธังขะมามิ ธัมมังขะมามิ สังฆังขะมามิ.....

เสร็จแล้วชักธงขึ้นสู่ยอดเสาได้เลย (ถ้ามีพระสงฆ์อยู่-สวดชัยมงคลคาถาด้วย)

เมื่อกล่าวคำบูชาเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มชักธงนั้นขึ้นสู่ยอดเสาหงส์ ขณะที่ชักนั้นพระสงฆ์ ทั้งปวงก็จะสวดชัยมงคลคาถาไปด้วยจนเสร็จพิธี พวกแถววง กลองยาว ก็เริ่มบรรเลงเพลงมหาฤกษ์-มหาชัยกันไป เพื่อความสวัสดิมีชัยในโอกาสกาลนี้ด้วย ส่วนพวกนก ปลาที่แห่เข้าขบวนมานั้น ก็เริ่มปล่อยลงสู่บ่อ สระ หรือคลองเป็นระยะ ๆ ต่อไป ส่วนนกก็เปิดกรงให้เขาบินขึ้นสู่ท้องฟ้าไปสู่อิสรภาพของเขาโดยปราศจากความเบียดเบียนกัน

๔.๕ กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบตามทฤษฎีระบบ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาวิเคราะห์โดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ในภาพรวม โดยอาศัยทฤษฎีระบบ (Systems Theory) สามารถกล่าวได้ว่ากระบวนการสืบสานประเพณีแห่ง ตะขาบของเทศบาลตำบลพินานั้น ซึ่งหมายรวมทุกอย่างในขั้นตอนของกระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพินา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา นับตั้งแต่ข้อมูล ที่ใช้เพื่อศึกษาถึงความสำคัญของประเพณีแห่งตะขาบ วิธีการถ่ายทอด ไปจนถึงผลผลิตที่ออกมาเป็นรูปธรรมหรือการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นไว้ รวมไปถึงการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวไทยเชื้อสายรามัญไว้สืบไป โดยมีองค์ประกอบ ๔ ส่วน ดังนี้

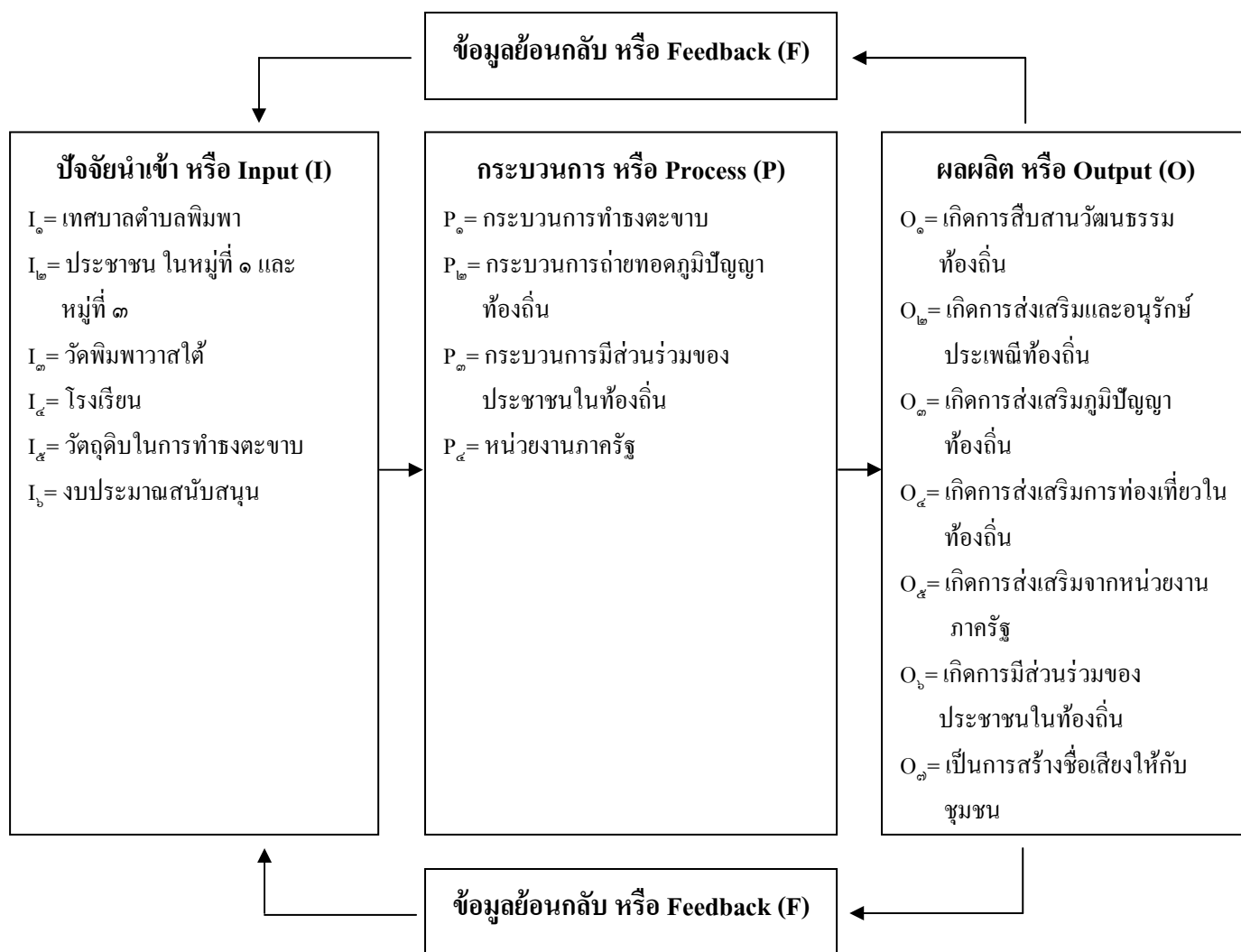
๑. ปัจจัยนำเข้า หรือ Input (I) ประกอบด้วยทรัพยากรมนุษย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัตถุดิบ งบประมาณสนับสนุน และข้อมูลที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไว้

๒. กระบวนการ หรือ Process (P) ประกอบด้วย กระบวนการและวิธีการจัดการ รวมไปถึงความร่วมมือของคนในท้องถิ่นเพื่อเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าเป็นผลผลิต

๓. ผลผลิต หรือ Output (O) ประกอบด้วย การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และรวมไปถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

๔. การป้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและผลลัพธ์เกี่ยวกับกิจกรรมองค์กร

จากทฤษฎีระบบจะได้แนวคิดเชิงระบบจากการทำวิจัย ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลพิมพา ชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา หมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๓ ชาวไทยเชื้อสายรามัญที่ทำทรงตะขาบ และรองเจ้าอาวาสวัดพิมพาวาส (ใต้) รวมถึงประชาชนที่เข้าร่วมงาน ได้คุณภาพ

ภาพที่ ๖ ทฤษฎีเชิงระบบของกระบวนการสืบสานประเพณีแห่ทรงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา

อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากภาพที่ ๖ สามารถแสดงปัจจัยนำเข้า หรือ Input (I) กระบวนการ หรือ Process (P) และผลผลิต หรือ Output (O) ของกระบวนการสืบสานประเพณีแห่ทรงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีรายละเอียดของแต่ละระบบ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยนำเข้า หรือ Input (I)

I_0 = เทศบาลตำบลพิมพา

จากการสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลพิมพาในภาพรวม กล่าวว่า กระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เริ่มต้นมาจากวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายรามัญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณ วัดพิมพาวาส (ใต้) ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมาจาก จังหวัดสมุทรปราการ ประชาชนส่วนใหญ่นิยมทำธงตะขาบจะอยู่ในหมู่ ๓ และหมู่ ๔ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายรามัญ โดยประเพณีแห่ธงตะขาบนี้ได้จัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์คือ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ – ๑๕ เมษายน ของทุกปี จนเป็นการสืบสานงานหัตถกรรมอันแสดงถึงความละเอียดอ่อน โดยสอดแทรกหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้าไปเพื่อให้ลูกหลานของชาวไทยเชื้อสายรามัญนั้นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณีอันดีงามนี้ และเพื่อแสดงออกถึงความสามัคคีในชุมชน ชาวรามัญให้ยึดถือปฏิบัติกันต่อไป นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าจะทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ได้ขึ้นสวรรค์

ทั้งนี้มีความเชื่อว่า เมื่อครบ ๑ ปี จะต้องจัดทำธงตะขาบแห่ไปถวายที่วัด เพื่อบูชาสิ่งที่ เคารพสักการะ เช่น พระพุทธรูปเจ้า บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และจะพบว่าในปัจจุบันชาวเทศบาลตำบลพิมพา ได้นำธงตะขาบมาใช้เก็บกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ คือ ศาลเจ้าพ่อช้างพัน ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทยเชื้อสายรามัญ เมื่ออธิษฐานสมปรารถนาแล้วจะนำธงตะขาบมา ร่วมถวายด้วย ดังนั้นเทศบาลตำบลพิมพาจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณในการ จัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามนี้ไว้สืบไป และยังได้แนะนำให้คณะผู้วิจัยได้รู้จักกับคุณลุงสุริน ผลศิริ ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญที่มีความรู้ในเรื่องของประเพณีแห่ธงตะขาบและสามารถให้ข้อมูลที่ประโยชน์กับผู้วิจัยเป็นอย่างดี โดยจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

I_1 = ประชาชนในหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๓

จากการสัมภาษณ์ คุณลุงสุริน ผลศิริ อายุ ๗๓ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ให้ข้อมูลว่า ประเพณีแห่ธงตะขาบนั้นเป็นประเพณีอันดีงามของชาวยุโรปที่ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เนื่องจากตนเองเป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญจึงได้เห็นประเพณีแห่ธงตะขาบนี้มาตั้งแต่เด็ก เพราะชาวยุโรปมีความเชื่อว่าเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและระลึกถึงบ้านเมืองของตนเองเมื่อครั้งยังคงรุ่งเรืองอยู่นั้น โดยมีการสอดแทรก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในอวยะทุกส่วนของตัวตะขาบนั้น เพื่อเป็นการเตือนสติลูกหลาน นอกจากนี้ยังมีการละเล่นต่าง ๆ ของชาวยุโรป เช่น การเล่นมอญซ่อนผ้า และการเล่นสะบ้า เป็นต้น ซึ่งในสมัยก่อนนั้นจะนิยมเล่นกันมากในช่วงสงกรานต์ของงานประเพณีแห่ธงตะขาบ เพราะเป็นช่วงเวลาที่หนุ่มสาวจะได้พบปะพูดคุยกันและสามารถถูกเนื้อต้องตัวกันได้ แต่เนื่องจาก ยุคสมัยมีความเปลี่ยนแปลงไปเกิดการทะเลาะกันในกลุ่มวัยรุ่นในการเล่นต่าง ๆ จึงได้หายไปจน ไม่ค่อยมีให้เห็นกันแล้ว ยังคงมีแต่การเล่นน้ำสงกรานต์ การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และการทรงน้ำพระกันตามปกติเท่านั้น คุณลุงสุรินยังบอกอีกด้วยว่าชาวยุโรปจะนับถือผี โดยมีศาลาร่วมใจไทย

– มอญ ที่ประกอบด้วย ศาลเจ้าพ่อหนุ่ม ศาลเจ้าพ่อช้างพัน และศาลเจ้าพ่อแก่ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวรามัญในตำบลพิมพา รวมทั้งใช้เป็นศูนย์รวมในการตั้งขบวนแห่ธงตะขาบโดยการนำธงตะขาบมาถวายแก่ศาลเจ้าพ่อทั้งสามก่อนที่จะแห่ธงตะขาบนี้ไปที่วัด รวมถึงผู้ที่แต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว เมื่อครบ ๑ ปี จะต้องนำธงตะขาบมาถวายกับศาลเจ้าพ่อทั้งสาม (หรือ เรียกว่า การส่งช้าง) เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ทั้งนี้คุณลุงสุรินยังได้แนะนำให้รู้จักกับผู้ที่ทำธงตะขาบ และแนะนำให้ไปหาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับรองเจ้าอาวาส วัดพิมพาวาส (ใต้) โดยจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

จากการสัมภาษณ์ คุณยายสมญา สายบัวทอง คุณจาร์ส เชิดชู และครอบครัว อยู่บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ทำธงตะขาบ ได้ให้ข้อมูลว่า คุณยายสมญาได้รับองค์ความรู้ในการทำธงตะขาบนั้นมาจากบรรพบุรุษเป็นการสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ซึ่งการทำธงตะขาบนั้นจะใช้เวลาประมาณ ๑ วัน ต่อ ๑ ตัว ขึ้นอยู่กับขนาดของธงตะขาบแต่ละตัว หรืออาจจะใช้เวลามากกว่านั้น แต่ปัจจุบันคุณยายสมญาไม่ได้เป็นผู้ทำธงตะขาบแล้วเนื่องจากอายุมากขึ้น ยังคงมีแต่คุณจาร์สที่เป็นผู้ทำธงตะขาบ

จากการสัมภาษณ์ คุณจาร์ส เชิดชู ได้ให้ข้อมูลว่า ได้รับองค์ความรู้ในการทำธงตะขาบมาจากบรรพบุรุษเช่นกัน ปัจจุบันก็ยังเป็นผู้ที่ทำธงตะขาบและสืบทอดวิธีการทำธงตะขาบที่ละเอียดอ่อนแบบดั้งเดิมได้อย่างสวยงามมาก โดยถือว่าเป็นบุคคลหลักในการทำธงตะขาบของชาวไทยเชื้อสายรามัญในตำบลพิมพาเลยก็ว่าได้ คุณจาร์สได้กล่าวว่าการทำธงตะขาบนั้นต้องมีความละเอียดมากซึ่งธงตะขาบแบบดั้งเดิมนั้นจะใช้ผ้าเป็นวัสดุหลักในการทำ และวัสดุที่นำมาใช้ในการทำธงตะขาบนั้นเป็นวัสดุที่หาซื้อได้ในท้องถิ่น ในสมัยก่อนนั้นชาวบ้านจะใช้วิธีการบอกบุญเรียไรเพื่อนำเงินที่ได้มาซื้อวัสดุในการทำธงตะขาบ และจะใช้ลานกลางบ้านหรือสถานที่ที่สามารถมาร่วมกันทำธงตะขาบได้ แต่ในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลพิมพา ตัวละประมาณ ๓,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ บาท เนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ที่สามารถทำธงตะขาบได้น้อยมาก ทางเทศบาลตำบลพิมพาจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณให้ทุกหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลพิมพา ได้จัดทำธงตะขาบมาหมู่บ้านละ ๑ ตัว เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีอันดีนี้ไว้ไม่ให้สูญหาย จนเกิดการประยุกต์โดยใช้วัสดุอื่นแทน คือ “เสื่อ” ที่ใช้ทำเป็นตัวตะขาบ และ “ซ็อน” ใช้ทำเป็นนมตะขาบ เป็นการทำธงตะขาบแบบประยุกต์เพื่อสามารถนำวัสดุนั้นไปใช้ประโยชน์ได้อีก และคุณจาร์ส ได้กล่าวว่า ตนเองจะเป็นผู้ที่ทำธงตะขาบแบบดั้งเดิมเป็นหลักเพราะอยากให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของธงตะขาบตามแบบโบราณจริง ๆ ส่วนในหมู่บ้านอื่นนั้นจะเป็นธงตะขาบแบบประยุกต์ และวันสงกรานต์ของทุก ๆ ปี ชาวไทยเชื้อสายรามัญและนักท่องเที่ยวก็จะได้เห็นความสวยงามของธงตะขาบที่แต่ละหมู่บ้านได้ทำมาให้ดูกัน

จากการสัมภาษณ์ คุณสุรพล ชาวหงษา อยู่บ้านเลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้กล่าวว่า ตนเองเคยเป็นหนึ่งในผู้ที่เคยทำธงตะขาบด้วยแต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปมีเขตอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมายหนุ่มสาววัยทำงานเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

กันเป็นจำนวนมากทำให้ความสนใจมีน้อยลงไปบวกกับอายุที่มากขึ้นจึง ไม่ได้ทำธงตะขาบแล้ว แต่ก็ยังคงมีส่วนในการให้คำแนะนำกับผู้ที่ยังสามารถทำธงตะขาบได้ คุณสุรพล ได้กล่าวอีกว่า การทำธงตะขาบนั้นต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและมีความรู้อย่างลึกซึ้ง ในการทำธงตะขาบ เพราะต้องอาศัยความอดทนที่สูงมากเนื่องจากเป็นงานที่ละเอียดอ่อนผู้ที่ทำจะต้องเอาใจใส่และมีความตั้งใจในการทำธงตะขาบ เพราะธงตะขาบที่ทำนั้นเปรียบเสมือนตัวแทนทางความเชื่อของชาวมอญที่สอดแทรกคติธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ให้ลูกหลานชาวมอญ ได้ยึดถือปฏิบัติกันมา และแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของคนในชุมชนอีกด้วย

I_๓ = วัดพิมพาวาสใต้

จากการสัมภาษณ์ ท่านพระครูวิจารณ์สมณคุณ รองเจ้าอาวาสวัดพิมพาวาส (ใต้) ตามที่ คุณลุงสุรินได้แนะนำนั้น ท่านพระครูวิจารณ์สมณคุณ ได้ให้ข้อมูลว่า แต่เดิมวัดพิมพาวาส (เหนือ) และวัดพิมพาวาส (ใต้) นั้นเป็นวัดเดียวกันแล้วได้แยกออกจากกันในภายหลัง ท่านพระครูวิจารณ์สมณคุณ กล่าวว่า ชาวไทยเชื้อสายรามัญจะนำธงตะขาบมาถวาย ทั้งวัดพิมพาวาส (เหนือ) และวัดพิมพาวาส (ใต้) ในวันสงกรานต์ของทุกปี เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งทรงน้ำพระในวันสงกรานต์เพื่อความเป็นสิริมงคล แก่ตนเองและครอบครัว และท่านยังได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและที่มาของประเพณีแห่ธงตะขาบ โดยเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายรามัญให้ลูกหลานได้ยึดถือปฏิบัติ

I_๔ = โรงเรียน

โรงเรียนวัดพิมพาวาสเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมวันสงกรานต์ของเทศบาลตำบลพิมพาเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของเยาวชน รวมถึงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนและเยาวชนในท้องถิ่นได้ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีไว้และยังเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สามารถเข้ามาขับเคลื่อนกระบวนการสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบได้อีกด้วย

I_๕ = วัตถุดิบในการทำธงตะขาบ

วัตถุดิบที่ใช้ในการทำธงตะขาบ เช่น ไม้ไผ่ สามารถหาได้ในชุมชน แต่วัตถุดิบชิ้นอื่น ๆ ยังคงต้องหาซื้อ เช่น ผ้า กระดาษแก้ว กระเจ๊ก หวี แป้ง ดอกไม้พลาสติก เชือก เข็ม ด้าย ลูกปัด เสื่อ ช้อน และวัตถุดิบอื่น ๆ

I_๖ = งบประมาณสนับสนุน

แต่เดิมนั้นใช้วิธีการบอกบุญเรื่อย ๆ แต่ปัจจุบันได้มีการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลพิมพา ตะขาบ ๑ ตัว จะใช้งบประมาณ ประมาณตัวละ ๙,๐๐๐ – ๘,๐๐๐ บาท หรือขึ้นอยู่กับขนาดของธงตะขาบ

กระบวนการ หรือ Process (P)

P_๑ = กระบวนการทำธงตะขาบ

จากปัจจัยนำเข้าดังกล่าวนำไปสู่กระบวนการทำธงตะขาบของชาวไทยเชื้อสายรามัญใน เขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งเทศบาลตำบลพิมพาได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้กับผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทำธงตะขาบ โดยนายจำรัส เชิดชู ผู้มีความรู้ในการทำธงตะขาบแบบดั้งเดิม ที่ได้รับการถ่ายทอดวิธีการทำ ธงตะขาบมาจากบรรพบุรุษ รวมทั้งสามารถถ่ายทอดความรู้ในการทำธงตะขาบให้กับชาวไทยเชื้อสายรามัญและผู้สนใจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีการทำธงตะขาบแบบประยุกต์ ซึ่งใช้วัสดุที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ ทั้งนี้สามารถศึกษาได้จากหัวข้อ ๔.๔ กระบวนการทำธงตะขาบตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

P_๒ = กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ คุณลุงสุริน ผลศิริ ชาวไทยเชื้อสายรามัญผู้มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีแห่ ธงตะขาบ จะเห็นได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายรามัญนั้นอาศัยวิธีการสืบทอดโดยการสังเกต จดจำ และยึดถือปฏิบัติตามบรรพบุรุษต่อ ๆ กันมาเป็นการสั่งสมความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษไว้ให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตาม

จากการสัมภาษณ์คุณยายสมญา สายบัวทอง และคุณจำรัส เชิดชู ก็มีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่นเดียวกัน คือ ใช้วิธีการสังเกต จดจำ และปฏิบัติตามบรรพบุรุษ เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมอันเก่าแก่มาไว้ให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายรามัญได้เห็นและสัมผัสจนก่อให้เกิดความหวงแหนประเพณีแห่ธงตะขาบที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายรามัญนี้ไว้ให้คงอยู่ต่อไปเพื่อเป็นการระลึกถึงบรรพบุรุษและชาตบ้านเมืองของตนในสมัยที่เคยรุ่งเรือง

P_๓ = กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ร่วมงานประเพณีแห่ธงตะขาบกับชาวไทยเชื้อสายรามัญในเขตเทศบาลตำบลพิมพาและได้สัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมนี้ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐและประชาชนผู้มาร่วมงาน จะเห็นได้ว่า เทศบาลตำบลพิมพาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความสามัคคีของคนในชุมชน และนอกจากจะสนับสนุนงบประมาณแล้วยังสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์งานหัตถกรรมที่ละเอียดอ่อนอันเป็นการสืบทอดวิธีการทำธงตะขาบที่หาชมได้ยากแล้วยังถือได้ว่าสามารถผสมผสานความร่วมมือทั้งหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่นให้หันมาร่วมกันสืบทอดประเพณีอันดีนี้ไว้สืบไป

P_๔ = หน่วยงานภาครัฐ

จากปัจจัยนำเข้า จะเห็นได้ว่า หน่วยงานภาครัฐมีส่วนช่วยในการสนับสนุนส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีมีความร่วมมือที่จะร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ธงตะขาบร่วมทั้งเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ เช่น เทศบาลตำบลพิมพา โรงเรียนในพื้นที่ วัด และประชาชนในท้องถิ่น ที่จะ

ก่อให้เกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีอันดีที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของ ชาวไทยเชื้อสายรามัญมาให้ งามหายไป

ผลผลิต หรือ Output (O)

O_๑ = เกิดการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากปัจจัยนำเข้าและกระบวนการในข้างต้น จะเห็นได้ว่า ส่งผลให้เกิดการสืบสานวัฒนธรรมและ ประเพณีท้องถิ่นได้เพราะความร่วมมือจากหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลตำบล พิมพาที่เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น โรงเรียนวัดพิมพาวาสที่ เอื้อเพื่อสถานที่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานประเพณีแห่งตะขาบ ประชาชนชาวไทยเชื้อสายรามัญที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมประเพณีแห่ง ตะขาบร่วมทำธงตะขาบเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นและประชาชนผู้สนใจทั่วไปที่ ร่วมกันสืบสานประเพณีของท้องถิ่นไว้ โดยมีวัดพิมพาวาส (ใต้) และวัดพิมพาวาส (เหนือ) ที่เป็นศูนย์รวม จิตใจให้กับประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งดีงามเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานและได้ร่วมกันสืบสาน วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

O_๒ = เกิดการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยดังกล่าวสามารถทำให้ประชาชนในท้องถิ่นและผู้สนใจทั่วไปเกิดความสนใจ เล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นเพราะความร่วมมือของทุกภาคส่วน ซึ่งจะ ส่งผลดีกับประชาชนในท้องถิ่นนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการที่จะอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้คุณลุง สุรินและครอบครัวยังได้กล่าวอีกว่ารู้สึกดีใจที่ภาครัฐให้ความสำคัญกับ การอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นนี้ไว้อีก ด้วย

O_๓ = เกิดการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า นอกจากการส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบแล้วยังส่งผลให้เกิดการส่งเสริม เรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำธงตะขาบอีกด้วย คุณยายสมญา สายบัวทอง ได้กล่าวว่าปัจจุบันมีผู้ที่มี ความรู้และสามารถทำธงตะขาบตามแบบดั้งเดิมได้มีน้อยมาก เพราะความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ เต็มไปด้วยการแข่งขัน การหารายได้มาจุนเจือครอบครัว การออกไปทำงานต่างถิ่น หรือเข้าไปเป็นแรงงาน ในภาคอุตสาหกรรมกันเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ความสนใจในการที่จะอนุรักษ์และสืบทอดการทำธง ตะขาบน้อยลงไป คุณจรัส เชิดชู ยังได้กล่าวอีกด้วยว่า การทำธงตะขาบเป็นงานที่ไม่ได้เป็นอาชีพที่ทำกัน ประจำทุกวันแต่เป็นงานที่ทำขึ้นเฉพาะในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุก ๆ ปี เท่านั้น จึงส่งผลให้มีผู้สนใจ น้อยมากเว้นแต่ลูกหลานของผู้ที่ทำ ธงตะขาบเองเท่านั้น รวมทั้งการทำธงตะขาบเป็นงานที่ค่อนข้าง ละเอียดย่อนและต้องใช้ความชำนาญในการทำและต้องมีความอดทนพอสมควร แต่ถึงอย่างไรตนก็ยังจะสืบ สานการทำธงตะขาบนี้ต่อไปเพื่อให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายรามัญได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของประเพณี อันดีและร่วมกันส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ไม่ให้งามหายไปและพร้อมที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้กับผู้ที่ สนใจอย่างเต็มที่และเต็มใจ ส่วนทางด้านคุณสุรพล ชาวหงษา ในฐานะที่ตนเคยเป็นหนึ่งในผู้ที่ทำธงตะขาบ

ได้กล่าวว่า ตนเองเคยเป็นบุคคลหนึ่งที่ทำงตชะบาในการเข้าร่วมประเพณีแห่งงตชะบามาตลอด แต่เนื่องจากตนมีอาชีพรับจ้างและไม่ค่อยมีเวลาว่างจึงได้เลิกทำงตชะบา แต่ตนก็ยังสามารให้คำแนะนำวิธีการที่ถูกต้องให้กับลูกหลานและผู้สนใจได้ โดยส่วนตัวแล้วตนมองว่าการสืบสานวิธีการทำงตชะบาซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่มีความละเอียดอ่อนนั้นค่อนข้างที่จะต้องมีความอดทนและผู้ที่ทำจะต้องได้รับการถ่ายทอดการทำมาจากบรรพบุรุษหรือผู้รู้มาเป็นอย่างดีมิฉะนั้นจะเกิดการผิดเพี้ยนไปจากเดิมเพราะงตชะบานั้นเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ เป็นตัวแทนทางความเชื่อของชาวมุสลิมที่สอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นเอกลักษณ์ของชาวมุสลิม เพราะความละเอียดและต้องใช้ความอดทนในการทำนี้เองทำให้มีผู้สนใจที่จะรับการถ่ายทอดน้อยมาก จึงเกรงว่าการทำงานหัตถกรรมชิ้นนี้จะจางหายไป ปัจจุบันความเป็นชนชาติของลูกหลานชาวมุสลิมได้ถูกกลืนหายไปมากเนื่องจากการผสมผสานกันระหว่างชนชาติจากการแต่งงานมีครอบครัวของลูกหลาน อาทิเช่น ชนชาติไทย จีน หรือชนชาติอื่น ๆ รวมถึงการรับเอาวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ จนบางครั้งอาจจะหลงลืมความเป็นชนชาติของตนไปบ้าง แต่ด้วยความรักชาติและความสำนึกในแผ่นดินไทยที่ตนและลูกหลานได้อาศัยอยู่ก็ยังคงทำให้ชาวไทยเชื้อสายมุสลิมยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีทั้งของชาวไทยและชาวมุสลิมผสมผสานกันไป แต่ถึงอย่างไรก็ตามตนเองก็ยังอยากให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาสนับสนุนในเรื่องของการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

O_๕ = เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า จากความร่วมมือของทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ วัด โรงเรียน และประชาชนในท้องถิ่นที่ร่วมกันอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบสานประเพณีแห่งงตชะบาของชาวไทยเชื้อสายมุสลิมนั้นทำให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ทำให้มีผู้สนใจเข้าร่วมงานมากยิ่งขึ้นและส่งผลให้เกิดการยอมรับของบุคคลโดยทั่วไป สิ่งสำคัญคือก่อให้เกิดความร่วมมือ ความรัก และความสามัคคีของคนในท้องถิ่นนั่นเอง

O_๕ = เกิดการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ

จะเห็นได้ว่า หน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลพินาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีแห่งงตชะบาของชาวไทยเชื้อสายมุสลิมในท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการสนับสนุนงบประมาณในการทำงตชะบาของชาวบ้านเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีอันดีนี้ให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้เกิดจากผู้นำชุมชนที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณีแห่งงตชะบาขึ้น เนื่องจากคนหนุ่มสาวในวัยทำงานจะเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันเป็นส่วนใหญ่จึงถือโอกาสในช่วงเวลาที่หนุ่มสาวกลับภูมิลำเนาเพื่อพบปะครอบครัวนี้จัดกิจกรรมการสืบสานประเพณีแห่งงตชะบาขึ้นเพราะอย่างน้อยก็สามารถทำให้คนวัยหนุ่มสาวได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณีอันเก่าแก่ของบรรพบุรุษและได้เข้ามามีส่วนร่วมประเพณีนี้อีกทางหนึ่งเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนให้ลูกหลานเกิดความตระหนักในความเป็นชนชาติชาวมุสลิม

O_๖ = เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า นอกจากหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนทั้งในเรื่องงบประมาณในการทำางตะขาบ และจัดกิจกรรมให้กับประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ถือได้ว่าผู้ที่ทำางตะขาบและประชาชนในท้องถิ่นยังมีส่วนร่วมในการร่วมกันสืบสานประเพณีท้องถิ่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้น

O_๗ = เป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

จะเห็นได้ว่า จากความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบนั้น เป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนจนเป็นที่รู้จักของคนในท้องถิ่นและผู้สนใจภายนอกได้เข้ามาสัมผัสกับกลิ่นไอแห่งวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยเชื้อสายรามัญที่นับวันจะหาได้ยากและควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

๔.๖ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ

สำหรับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ เป็นการถ่ายทอดในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ หรือ โดยทางอ้อม คือ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมาสู่ลูกหลาน ซึ่งความรู้ที่ได้รับเป็นความรู้แบบ (Tacit Knowledge) คือ เป็นความรู้ที่อยู่กับตัวบุคคลของแต่ละคน มาจากประสบการณ์ จากการศึกษาที่สั่งสมมา หรือจากพรสวรรค์ จัดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Intellectual Asset) โดยปกติแล้วจะยากต่อการแปลความหรือเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร

โดยในอดีตการทำางตะขาบนั้นจะใช้กระดาดเป็นวัสดุในการทำางตะขาบ ต่อมาได้ใช้ผ้ามาทำเป็นตัวตะขาบ แต่ในปัจจุบันได้ใช้เสื้อเป็นวัสดุในการทำเป็นตัวตะขาบ และใช้ช้อนทำเป็นนมตะขาบ เพื่อหลังจากเสร็จพิธีกรรมจะได้นำวัสดุไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

จากการสัมภาษณ์ คุณลุงสุริน ผลศิริ ผู้มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีแห่งตะขาบ ได้ให้ข้อมูลว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบนั้น จะเป็นการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาสู่ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายรามัญ โดยสอดแทรกความเชื่อและคตินิยมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของงตะขาบ เพื่อเป็นการเตือนสติให้ลูกหลานปฏิบัติตามและทำความดี

จากการสัมภาษณ์ คุณยายสมญา สายบัวทอง เป็นหนึ่งในผู้ที่ทำางตะขาบได้เล่าถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบให้ฟังว่า เนื่องจากตนเองเป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญจึงได้เห็นประเพณีแห่งตะขาบมาตั้งแต่เด็กและได้รับการถ่ายทอดวิธีการทำางตะขาบจากบรรพบุรุษและทำามาเรื่อย ๆ แต่ด้วยอายุที่มากขึ้นปัจจุบันจึงไม่ได้ทำางตะขาบแล้ว

จากการสัมภาษณ์ คุณจรัส เฑียรู หนึ่งในผู้ที่ทำธงตะขาบ ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งธงตะขาบ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

๑. การถ่ายทอดการทำธงตะขาบ ในอดีตนั้นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นบุคคลในครอบครัว เช่น ลูกหลาน หรือ ญาติ พี่ น้อง โดยการถ่ายทอดนั้นจะเป็นลักษณะของการสังเกตและปฏิบัติจริงซึ่งตนเองก็ได้รับการถ่ายทอดในลักษณะนี้เช่นกัน และในปัจจุบันก็ใช้วิธีเดียวกันซึ่งไม่แตกต่างกันมากนัก แต่สิ่งสำคัญคือผู้ที่ทำธงตะขาบได้นั้นจะต้องอาศัยความอดทนและความตั้งใจมาก เพราะเป็นงานที่ละเอียดอ่อน ทั้งนี้ต้องมีความรู้และความเข้าใจถึงหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดแทรกเข้าไปในอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของธงตะขาบด้วย

๒. การสืบทอดประเพณีแห่งธงตะขาบ ใช้วิธีเดียวกันโดยการให้ลูกหลานได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมประเพณีแห่งธงตะขาบ รวมไปถึงการร่วมพิธีกรรมทั้งหมดเป็นการปลูกฝังให้ลูกหลานเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สืบทอดต่อกันมา ทั้งนี้ก็เพื่อให้ครอบครัวมีความสุขและดำเนินชีวิตอย่างมีสติโดยยึดถือหลักกรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจนั่นเอง

จากการสัมภาษณ์ คุณสุรพล ชาวหงษา ชาวไทยเชื้อสายรามัญหนึ่งในผู้ที่เคยทำธงตะขาบ ได้กล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งธงตะขาบว่า ตนได้รับการถ่ายทอดการทำธงตะขาบมาจากบรรพบุรุษเช่นกัน โดยใช้วิธีการสังเกตและปฏิบัติจริงและเข้าใจในรายละเอียดต่าง ๆ ของธงตะขาบเป็นอย่างดี และมีส่วนร่วมในการแห่ธงตะขาบรวมทั้งร่วมทำพิธีกรรมทั้งหมด แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้วเนื่องจากอายุที่มากขึ้นและลูกหลานส่วนใหญ่เข้าไปทำงานในโรงงานทั้งหมดจึงไม่มีผู้สืบทอดต่อจากตน

จะเห็นได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งธงตะขาบ ของแต่ละท่านนั้นจะได้รับการถ่ายทอดแบบเดียวกัน คือ เป็นการถ่ายทอดในลักษณะแบบไม่เป็นทางการที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงโดยการสังเกตและปฏิบัติจริง ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่า

ผู้ถ่ายทอด คือ สถาบันครอบครัว (บรรพบุรุษ) ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ หรือแม้กระทั่งญาติพี่น้องผู้มีความรู้ที่จะสามารถถ่ายทอดได้

วิธีการถ่ายทอด คือ จากการสังเกต การบอกเล่า และปฏิบัติจริง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ

ผู้รับการถ่ายทอด คือ สถาบันครอบครัว ลูก หลาน และประชาชนผู้สนใจที่พร้อมจะรับการถ่ายทอด

บทที่ ๕

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
๒. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ

สรุปผลการวิจัย

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีระบบ (System Theory) มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่เป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่เลือกมาจากประชากรข้างต้นในการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยดำเนินการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) แยกตามกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

๑. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย คุณลุงสุริน ผลศิริ และครอบครัว เลขที่ ๑๐/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

๒. กลุ่มชาวไทยเชื้อสายรามัญที่ทำรงตะขาบในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

โดย คุณยายสมญา สายบัวทอง คุณจำรัส เชิดชู และครอบครัว เลขที่ ๒๒ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

โดย คุณสุรพล ชาวหงษา เลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

๓. เจ้าหน้าที่และพนักงานของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๔. วัดพิมพาวาสใต้

โดย พระครูวิจารณ์สมณคุณ รองเจ้าอาวาสวัดพิมพาวาสใต้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์

โดยมีองค์ประกอบตามทฤษฎีระบบ (System Theory) ๔ ส่วน ดังนี้

๑. ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ เทศบาลตำบลพิมพา ประชาชน ในหมู่ที่ ๑ และหมู่ที่ ๓

วัดพิมพาวาสใต้ โรงเรียน วัดคูคิบ และงบประมาณสนับสนุน

๒. กระบวนการ (Process) ได้แก่ กระบวนการทำธงตะขาบ กระบวนการถ่ายทอด
ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐ

๓. ผลผลิต (Output) ได้แก่ เกิดการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมและอนุรักษ์
ประเพณีท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
เกิดการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และเป็นการ
สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน

๔. การย้อนกลับ (Feedback) ได้แก่ เป็นผลลัพธ์เกี่ยวกับกิจกรรมองค์การของท้องถิ่นในการร่วมกัน
อนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของชาวไทยเชื้อสายรามัญ รวมทั้งหน่วยงาน
ภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบ

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขาบของเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัด
ฉะเชิงเทรา เริ่มต้นมาจากวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายรามัญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณวัดพิมพาวาส
(ใต้) ในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งอพยพมาจากจังหวัดสมุทรปราการ
ประชาชนส่วนใหญ่นิยมทำธงตะขาบจะอยู่ในหมู่ ๑ และหมู่ ๓ ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวไทยเชื้อสายรามัญ และการ
แห่ธงตะขาบในปัจจุบันนั้นมักจะนิยมแห่กันทางบกมากกว่าทางน้ำหรือทางเรือ ประเพณีแห่ธงตะขาบนี้ได้
จัดขึ้นในช่วงวันสงกรานต์ คือ ตั้งแต่วันที่ ๑๒ – ๑๕ เมษายน ของทุกปี จนกลายเป็นการสืบสานงาน
หัตถกรรมอันแสดงถึงภูมิปัญญาและละเลียดอ่อน โดยสอดแทรกและอธิบายความหมายของความเชื่อ
ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้กับอวัยวะ ส่วนต่าง ๆ ของตัวตะขาบหรือธงตะขาบ เพื่อให้ลูกหลาน
ของชาวไทยเชื้อสายรามัญนั้นได้เล็งเห็น ถึงความสำคัญของประเพณีอันดีงามนี้ และเพื่อแสดงออกถึงความ
สามัคคีในชุมชนชาวมุสลิมให้ยึดถือปฏิบัติกันต่อไป นอกจากนี้ชาวไทยเชื้อสายรามัญยังมีความเชื่อว่าจะทำ
ให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ขึ้นสวรรค์ ซึ่งประเพณีแห่ธงตะขาบนี้เป็นกุศโลบายที่แสดงออกถึงความ
เชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยมีศาสนาเป็นตัวเชื่อมประสานความเชื่อ
นั่นเอง

ทั้งนี้ชาวไทยเชื้อสายรามัญมีความเชื่อว่า เมื่อครบ ๑ ปี จะต้องจัดทำธงตะขาบแห่ไปถวาย ที่วัด
เพื่อบูชาสิ่งที่เคารพสักการะ เช่น พระพุทธรูป บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ และยังพบอีกว่าในปัจจุบันชาว
ไทยเชื้อสายรามัญและชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลพิมพา นิยมนำธงตะขาบมาใช้ในการแก้บนกับสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพนับถือ คือ “ศาลเจ้าพ่อช้างพัน” ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของ ชาวไทยเชื้อสายรามัญ เมื่อ
อธิษฐานสมปรารถนาแล้วจะนำธงตะขาบมาร่วมถวายด้วย

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขบเกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลพิมพา ประชาชนในท้องถิ่น วัดพิมพาวาส (ใต้) และโรงเรียนวัดพิมพาวาส ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์และสืบสานประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งในส่วนของเทศบาลตำบลพิมพาได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณทั้งในการจัดกิจกรรมวันสงกรานต์และประเพณีแห่งตะขบ และงบประมาณในการทำธงตะขบอันเป็นงานหัตถกรรมที่มีความสวยงามซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายรามัญ จากผู้มีความรู้ความสามารถในการทำธงตะขบที่สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่สอดแทรกเรื่องราวตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชาวมอญหรือชาวมอญเข้าไปในตัวตะขบ โดยมีวัดพิมพาวาส (ใต้) เป็น ศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และความร่วมมือจากโรงเรียนวัดพิมพาวาสที่ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมวันสงกรานต์และประเพณีแห่งตะขบ เพื่อให้คนในชุมชนได้มาร่วมกิจกรรมวันสงกรานต์ไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขบ

กระบวนการสืบสานประเพณีแห่งตะขบนั้นนอกจากจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นแล้ว ยังก่อให้เกิดการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยว ในชุมชน เกิดความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนจนก่อให้เกิดการยอมรับของคนภายนอกและคนในชุมชนเองอีกด้วย จะเห็นได้จากการที่เทศบาลตำบลพิมพาเข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูประเพณีแห่งตะขบโดยการสนับสนุนงบประมาณในการทำธงตะขบหมู่บ้านละ ๑ ตัว แล้วนำมาร่วมพิธีแห่งตะขบ เพื่อให้ประชาชนทุกหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลพิมพาไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนมอญได้ร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขบไว้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และเสริมสร้างความรักความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ได้เป็นอย่างดี

คุณลุงสุริน ผลศิริ ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญในพื้นที่ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ประเพณี แห่งตะขบนี้เป็นประเพณีของชาวมอญที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมานานหลายชั่วอายุคนนับตั้งแต่ บรรพบุรุษ ซึ่งในสมัยก่อนนั้นนอกจากการแห่ธงตะขบแล้วยังมีการละเล่นแบบมอญหลายอย่าง เช่น การเล่นสะบ้า ช้างรำ และมอญช้อนผ้า แต่ด้วยเหตุเพราะการละเล่นเหล่านี้ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันของกลุ่มวัยรุ่นจึงได้เลิกเล่นไป จะยังคงมีให้เห็นแต่การแห่ธงตะขบเท่านั้น และด้วยสภาพทางสังคมในปัจจุบันที่คนวัยหนุ่มสาวเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันเป็น ส่วนใหญ่จึงทำให้มีผู้สนใจสืบสานประเพณีแห่งตะขบน้อยลงไป แต่ก็ยังคงมีลูกหลานและผู้นำชุมชนที่มีความสนใจอยู่บ้าง และไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามประเพณีแห่งตะขบของชาวไทยเชื้อสายรามัญในเขตเทศบาลตำบลพิมพาจะยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ แล้วทำให้ ชาวเทศบาลตำบลพิมพาได้เห็นถึงความสำคัญในการร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีแห่งตะขบไว้สืบไป

เนื่องจากมีผู้ที่สามารถทำธงตะขบได้อย่างถูกต้องตามหลักความเชื่อและประเพณีน้อยลง และในฐานะของผู้ที่ทำธงตะขบที่ยังคงทำธงตะขบอยู่ในปัจจุบัน คือ คุณจรัส เชิดชู ได้กล่าวว่า แต่เดิมการทำธงตะขบแต่ละครั้งจะใช้วิธีการบอญญเรียไรเงินจากชาวบ้านเพื่อนำมาซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการทำธงตะขบ แต่ปัจจุบันทางเทศบาลตำบลพิมพาได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณ ในการทำธงตะขบทำให้ประเพณีแห่ง

ชงตะขาบได้กลับมา มีความสนุกสนานมากขึ้นคนในชุมชน ก็หันมาร่วมกิจกรรมกันมากขึ้นสร้างความรัก ความสามัคคีให้กับคนในชุมชนทั้งคนมอญและคนไทย จึงถือว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสามารถส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบและการทำธงตะขาบต่อไป

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ

รูปแบบของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำธงตะขาบของชาวไทยเชื้อสายรามัญในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการถ่ายทอดในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ หรือ โดยทางอ้อม ที่สามารถอธิบายให้เข้าใจกันง่าย ๆ ก็คือ เป็นการถ่ายทอดความรู้มาจาก บรรพบุรุษ คือ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ที่สืบทอดต่อกันมาสู่ลูกหลาน หรือแม้กระทั่ง ผู้ที่มีความสามารถในการทำธงตะขาบ เป็นความรู้แบบที่เรียกว่า (Tacit Knowledge) คือ เป็นความรู้ที่อยู่กับตัวบุคคลของแต่ละคน มาจาก ประสบการณ์ จากการศึกษาที่สั่งสมมา หรือจากพรสวรรค์ จัดเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สัมผัสไม่ได้ (Intangible Intellectual Asset) โดยปกติแล้วจะยากต่อการแปลความหรือเขียนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสามารถอธิบายกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีกระบวนการ ดังนี้ คือ

๑. ผู้ถ่ายทอด คือ สถาบันครอบครัว (บรรพบุรุษ) ซึ่งได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง หรือแม้กระทั่งผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นได้

๒. วิธีการถ่ายทอด คือ การถ่ายทอดความรู้ความสามารถที่มีในเรื่องนั้น ๆ ให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด ซึ่งมีอยู่หลายวิธี เช่น การสังเกต การบอกเล่า การฝึกปฏิบัติจริง รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือพิธีกรรมนั้น ๆ

๓. ผู้รับการถ่ายทอด คือ สถาบันครอบครัว ได้แก่ ลูก หลาน ญาติพี่น้อง หรือแม้กระทั่งผู้ที่มีความสนใจและพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดภูมิปัญญานั้น ๆ

การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีแห่งตะขาบของชาวไทยเชื้อสายรามัญในเขตเทศบาลตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา นั้น เทศบาลตำบลพิมพา ได้มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณทั้งในการอนุรักษ์ประเพณีแห่งตะขาบ และส่งเสริมภูมิปัญญาในการทำธงตะขาบ ซึ่งคุณลุงสุริน ผลศิริ ชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลพิมพามาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นมาของชาวไทยเชื้อสายรามัญและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษรวมทั้งได้เห็นและสัมผัสถึงวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันของคน ในชุมชนที่มีอยู่หลายเชื้อชาติซึ่งส่วนหนึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ร่วมกันกับคนไทย ในชุมชนแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยดีโดยมีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีและเห็นด้วยกับการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีแห่งตะขาบให้คงอยู่สู่ลูกหลานสืบไป

ทั้งนี้คุณจรัส เชิดชู ในฐานะผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทำธงตะขาบมาจากบรรพบุรุษ และมีความเชี่ยวชาญในการทำธงตะขาบตามหลักความเชื่อแบบดั้งเดิมเป็นอย่างดีนั้น ได้กล่าวถึงการทำธงตะขาบที่ถูกต้องตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาว่าเป็นกุศโลบายของบรรพบุรุษที่ได้สอดแทรกความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยมีศาสนาเป็นตัวเชื่อมเพื่อให้ลูกหลานได้ปฏิบัติตนเป็นคนดีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้ ธงตะขาบเป็นสัญลักษณ์ในการบูชาพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ และเห็นด้วยกับการสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ประเพณีแห่งธงตะขาบนี้ไว้ให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อรามัญหรือผู้สนใจได้สืบทอดและปฏิบัติกันต่อไป

ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง “ความเชื่อและบทบาทประเพณีล้างเท้าพระของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยรามัญ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” มีความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีแห่ธงตะขาบ และประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง รวมถึงมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นและการอนุรักษ์ประเพณีอันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมอญ การวิจัยเรื่อง “การสืบสานประเพณีสงกรานต์ อำเภอยะกัง จังหวัดเลย” เป็นประเพณีท้องถิ่นที่มีวิธีการสืบทอดโดยการทำกิจกรรมร่วมกันในระดับครอบครัว เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ในระดับชุมชนหรือสังคม เช่น การละเล่นรื่นเริง การเล่นสาดน้ำ การประกวดเทพีสงกรานต์ และการทรงน้ำพระ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นกลไกเชื่อมโยงให้กลุ่มบุคคลเหล่านั้นแสดงบทบาทออกมาหรือเป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นกิจกรรมที่ควรสืบทอดและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติกันต่อไป และการวิจัยเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตหมวกกวยเล็ย ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตหมวกกวยเล็ยเป็นลักษณะแบบ “ไม่เป็นทางการ” โดยมี “สถาบันครอบครัว” เป็นหลักในการถ่ายทอดแบบบอกเล่า การสังเกต และการฝึกปฏิบัติ ส่วนหน่วยงานราชการ ได้แก่ โรงเรียน พัฒนาชุมชน ได้เข้ามาให้การสนับสนุนตามนโยบายของรัฐบาลที่เน้นและต้องการฟื้นฟูเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลงสู่สถาบันครอบครัวเป็นหลัก โดยส่งเสริมการจัดงานหมวกกวยเล็ยเป็นอาชีพเสริมหลังการทำนา ทำสวน และเลี้ยงกุ้ง ผลของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงทำให้หมวกกวยเล็ยพัฒนาเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องใช้เครื่องประดับตกแต่ง ระดับ ๔ ดาว ของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ข้อเสนอแนะ

๑. ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการนำนักเรียน นักศึกษา ลงพื้นที่เพื่อศึกษาและเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
๒. จัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นหรือสอดแทรกเข้ากับการเรียนการสอนให้แก่เยาวชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
๓. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชนและเยาวชนได้รับทราบและร่วมปฏิบัติจริง

๔. ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ และร่วมแก้ไข เพื่อผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจัง

๕. ส่งเสริมให้ชุมชนรวมกลุ่มกันทำางตะขาบที่ระลึกเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ชาวไทยเชื้อสายรามัญ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติพิศ ศิริสูตร. (๒๕๓๘). **การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี.**
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กนิษฐา เชยกิจวงศ์, ประชิด สกุนะพัฒน์, และวิมล จิโรจพันธุ์. (๒๕๕๑). **มรดกทางวัฒนธรรม “ภาคกลางและภาคตะวันออก”.** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- กมล รอดคล้าย. (๒๕๒๕). **ความคิดเห็นของครูในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไทย.**
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรอบแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ.** (๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://supawong.blogspot.com/2009/11/blog-post.html>
- โกวิท พวงงาม. (๒๕๔๕). **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.** ม.ป.ท.
- ความหมายของประเพณี.** (๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%93%E0%B8%B5>
- จักรพงษ์ เปี่ยมเมตตา และคนอื่นๆ. (๒๕๔๘). **๑๕๐ ปี เมืองพระประแดง.** พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพฯ : บริษัท บอสส์ การพิมพ์ จำกัด.
- จรัส เฑียร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. (๒๕๕๔, ๑ เมษายน). สุรพล โต๊ะสีดา เป็นผู้สัมภาษณ์.
- เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลพินา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. (๒๕๕๔, ๑ กุมภาพันธ์). นักพัฒนาชุมชน.
- สุรพล โต๊ะสีดา เป็นผู้สัมภาษณ์.
- เจียบ ไทยยิ่ง. (๒๕๓๕). **องค์การและการจัดการ.** กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏพระนคร.
- เจลิยว บุรีภักดี และคนอื่นๆ. (๒๕๔๕). **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑.
สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ
สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- จิต นิลพานิช และกุลชน ธนาพงศธร. (๒๕๓๒). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน.** ในเอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8). นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ตำบลพินา. (ม.ป.ป.). **ประเพณีแห่งตะพานของชาวไทยเชื้อสายมอญ ตำบลพินา**

- อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา. (เอกสารสาระสำคัญของประเพณีสงกรานต์
แห่ธงตะขาบ ตำบลพิมพา อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา). ฉะเชิงเทรา : ตำบลพิมพา.
ทองเอื้อน อภินทสมิต. (๒๕๓๕). **การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ของโรงเรียน
มัธยมศึกษา ในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ที่มาประเพณีมอญ – แห่หงส์ – ธงตะขาบ. (ม.ป.ป.). (เอกสารอัดสำเนา). ฉะเชิงเทรา.
เทศบาลตำบลพิมพา. (๒๕๕๒). **ฐานข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี
และภูมิปัญญาท้องถิ่น เผยแพร่แก่สาธารณชน**. (เอกสารฐานข้อมูล ด้านศาสนา วัฒนธรรม
และจารีตประเพณีท้องถิ่น). ฉะเชิงเทรา : นักพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลพิมพา.
_____. (๒๕๕๓, ๒๔ มิถุนายน). **แผนพัฒนาตำบลสามปี พ.ศ. ๒๕๕๔ – ๒๕๕๖**.
ประกาศเทศบาลตำบลพิมพา.
_____. (๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔). **ประวัติและตราสัญลักษณ์**. (ออนไลน์).
แหล่งที่มา : <http://www.phimpha.go.th/public/>
_____. (ม.ป.ป.). **ประเพณีแห่ธงตะขาบ**. (แผ่นพับ). ฉะเชิงเทรา : เทศบาลตำบลพิมพา.
นงลักษณ์ ธรรมชูโชติ. (๒๕๕๔). **รายงานการวิจัย เรื่อง ความเชื่อและบทบาทประเพณี
ล้างเท้าพระ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยรามัญ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร**.
(เอกสารรายงานการวิจัย). สมุทรสาคร.
นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (๒๕๔๖). **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง**.
กรุงเทพมหานคร : 598 Print.
นารี สาริกะภูติ. (๒๕๒๘). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา**. ฉะเชิงเทรา : ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา.
นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (๒๕๒๓). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม. (๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<http://www.gotoknow.org/posts/482092>
ประกอบ มีโคตรกอง, บรรณาธิการ. (๒๕๕๒). **วัฒนธรรมไทย (Thai Culture)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ห้างหุ้นส่วนจำกัด นวสาน์การพิมพ์.
- ประเพณีแห่ธงตะขาบ อำเภอบางปะกง**. (๒๒ มีนาคม ๒๕๕๔). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
http://province.m-culture.go.th/chachoengsao/new/index.php?option=com_content&view=article&id=61&Itemid=75

ประเพณีแห่หงส์ธงตะขาบ. (๑๓ มีนาคม ๒๕๕๔). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.openbase.in.th/node/7599>

ประเพณีไทยคอตคอม. (๑๓ มีนาคม ๒๕๕๔). **ประเพณีแห่หงส์ ธงตะขาบ.**

(ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.prapayneethai.com/>

ประเวศ วะสี. (๒๕๓๒). **พึ่งตนเองในชนบท : อีกรูปหนึ่งของการทบทวนโลกทัศน์แห่งการพึ่งตนเอง.** กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน.

_____. ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๓๔). **ภูมิปัญญาไทยกับการดำรงชีวิตของคน.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

_____. ใน เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๓๖). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.** มูลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

ผ่องศรี มาสขาว, วาติดา เอื้อเจริญ, และอริยา บุญทวี. (๒๕๔๓). **รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตห่มกัญชวลัย ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา.** ฉะเชิงเทรา : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัย. (๒๕๔๓). กรุงเทพฯ : บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน).

พนิชย์ พรจันทร์. (๒๕๔๓). **บทบาทการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เขตการศึกษา ๑๐.** อุบลราชธานี : สำนักพัฒนาการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา ๑๐.

พยุ่งพร ไตรรัตน์สิงห์กุล. (๒๕๓๘). **ภูมิปัญญาในการถ่ายทอดหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน บ้านหนองป่าตอง อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูปิยะธรรมนิวิฐ. (๒๕๔๘). **รายงานการวิจัย เรื่อง การสืบสานประเพณีสงกรานต์ อำเภอเขียงคาน จังหวัดเลย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.infoforthai.com/forum/index.php?topic=8225.0;wap2>

พระครูวิจารณ์สมณคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. (๒๕๕๔, ๓ กุมภาพันธ์).

รองเจ้าอาวาสวัดพิมพาวาส (ใต้). สุรพล โต๊ะสีดา เป็นผู้สัมภาษณ์.

ภรณ์ กิริติบุตร. (๒๕๒๕). **การประเมินประสิทธิผลขององค์การ.** สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

มนต์ฤดี วัชรประทีป. (๒๕๔๕). **ประเพณีแห่หงส์ – ธงตะขาบ ปี ๒๕๔๕.**

กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). (หนังสือที่ระลึก

“งานประเพณีแห่หงส์ – ธงตะขาบ ปี ๒๕๔๕” มอบให้ชาวไทยเชื้อสายรามัญพระประแดง).

ยุพาพร รูปงาม. (๒๕๔๕). **การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูป**

ระบบราชการ. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาถ. (๒๕๓๑). **การพัฒนาชนบทไทย.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. (๒๕๓๘). **ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน.** กรุงเทพมหานคร. พิมพ์ครั้งที่ ๓ :

พิมพ์ที่ บริษัทพับลิคิสิเนสพริ้นท์ จำกัด.

ศุภนิช ไชยวรรณ. (๒๕๔๙). **กระบวนการสืบทอดเพลงขอพินบ้านของจังหวัดเชียงใหม่.**

เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น. (๒๒ มีนาคม ๒๕๕๔). **ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ**

ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.

(ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://culture.rru.ac.th/>

_____. (๒๕๕๔). **ประเพณีแห่ธงตะขาบ. สาธารณชน.**

(เอกสารองค์ความรู้ เรื่อง ประเพณีแห่ธงตะขาบ). ฉะเชิงเทรา :

ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.

สมชาย เสียงหลาย. รองปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๐). **บทบาทขององค์กรปกครอง**

ส่วนท้องถิ่นกับการบริหารงานวัฒนธรรม. (เอกสารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการ

ดำเนินงานวัฒนธรรม). กรุงเทพฯ.

สมญา สายบัวทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. (๒๕๕๔, ๑ เมษายน). สุรพล โต๊ะสีดา เป็นผู้สัมภาษณ์.

สามารถ จันทร์สุรย์. ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๓๔). **ภูมิปัญญาไทย**

กับการดำรงชีวิตของคน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

_____. (๒๕๓๖). **ภูมิปัญญาชาวบ้าน ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**

เล่ม ๑. มุลนิธิภูมิปัญญาและมุลนิธิหมู่บ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (๒๕๓๔). **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๓๔). อ้างใน กิตติพิศ ศิริสูตร. (๒๕๓๘). **การนำภูมิปัญญาชาวบ้าน**

มาใช้ ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๓๓) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร สังกัดสำนักงาน

การประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สันติ รัตนสุวรรณ. (๒๕๔๔). **ผลักดันคุ้มครอง : ภูมิปัญญาท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ : สถาบัน

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุรพล ชาวหงษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. (๒๕๕๔, ๑ เมษายน). สุรพล โต๊ะสีดา เป็นผู้สัมภาษณ์.

สุริน พลศิริ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. (๒๕๕๔, ๗ กุมภาพันธ์). สรพล โต๊ะสีดา เป็นผู้สัมภาษณ์.
เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๒๕). **คืนสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ.

_____. (๒๕๓๖). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.** มูลนิธิหมู่บ้าน.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๓๔). **ภูมิปัญญาไทยกับการดำรงชีวิตของคน.**

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (๒๕๔๑). **คู่มือพัฒนาโรงเรียนด้านการเรียนรู้**

เอกสารพัฒนากระบวนการ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

_____. (๒๕๔๑). **แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.**

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสถาบันราชภัฏ,
และทบวงมหาวิทยาลัย. (๒๕๔๖). **บทสรุปผลการดำเนินงานโครงการเพิ่มประสิทธิภาพ
การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. (๒๒ มีนาคม ๒๕๕๔). **วิสัยทัศน์และพันธกิจ**

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://province.m-culture.go.th/chachoengsao/new/>

สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐาน
อุดมศึกษา, และทบวงมหาวิทยาลัย. (๒๕๔๕). **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.**
พิมพ์ครั้งที่ ๑. นนทบุรี : บริษัท เอส. อาร์. พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

อคิน รพีพัฒน์. (๒๕๒๓). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม**

และวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภารการพิมพ์.

อังกูล สมคะเนย์. (๒๕๓๕). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ.**

กรุงเทพฯ : อรุณสภา.

_____. (๒๕๓๕). **สภาและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร**

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการดำเนินงานวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). (คู่มือการดำเนินงาน

วัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล). กรุงเทพฯ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (๒๕๔๐). *ภูมิปัญญาชาวบ้านที่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

_____. (๒๕๔๑). *แนวคิดการศึกษาเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น*.

กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Tacit Knowledge. (๑๘ มีนาคม ๒๕๕๔). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://translate.google.co.th/translate?hl=th&sl=en&u=http://en.wikipedia.org/wiki/Tacit_knowledge&prev=/search%3Fq%3DTacit%2BKnowledge%26biw%3D1034%26bih%3D768

ภาคผนวก

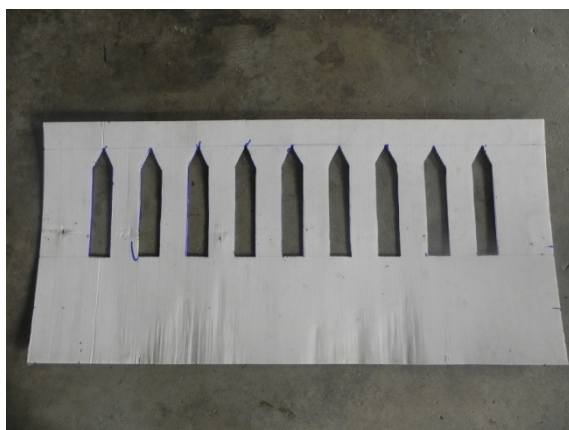
เก็บข้อมูลประเพณีแห่ธงตะขาบ

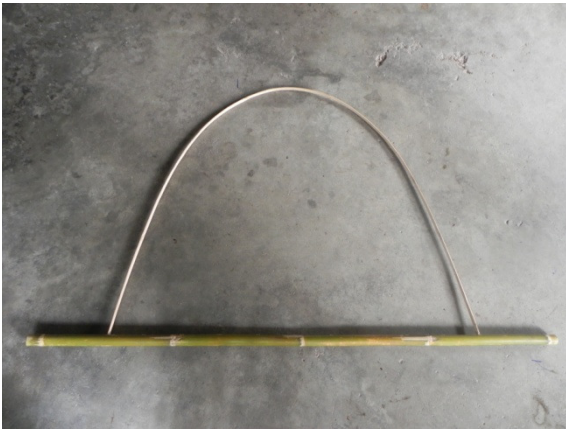
(วันที่ ๗ ก.พ. ๕๔ ณ เทศบาลตำบลพิมพา และบ้านคุณลุงสุริน ผลศิริ ซึ่งเป็นชาวมอญในพื้นที่)

(วันที่ ๓ เม.ย. ๕๔ ณ บ้านคุณยายสมญา สายบัวทอง และคุณจำรัส เจริญ ผู้ทำธงตะขาบ)

(วันที่ ๑๕ เม.ย. ๕๔ ณ ศาลาร่วมใจไทย – มอญ และวัดพิมพาวาสเหนือ – ได้ วันแห่งตะขาบ)

